

L'estat de l'educació a Catalunya

Balanç de la crisi i agenda política
per a un cicle de recuperació econòmica.
Anuari 2016

Bernat Albaigés
i Francesc Pedró

FUNDACIÓ
JAUME
BOFILL
Jaume Bofill

Informes breus #67

L'estat de l'educació a Catalunya
Balanç de la crisi i agenda política
per a un cicle de recuperació econòmica.
Anuari 2016

Bernat Albaigés
i Francesc Pedró

L'estat de l'educació a Catalunya

Balanç de la crisi i agenda política
per a un cicle de recuperació
econòmica.

Anuari 2016

Bernat Albaigés
i Francesc Pedró

«Informes breus» és una col·lecció de la Fundació Jaume Bofill en què es publiquen els resums i les conclusions principals d'investigacions i seminaris promoguts per la Fundació. També inclou alguns documents inèdits en llengua catalana. Les opinions que s'hi expressen corresponen als autors.

Els «Informes breus» de la Fundació Jaume Bofill es poden descarregar al web www.fbofill.cat.

Primera edició: desembre de 2017

© Fundació Jaume Bofill, 2017
Provença, 324
08037 Barcelona
fbofill@fbofill.cat
www.fbofill.cat

Aquesta obra està subjecta a la llicència Creative Commons de **Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (by-nc-nd)**. Es permet la reproducció, distribució i comunicació pública de l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria. No es permet l'ús comercial de l'obra ni la generació d'obres derivades.

Bernat Albaigés Blasi és investigador en l'àmbit de l'educació, director de *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2016* i codirector de *l'Anuari de l'educació 2013*.

Francesc Pedró Garcia és director de Polítiques Educatives i Desenvolupament Docent a la UNESCO (París) i director de *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2016*.

Autors: Bernat Albaigés i Francesc Pedró
Edició: Fundació Jaume Bofill i Bonal·letra Alcompàs

Direcció àrea de recerca: Mònica Nadal
Coordinació editorial: Anna Sadurní
Coordinació tècnica: Valtencir Mendes i Judit Vallès

Disseny: Amador Garrell
Fotografia: Lluís Salvadó

ISBN: 978-84-947888-1-9
DL: B 28718-2017
Impressió: Service Point

Índex

RESUM	9
1. EL BALANÇ DELS EFECTES DE LA CRISI ECONÒMICA SOBRE L'EDUCACIÓ A CATALUNYA	11
Els efectes de la crisi sobre les condicions d'educabilitat dels infants i els joves: la vulnerabilitat i la pobresa infantils són avui més altes que abans de la crisi	13
Els efectes sobre la demanda i la participació en l'educació: reducció i estancament, però augment en l'educació postobligatòria i la formació professional	17
L'efecte de substitució i de provisió d'oferta	24
Els efectes de les polítiques d'austeritat sobre l'oferta educativa: una reducció dràstica de la despesa pública que ha afectat sobretot el professorat	39
Els efectes de les polítiques d'austeritat sobre la despesa de les famílies en educació: l'increment de la despesa privada en educació en un context de desigualtat creixent	57
Els efectes sobre els retorns de l'educació: el cas de la innovació i la cultura	62
2. LA RESILIÈNCIA DEL SISTEMA EDUCATIU EN EL CONTEXT DE CRISI ECONÒMICA: MÉS COMPLEXITAT, MENYS RECURSOS I PITJORS RESULTATS?	71
Les trajectòries escolars dels alumnes han millorat en els darrers anys: s'han reduït les taxes de repetició, han augmentat els índexs de graduació a l'ESO i ha millorat la permanència en el sistema en els ensenyaments postobligatoris	73
Ha empitjorat l'equitat en l'assoliment d'aprenentatges durant la crisi? Els alumnes socialment menys afavorits han millorat els aprenentatges per sobre de la mitjana	78

Hipòtesis per explicar la millora de resultats en el context de crisi: entre la resiliència del sistema i del professorat, l'èxit de polítiques compensatòries i uns efectes que (potser) cristal·litzaran més endavant	95
3. DAVANT D'UN CICLE DE RECUPERACIÓ ECONÒMICA, QUINA HAURIA DE SER L'AGENDA EDUCATIVA?	101
Tres escenaris possibles per al finançament de l'educació	104
Els reptes davant l'escenari de recuperació econòmica	110
Què ens ensenyen les evidències internacionals?	114
Les prioritats per a un escenari de recuperació	116
Aproximació orientativa a possibles opcions d'inversió prioritzades	120

RESUM

Parlar de la crisi ja no és notícia, sobretot ara que es comença a albirar l'inici de la recuperació a Catalunya. Que la crisi no sigui notícia, però, no significa que els seus efectes hagin desaparegut. Hi ha moltes veus que, des del principi de les retallades, van advertir dels impactes negatius que la crisi tindria no només en el desenvolupament social, sinó també, de forma inextricable, en el desenvolupament educatiu del país. Ara, quan ja ha passat gairebé un decenni d'ençà de l'inici de la crisi, sembla un bon moment per fer-ne balanç i analitzar els impactes que ha tingut sobre l'educació. Al mateix temps, ara, quan sembla que la sortida de la crisi ja es comença a percebre, sembla també un bon moment per posar damunt de la taula algunes consideracions sobre com encarar el futur, previsiblement en un context de creixement econòmic.

Aquest informe conté les principals conclusions de l'*Anuari 2016. L'estat de l'educació a Catalunya*. L'*Anuari* té un doble èmfasi: d'una banda, intenta copsar quins han estat els efectes de la crisi sobre el sistema educatiu a Catalunya, a partir notablement de l'anàlisi de l'evolució dels indicadors de l'educació ja utilitzats en edicions precedents de l'*Anuari* i d'altres fonts, i de l'altra banda, presenta quines opcions d'inversió, en un context de recuperació econòmica, podrien servir millor l'interès de tenir una educació de més qualitat, més inclusiva i amb més equitat.

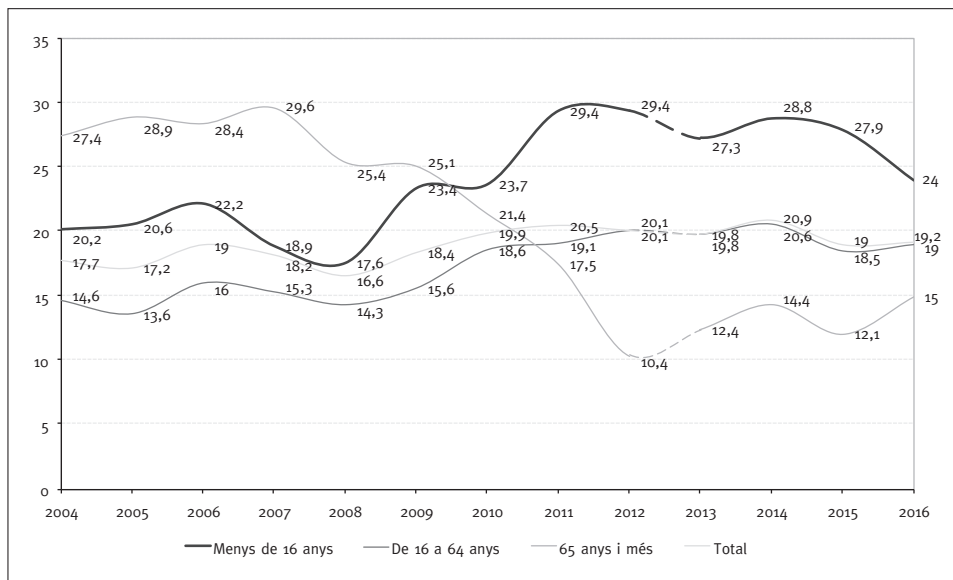
1 El balanç dels efectes de la crisi
econòmica sobre l'educació a Catalunya

ELS EFECTES DE LA CRISI SOBRE LES CONDICIONS D'EDUCABILITAT DELS INFANTS I ELS JOVES: LA VULNERABILITAT I LA POBRESA INFANTILS SÓN AVUI MÉS ALTES QUE ABANS DE LA CRISI

El nivell de vulnerabilitat social dels infants ha augmentat de manera significativa. La infància ha estat el grup d'edat que ha incrementat més el risc de pobresa durant la crisi econòmica a Catalunya, fins al punt que actualment constitueix el grup d'edat amb més prevalença de precarietat econòmica. En comparació amb tota la població, els infants pateixen més risc de pobresa (24% vs. 19,2%) (vegeu el gràfic 1).

Gràfic 1.

Evulció de la taxa de risc de pobresa per edats a Catalunya (2004-2016)

Nota: Les dades del període 2004-2012 es basen en les de 2004. Les dades 2013-2016 es basen en les de 2013.

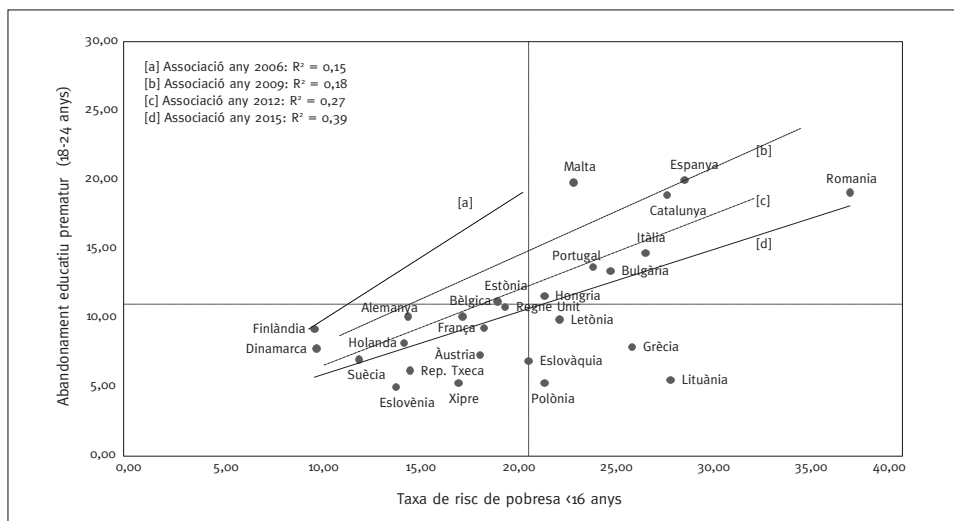
Font: Elaboració a partir de dades d'Idescat.

Aquest increment de la pobresa infantil ha estat acompanyat d'un increment de la intensitat del risc de pobresa. Si prenem com a referència la bretxa de pobresa, calculada a partir de la distància en percentatge entre la mitjana dels ingressos equivalents de la població en risc de pobresa i el llindar, i que ens indica «com són de pobres els pobres», constatem que aquesta intensitat ha augmentat per a la població en general (amb una bretxa que ha passat del 22,3% l'any 2007 al 35,7% l'any 2015, i al 29% el 2016), però que ho ha fet també, i de manera més especial, entre els infants (del 21,1% l'any 2007 al 44,8% l'any 2015, i al 37,4% el 2016).

La pobresa infantil s'associa, cada cop amb més intensitat, amb pitjors condicions de partida per a l'aprenentatge. Aquest increment de la vulnerabilitat social de la població infantil perjudica les condicions d'educabilitat de l'alumnat i, consegüentment, també introdueix més complexitat a atendre per part del sistema educatiu. Amb caràcter general, les condicions materials de vida com a factor clau per comprendre l'educabilitat de les persones mantenen una relació positiva amb els resultats acadèmics i amb les trajectòries escolars, tal com es constata quan s'analitzen les desigualtats educatives relacionades amb el capital socioeconòmic familiar. L'anàlisi comparada per comunitats autònomes i països europeus també evidencia que els territoris amb menys pobresa presenten, de mitjana, millors resultats educatius, i que, encara que sigui en el cas d'alguns indicadors, aquesta relació s'ha tornat més sòlida en els darrers anys per efecte de la crisi econòmica (vegeu el gràfic 2).

Gràfic 2.

Evolució de la relació de la taxa de risc de pobresa dels menors de 16 anys i la taxa d'abandonament prematur, per països europeus (2006, 2009, 2012 i 2015)

Font: Elaboració a partir de dades de l'Eurostat i l'Idescat.

La crisi econòmica també ha comportat un increment de les desigualtats en la distribució de la renda. Tant l'índex de Gini com l'índex de ràtio S80/S20, dos dels principals indicadors per il·lustrar la desigualtat en la distribució de la renda, obtinguts a partir de l'Enquesta de condicions de vida, presentaven l'any 2014 valors més elevats que l'any 2007: l'índex de Gini va passar del 29,5 al 33 en aquest període, mentre que l'índex de ràtio S20/S80, del 4,7 al 6,5. És a dir, si la diferència entre el quintil superior (el 20% de la població amb nivell econòmic més alt) ingressava l'any 2007 4,7 vegades més que el quintil inferior (el 20% de la població amb nivell socioeconòmic més baix), l'any 2014 ingressava 6,5 vegades més. Les dades de l'any 2016 experimenten una millora, tot i que segueixen essent encara superiors a les de 2007 (amb un índex de Gini de 31,4 i un índex de ràtio S20/S80 de 5,5).

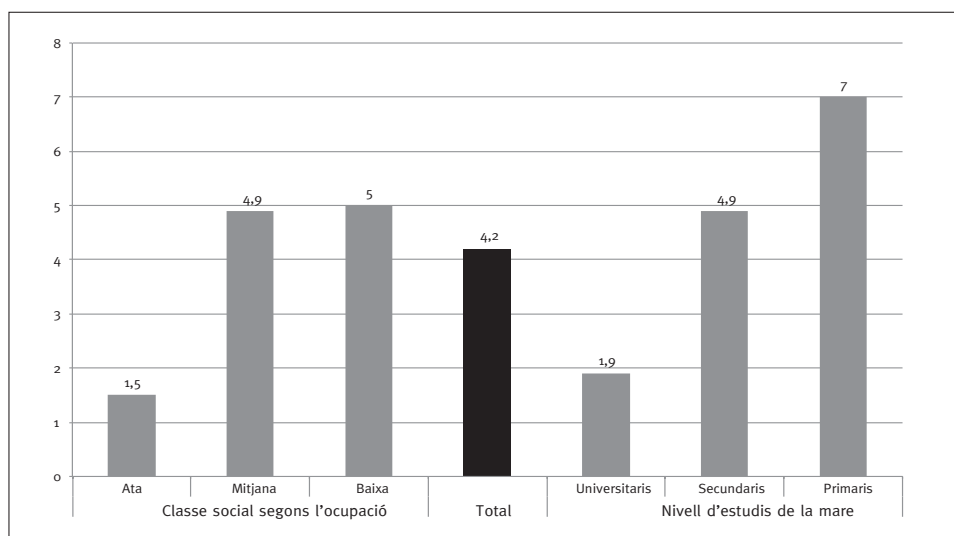
L'increment de les desigualtats socials esdevé un escenari propici per a les desigualtats educatives. Cal tenir present que els indicadors relacionats amb l'accés a l'educació o amb els resultats acadèmics ens indiquen que existeixen importants desigualtats educatives relacionades amb el nivell socioeconòmic o amb el capital instructiu. A tall il·lustratiu, les dades censals de 2011 ens mostren, per exemple, que la diferència en l'escolarització dels infants de 0 a 2 anys o dels joves de 15 a 19 anys per nivell d'instrucció de la mare (entre «sense estudis» o «estudis de tercer grau») és de 41,4 i 34,7 punts percentuals, respectivament, favorable a la població amb progenitors amb estudis superiors, o que segons les dades de PISA 2015, per exemple, la diferència en els resultats de les proves de competència científica entre els quartils baix i alt d'estatus socioeconòmic (ESCS) és de 85 punts (sobre una mitjana de 504 punts). La població amb més capital socioeconòmic i cultural tendeix a accedir abans al sistema educatiu, o a sortir-ne més tard, i a obtenir nivells d'aprenentatge més elevats que la població amb menys capital socioeconòmic i cultural.

La desigualtat social afecta les condicions d'educabilitat dels infants. Els infants socialment desafavorits tenen més probabilitat de patir un problema de salut mental que els infants socialment menys desafavorits. Hi ha

una clara relació entre classe social, nivell d'estudis dels progenitors i prevalença de problemes de salut mental: la probabilitat de patir un problema de salut mental és més de 3 vegades superior entre els infants de classe baixa i amb progenitors amb nivell d'estudis primaris que entre els infants de classe alta i amb progenitors amb estudis universitaris (vegeu el gràfic 3).

Gràfic 3.

Probabilitat de patir un problema de salut mental en la població de 4 a 14 anys, per classe social i per nivell d'estudis de la mare a Catalunya (2014-15)

Font: Enquesta de salut de Catalunya 2014-2015. Departament de Salut.

ELS EFECTES SOBRE LA DEMANDA I LA PARTICIPACIÓ EN L'EDUCACIÓ: REDUCCIÓ I ESTANCAMENT, PERÒ AUGMENT EN L'EDUCACIÓ POSTOBLIGATÒRIA I LA FORMACIÓ PROFESSIONAL

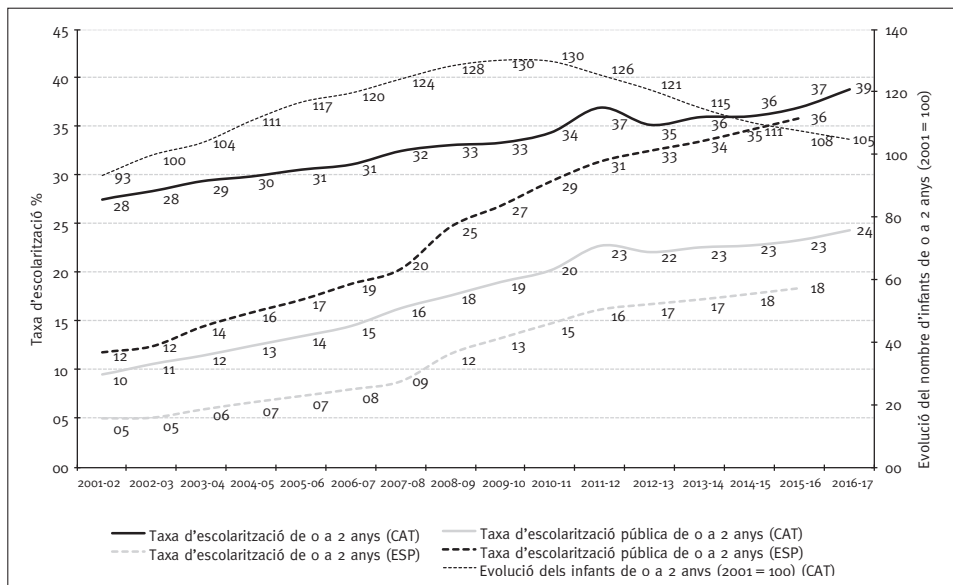
Durant el període 2010-2015, la participació en l'educació i la formació, particularment en l'educació infantil de primer cicle, en el lleure educatiu

i en la formació al llarg de la vida, en termes generals, s'ha estancat, o s'ha reduït. Només la participació en l'educació secundària postobligatòria i en l'educació superior representa una excepció a aquest retraïment, especialment en el cas de la formació professional. En aquells programes o nivells en què és imprescindible —per raó de l'organització de la provisió i les opcions de finançament públic— una contribució econòmica de les famílies s'ha deixat sentir l'*efecte ingressos* (menys ingressos familiars que porten a una reducció de les despeses en activitats educatives que tenen un cost afegit) i, per tant, la demanda s'ha reduït. El mateix ha passat en el cas de la formació contínua, en què el finançament públic i privat s'ha reduït. En canvi, en la formació postobligatòria, singularment en el cas de la formació professional, la demanda ha crescut, en un clar exemple de l'*efecte de substitució* (la falta d'oportunitats d'ocupació porta a cercar refugi en la formació).

Malgrat que les taxes d'escolarització en l'educació infantil s'han mantingut estables (37% total i 23% d'escolarització en la xarxa pública), hi ha hagut una contracció de la demanda d'uns 13.000 alumnes entre els cursos 2011-12 i 2015-16. Aquesta contracció es deu a la davallada de la natalitat i també a les dificultats de les famílies per fer front als costos d'aquesta escolarització en un context de crisi, combinades amb la reducció del finançament del Departament d'Ensenyament per a aquesta etapa, que s'ha traduït en un augment dels costos directes per a les famílies. El curs 2016-17, per primer cop des del curs 2011-12, augmenta tant el nombre d'alumnat com també la taxa d'escolarització (vegeu el gràfic 4).

Gràfic 4.

Evució de l'escolarització en l'educació infantil de primer cicle, a Catalunya i Espanya (de 2001-02 a 2016-17)

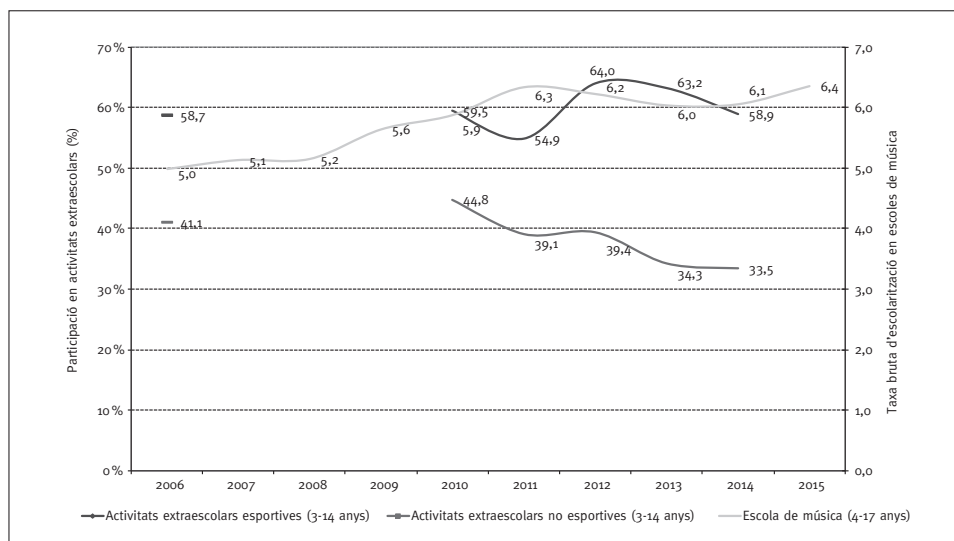

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

En general, durant el període 2010-2015, la participació en el lleure educatiu també s'ha reduït, particularment en les activitats extraescolars no esportives, àmbit en què el finançament i la provisió pública tenen un paper important. Per exemple, a partir del curs 2010-11, després d'anys de creixement sostingut, les escoles de música i de dansa (exclosos els ensenyaments de grau professional i superiors) han experimentat una fase d'estancament en l'evució del nombre d'alumnat, que ha durat fins al curs 2013-14, en què s'ha recuperat la tendència d'increment, novament. La reducció del finançament a aquesta oferta per part del Departament d'Ensenyament n'és un factor explicatiu. Un segon exemple és el de la participació en activitats extraescolars no esportives: l'any 2010, un 44,8% dels infants de 3 a 14 anys hi participava, i l'any 2014, aquesta proporció va decreïxer fins al 33,5%, de manera sostinguda en el temps (vegeu el gràfic 5).

Gràfic 5.

Evució de la participació dels infants en activitats extraescolars a Catalunya (2006-2015)

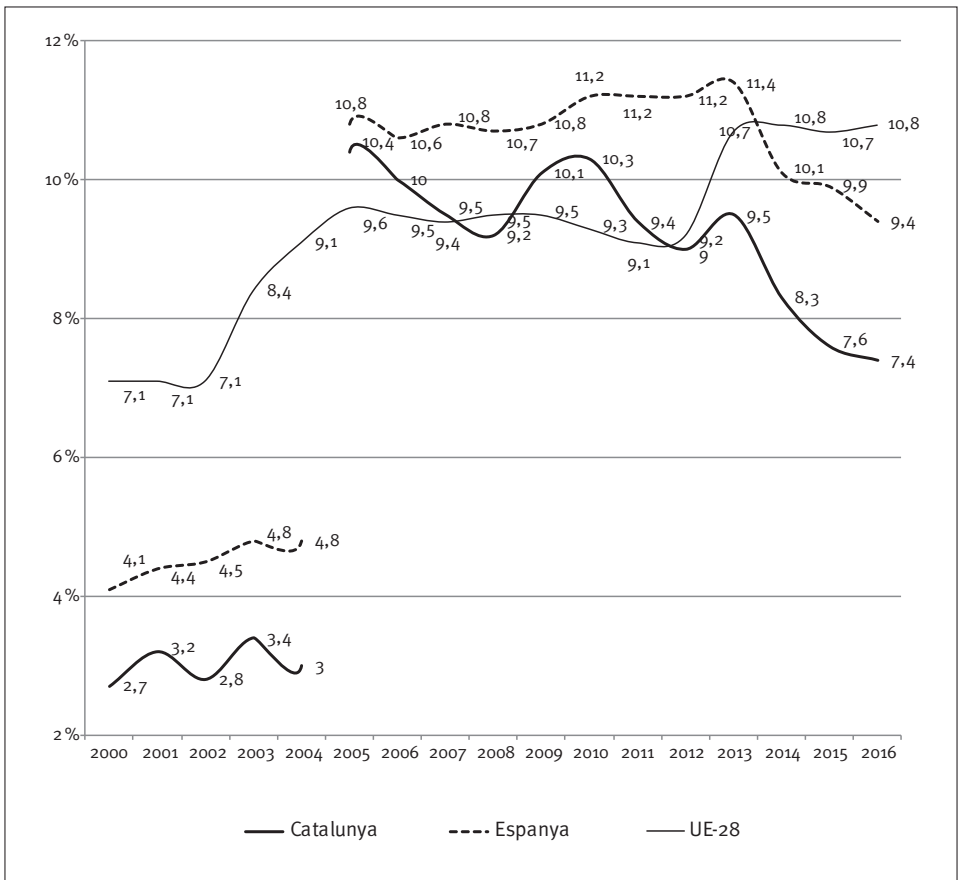

Font: Elaboració a partir de dades de l'Enquesta de salut de Catalunya.

També s'ha reduït significativament la participació en la formació contínua i al llarg de la vida. En el període 2010-2016, el percentatge de població de 25 a 64 anys que participa en la formació al llarg de la vida ha decrescut en 3 punts percentuals, de manera sostinguda, del 10,6% al 7,4%. Aquest decremment, que es concreta en valors absoluts en 140.000 persones menys de 25 a 64 anys que es formen, no tan sols situa Catalunya lluny de l'objectiu del 15% establert per l'estratègia Europa 2020, amb uns nivells de participació netament per sota de la mitjana europea (10,7%) i espanyola (9,9%), sinó que també la converteix en la comunitat autònoma amb un percentatge de participació més baix (vegeu el gràfic 6).

Gràfic 6.

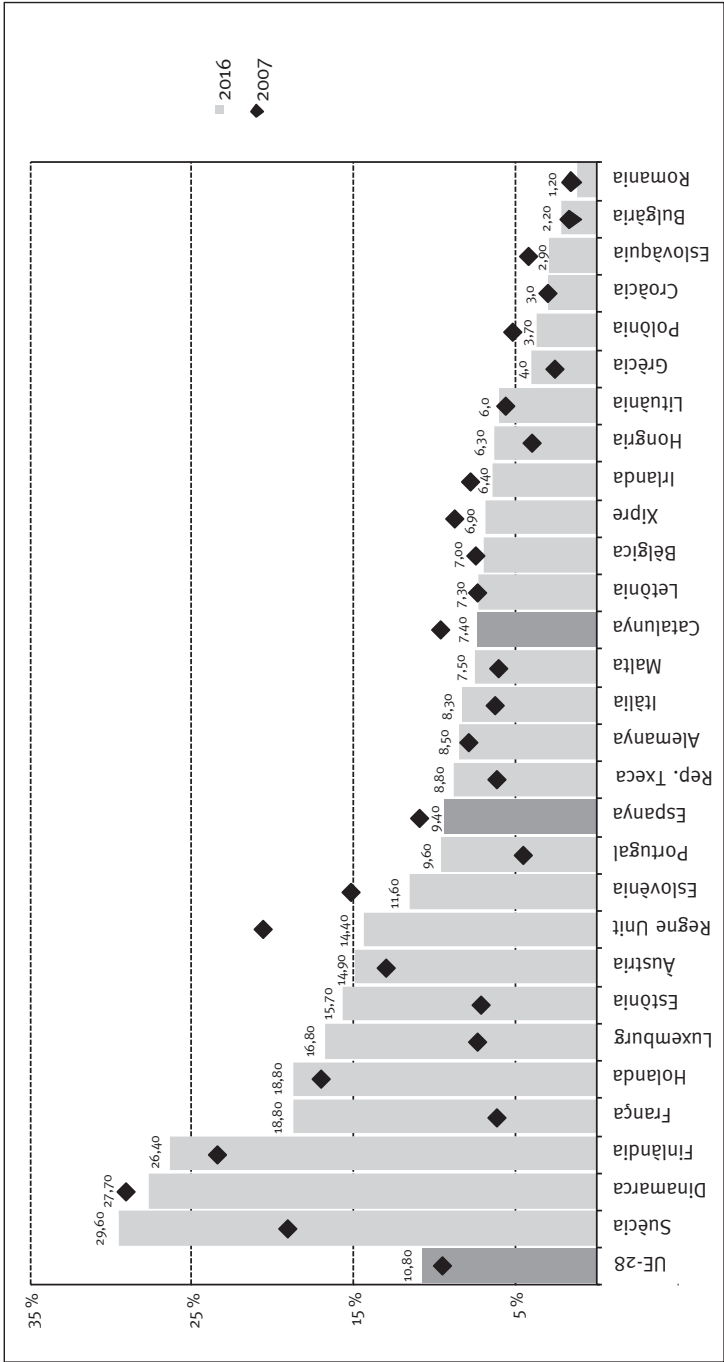
Evolució del percentatge de població de 25 a 64 anys que participa en educació i formació per àmbit territorial a Catalunya, Espanya i UE-28 (2000-2016)

Nota: En els casos de Catalunya i Espanya, l'any 2005 es produeix un tall en la sèrie estadística.

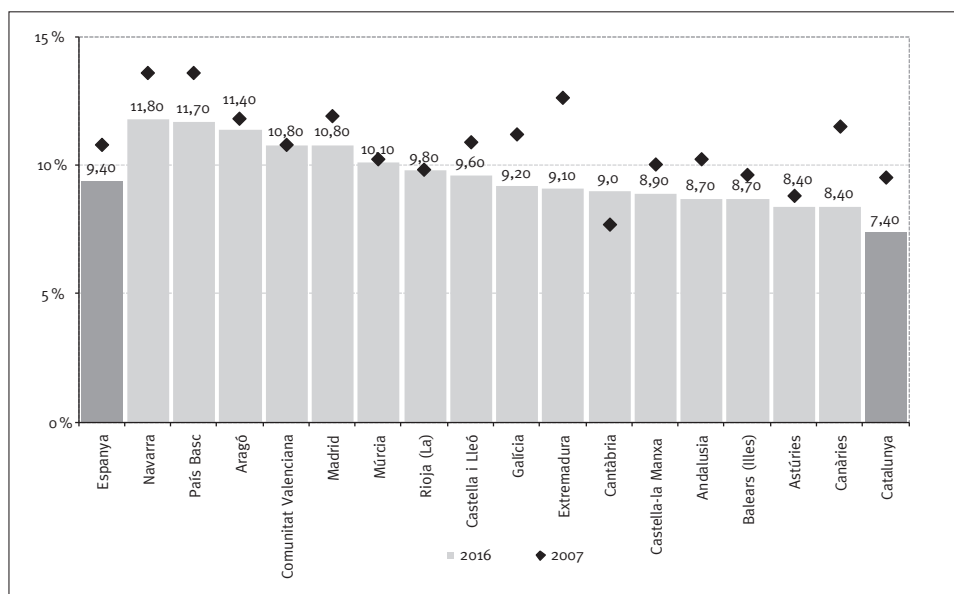
Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i de l'Eurostat.

Gràfic 7.
 Percentatge de població de 25 a 64 anys que ha participat en educació i formació durant les darreres quatre setmanes de referència per països europeus (2007 i 2016)

Gràfic 8.

Percentatge de població de 25 a 64 anys que ha participat en educació i formació durant les darreres quatre setmanes de referència per comunitats autònomes (2007 i 2016)

Gràfics 7 i 8. Nota: L'índex de referència establert per la Unió Europea per al 2010 és del 12,5% i per al 2020, del 15%.

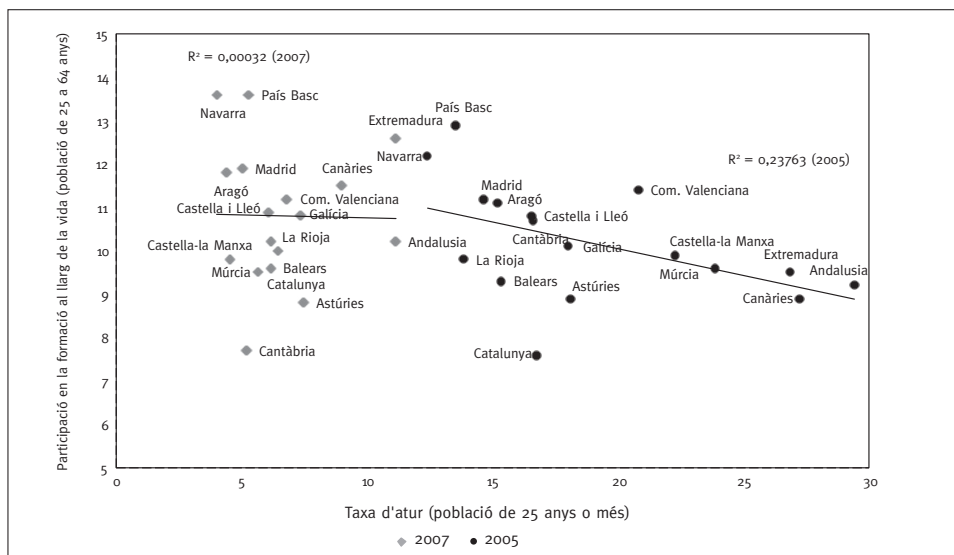
Gràfics 7 i 8. Font: Elaboració a partir de dades de l'Eurostat.

La participació en la formació al llarg de la vida està molt relacionada amb la prevalença de l'atur. En època de bonança (any 2007), en què totes les comunitats tenien uns nivells de desocupació baixos, força equivalents, les diferències en els nivells de participació en la formació no s'explicaven per la conjuntura econòmica. Amb l'increment de les taxes d'atur, hi ha hagut comunitats que han augmentat de manera significativa els nivells de desocupació que també han tendit a experimentar retrocessos importants en la participació de la població adulta en la formació al llarg de la vida. Després d'anys de crisi econòmica (any 2015), les comunitats amb taxes d'atur més elevades tendeixen a presentar uns nivells de participació de la població

adulta en la formació més baixos (el 23,8% de les diferències entre comunitats s'explica pels nivells d'atur). Paradoxalment, Catalunya, tot i no estar entre les comunitats amb taxes d'atur més elevades, és la que presenta, com ja s'ha dit abans, una participació més baixa (vegeu el gràfic 9).

Gràfic 9.

Relació entre la taxa d'atur (25 anys o més) i el percentatge de població de 25 a 64 anys que ha participat en educació i formació durant les darreres quatre setmanes de referència per comunitats autònomes (2007 i 2015)

Font: Elaboració a partir de dades de l'Eurostat.

L'EFECTE DE SUBSTITUÏÓ I DE PROVISIÓ D'OFERTA

Malgrat el retraïment de la participació en determinats àmbits educatius no obligatoris, el sistema educatiu avui disposa de més alumnes que allarguen la seva escolaritat (o que retornen al sistema educatiu) que no pas abans de la crisi econòmica, en part per l'efecte de substitució. Des de l'inici de la crisi econòmica, la participació de la població jove en el

El sistema educatiu presenta una tendència positiva, que continua fins a l'actualitat. Entre els anys 2008 i 2016, el percentatge de població de 16 a 24 anys que estudia ha passat del 51% al 65,1%, més de 13 punts percentuals més (vegeu el gràfic 18). Tot i que en els darrers anys, amb l'inici de la recuperació econòmica, aquesta evolució sembla haver-se atenuat, en el període 2007-2015, la taxa d'escolarització als 17 anys ha passat del 78,5% al 88,4%, i la taxa d'escolarització als 20 anys, del 47,4% al 67,7%. En aquesta mateixa línia, durant el període 2008-2016, el percentatge de població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris ha passat del 59,8% al 73,8%, i el percentatge de població de 18 a 24 anys que abandona prematurament els estudis, sense haver assolit ensenyaments secundaris postobligatoris, ha decrescut del 32,9% al 18%. Finalment, pel que fa als ensenyaments superiors, val a dir que la taxa d'escolarització als 22 anys als ensenyaments universitaris ha passat en el període 2008-2014 del 23,3% al 32,1%, i el percentatge de població de 30 a 34 anys amb nivell d'estudis superior en el període 2007-2016, del 39,7% al 43,1% (vegeu les taules 1 i 2 i el gràfic 10).

Taula 1.

Evolució dels indicadors de referència de l'Estratègia Europa 2020 en educació i formació per àmbit territorial a Catalunya, Espanya i UE-28 (2000-2016)

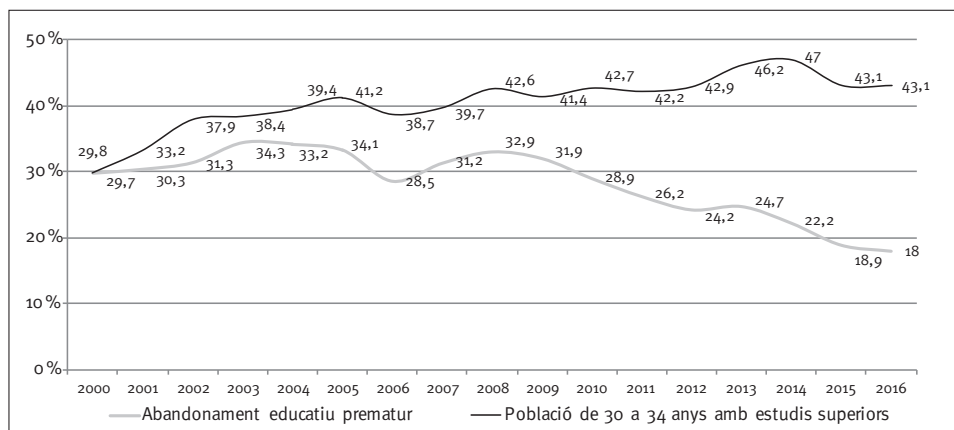
Abandonament educatiu prematur	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Objectiu 2020
Catalunya	29,7	30,3	31,3	34,3	34,1	33,2	28,5	31,2	32,9	(15% Esp.)
Espanya	29,1	29,7	30,9	31,7	32,2	31	30,3	30,8	31,7	
UE-28	17,6	17,3	17	16,4	16	15,7	15,3	14,9	14,6	10
Població de 30 a 34 anys amb estudis superiors	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Objectiu 2020
Catalunya	29,8	33,2	37,9	38,4	39,4	41,2	38,7	39,7	42,6	(44% Esp.)
Espanya	29,2	31,3	34,4	35,1	36,9	39,9	39,4	40,9	41,3	
UE-28	22,4	22,8	23,6	25,1	26,9	28,1	29	30,1	31,2	40

Abandonament educatiu prematur	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Objectiu 2020
Catalunya	31,9	28,9	26,2	24,2	24,7	22,2	18,9	18	(15% Esp.)
Espanya	30,9	28,2	26,3	24,7	23,6	21,9	20,0	19	
UE-28	14,2	13,9	13,4	12,7	11,9	11,2	11,0	10,7	10
Població de 30 a 34 anys amb estudis superiors	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Objectiu 2020
Catalunya	41,4	42,7	42,2	42,9	46,2	47	43,1	43,1	(44% Esp.)
Espanya	40,7	42	41,9	41,5	42,3	42,3	40,9	40,1	
UE-28	32,3	33,8	34,8	36	37,1	37,9	38,7	39,1	40

Nota: Les dades de la UE-28 dels anys 2000, 2001 i 2002 corresponen a la UE-27.
 Font: Elaboració a partir de dades de l'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Gràfic 10.

Evolució dels indicadors de referència de l'Estratègia Europa 2020 en educació i formació a Catalunya (2002-2016)

Font: Elaboració a partir de dades de l'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Taula 2.
Evolució d'altres indicadors sobre l'èxit educatiu per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-28 (2000-2015)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2015	2016
Escolarització als 17 anys																
Catalunya	68	69,9	72,7	75	74,3	76,4	76	78,5	80	81,4	86	86,7	90,6	87,8	88,4	-
Espanya	78,4	78,6	80,2	81,1	82	83	82,9	83,1	82,9	82,7	88,3	89,6	91,8	90,1	90	-
UE-28 (1)	82	84,2	84,7	84,5	86,3	87,8	86,7	87,8	88,6	88,6	90,2	90,8	91,3	92,3	-	-
Escolarització als 20 anys																
Catalunya	46,2	48	46,3	50,2	48,4	49,5	50,2	47,4	48,9	54,4	54,5	55,4	62,9	65,0	67,7	-
Espanya	54	52,6	51,2	50,6	50,3	51	51,1	50,7	49,9	51,7	56	58,6	63,9	66,1	66,9	-
UE-28 (1)	46,1	46,7	48,6	49,1	50,9	50,8	51,3	51,7	52,1	53,3	53,9	55,4	55,5	55,4	-	-
Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits																
Catalunya	68,1	65,4	65,1	60,8	59,5	61,3	65,7	61,7	59,8	61,6	62,0	62,6	64,4	68,6	72,4	73,8
Espanya	66,0	65,0	63,6	62,2	61,1	61,8	61,8	61,4	60,3	60,3	61,5	62	63,8	65,8	68,5	70,3
UE-28 (1)	76,6	76,6	76,8	77,2	77,4	77,6	78,2	78,3	78,7	78,8	79,2	79,7	81,1	82,2	82,7	83,1
Població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET)																
Catalunya	12,3	11,2	14,6	14,9	14,5	14,4	13,2	13,6	17,5	24,9	24,1	23,9	25,7	23	19,5	18,1
Espanya	14,4	14,2	14,9	14,8	14,9	14,6	13,3	13,6	16,7	22,3	22,1	22,8	24	22,1	20,1	19,1
UE-28	16,9	16,4	16,8	16,8	16,6	16,2	15,1	14,1	13,9	16,1	16,6	16,8	17,1	16,5	15,8	15,2

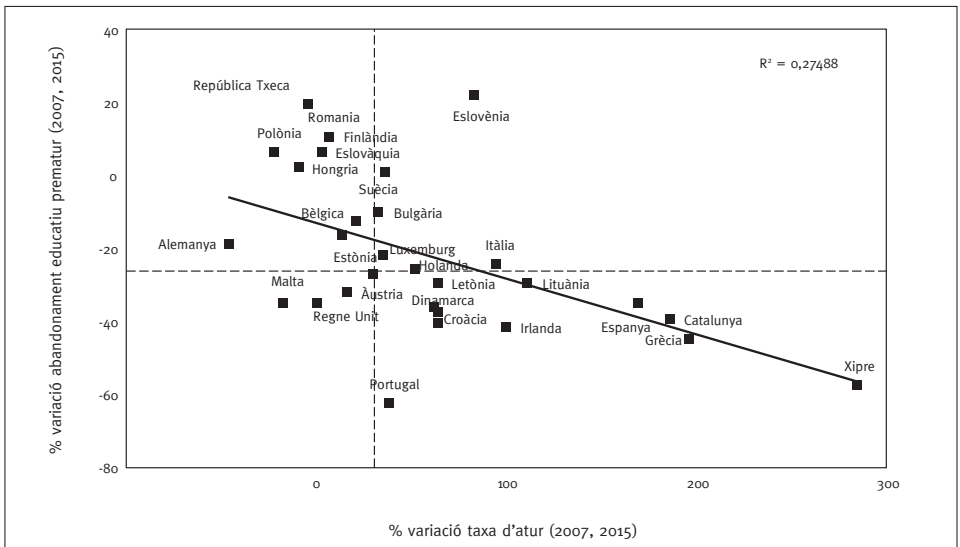
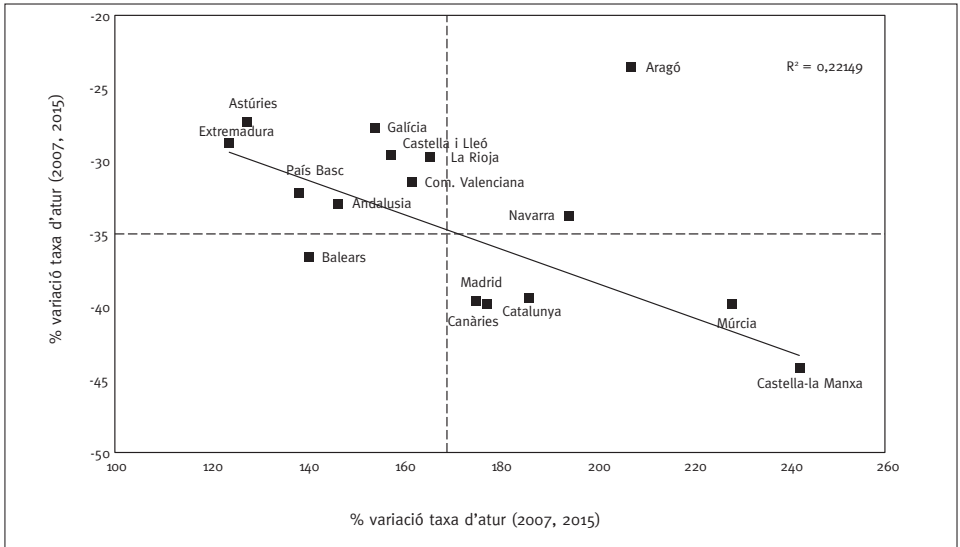
(1) Nota: Les dades d'UE-28 dels anys 2000, 2001 i 2002 corresponen a UE-27.

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament, del Ministeri d'Educació, de l'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya i de l'Institut Nacional d'Estadística.

L'increment de les taxes d'atur, amb dificultats creixents d'ocupació per part de la població jove sense formació, ha provocat que aquells joves que abans tendien a abandonar el sistema educatiu atrets per un mercat de treball que els oferia oportunitats d'ocupació de baixa qualificació hagin romàs en el sistema educatiu, o hi hagin retornat un cop que han quedat sense feina. Això explica, en bona part, que la taxa d'abandonament educatiu prematur de la població de 18 a 24 anys hagi decrescut de manera ininterrompuda des de l'inici de la crisi econòmica, del 32,9% de l'any 2008 al 18% de l'any 2016. L'anàlisi comparada per comunitats autònomes i països europeus posa de manifest una clara associació positiva entre l'evolució de la taxa d'atur i de l'abandonament educatiu prematur: als territoris on ha crescut més la desocupació durant la crisi econòmica, ha disminuït més l'abandonament educatiu prematur. Les diferències entre comunitats autònomes en el grau de disminució de l'abandonament educatiu prematur durant el període 2007-2015 s'expliquen en un 22,1% pel nivell d'increment de l'atur, i les diferències entre països europeus, en un 27,5% (vegeu el gràfic 11).

Gràfic 11.

Relació entre l'evolució de l'abandonament educatiu prematur i l'evolució de la taxa d'atur, per comunitats autònomes i països europeus (2007 i 2015)

Font: Elaboració a partir de dades de l'Eurostat, de l'INE, de l'Idescat, del Ministeri d'Educació i del Departament d'Ensenyament.

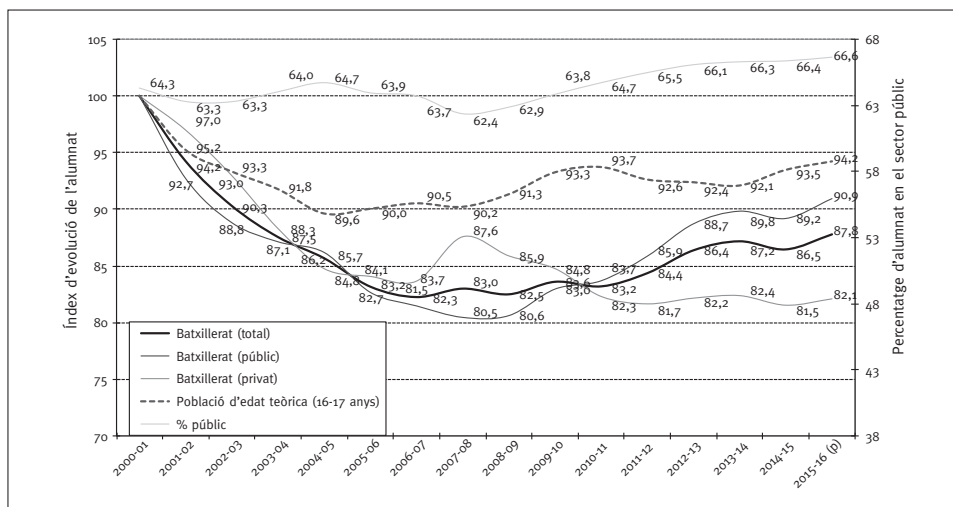
L'efecte de substitució afavoreix la població amb menys nivell formatiu. Durant els anys de crisi més accentuada (2008-2013), la participació en la formació va créixer en tots els nivells d'instrucció, però de manera més especial en els grups socials amb un nivell d'estudis més baix: la participació de la població jove en la formació va augmentar en més de 13 punts percentuals en el cas de la població de 18 a 24 anys amb estudis primaris o inferiors, en 10 punts percentuals en el cas de la població amb estudis secundaris obligatoris i postobligatoris, i en 7 punts en el cas de la d'estudis superiors.

En l'edat d'escolarització postobligatòria, aquesta millora es consolida, especialment, pel fort desenvolupament de l'oferta de formació professional, que aconsegueix retenir en el sistema educatiu una part de l'alumnat que anys enrere tendia a abandonar-lo. D'ençà del curs 2000-01, la provisió d'oferta de CFGM s'ha doblat, amb més de 30.000 alumnes nous, i amb un esforç de creació de places especialment intensiu en el període 2008-2013, en què el ritme d'incorporació d'alumnes nous va ser de 3.500 per any (vegeu el gràfic 12). Tot i que amb la reducció de l'abandonament educatiu prematur i amb l'increment d'oferta de formació professional s'ha anat atenuant amb el pas dels anys (de 2008 a 2015), hi ha una associació entre la provisió d'oferta i l'abandonament educatiu prematur: com més alta és la provisió d'oferta, més baix és l'abandonament educatiu prematur (vegeu el gràfic 13).

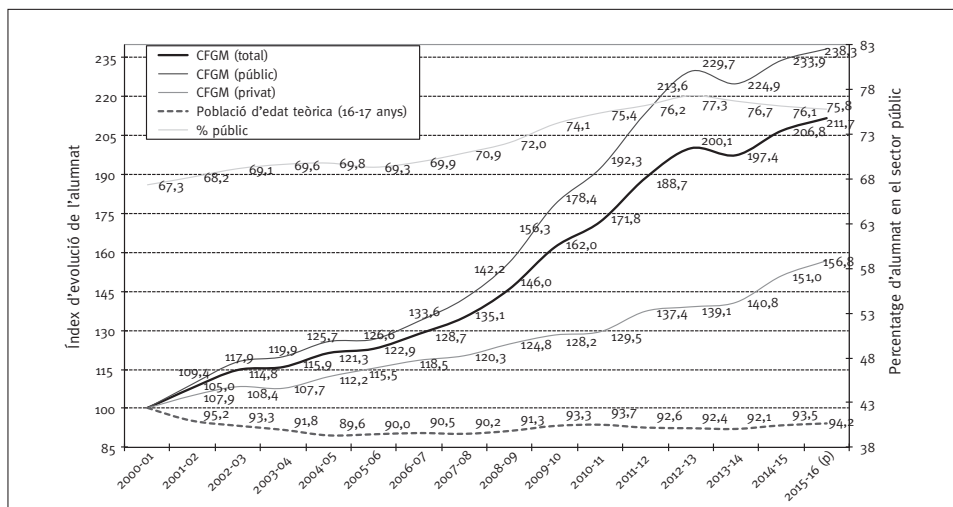
Gràfic 12.

Índex d'evolució de l'alumnat al batxillerat i als cicles formatius de grau mitjà a Catalunya (2000-2016)

Batxillerat

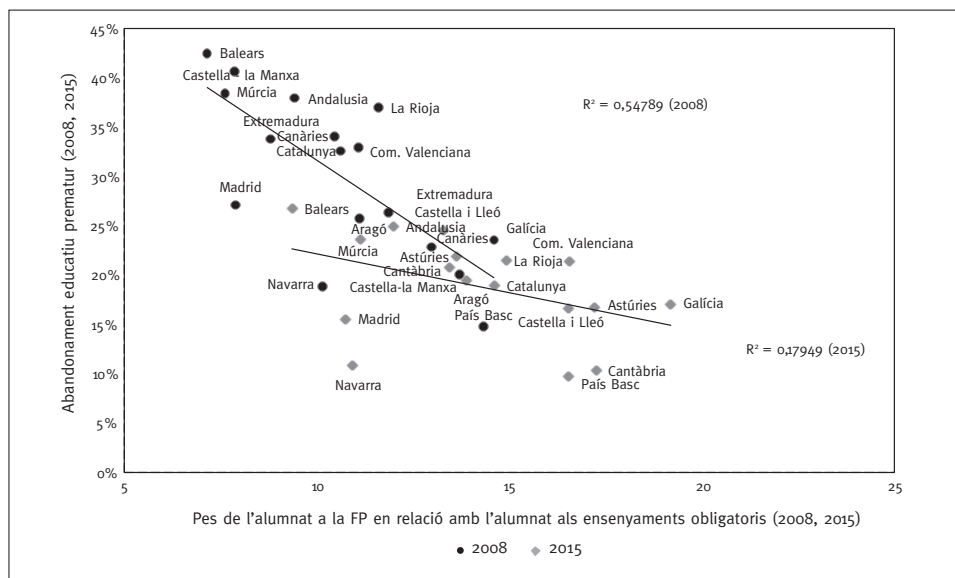
Cicles formatius de grau mitjà

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

Gràfic 13.

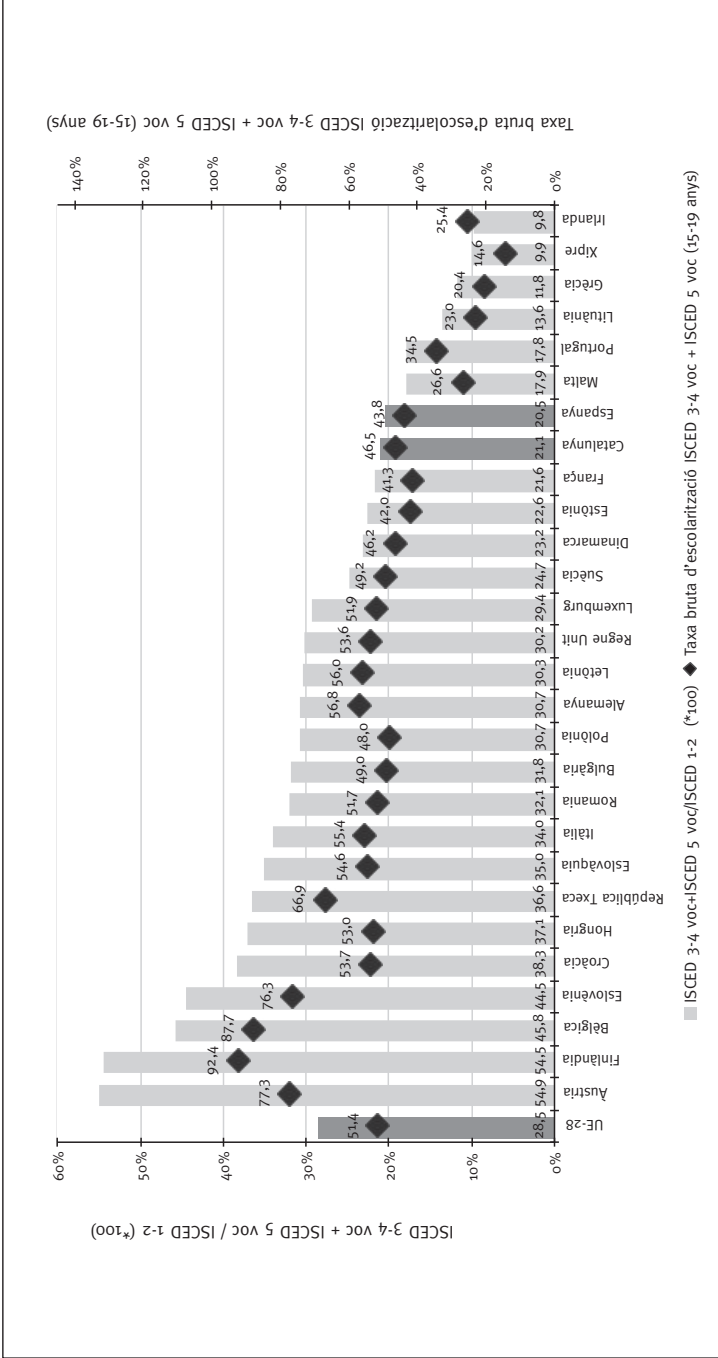
Relació entre la provisió de formació professional i l'abandonament educatiu prematur per comunitats autònomes (2008 i 2015)

Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i de l'INE.

Malgrat la millora en la provisió d'oferta, l'anàlisi comparada per països europeus conclou que Catalunya encara se situa per sota de la mitjana europea. Les taxes brutes d'escolarització en formació professional pràcticament s'han triplicat en els darrers quinze anys a Catalunya, i han passat de 16 alumnes de formació professional per cada 100 joves de 15 a 19 anys de l'any 2000 a 46,5 per cada 100 joves de l'any 2014, però també que en el cas de la Unió Europea aquesta taxa se situa per sobre, en 51,9; cinc punts percentuals més alta. O també evidència que, a Catalunya, per cada 100 alumnes als ensenyaments obligatoris, n'hi havia 9,9 l'any 2000, i 21,1 l'any 2014, però que encara hi ha 8 alumnes menys a la formació professional que a la mitjana de la Unió Europea (vegeu els gràfics 14 i 15).

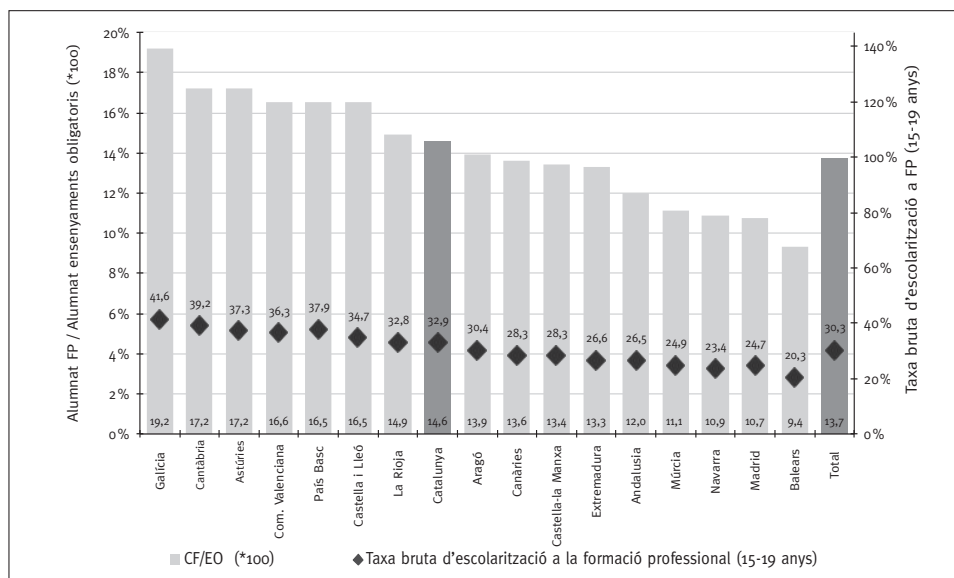
Gràfic 14. Pes de la formació professional en relació amb els ensenyaments obligatoris per països europeus (2014)

Font: Elaboració a partir de dades de l'Eurostat.

Gràfic 15.

Pes de la formació professional en relació amb els ensenyaments obligatoris per comunitats autònomes (2015)

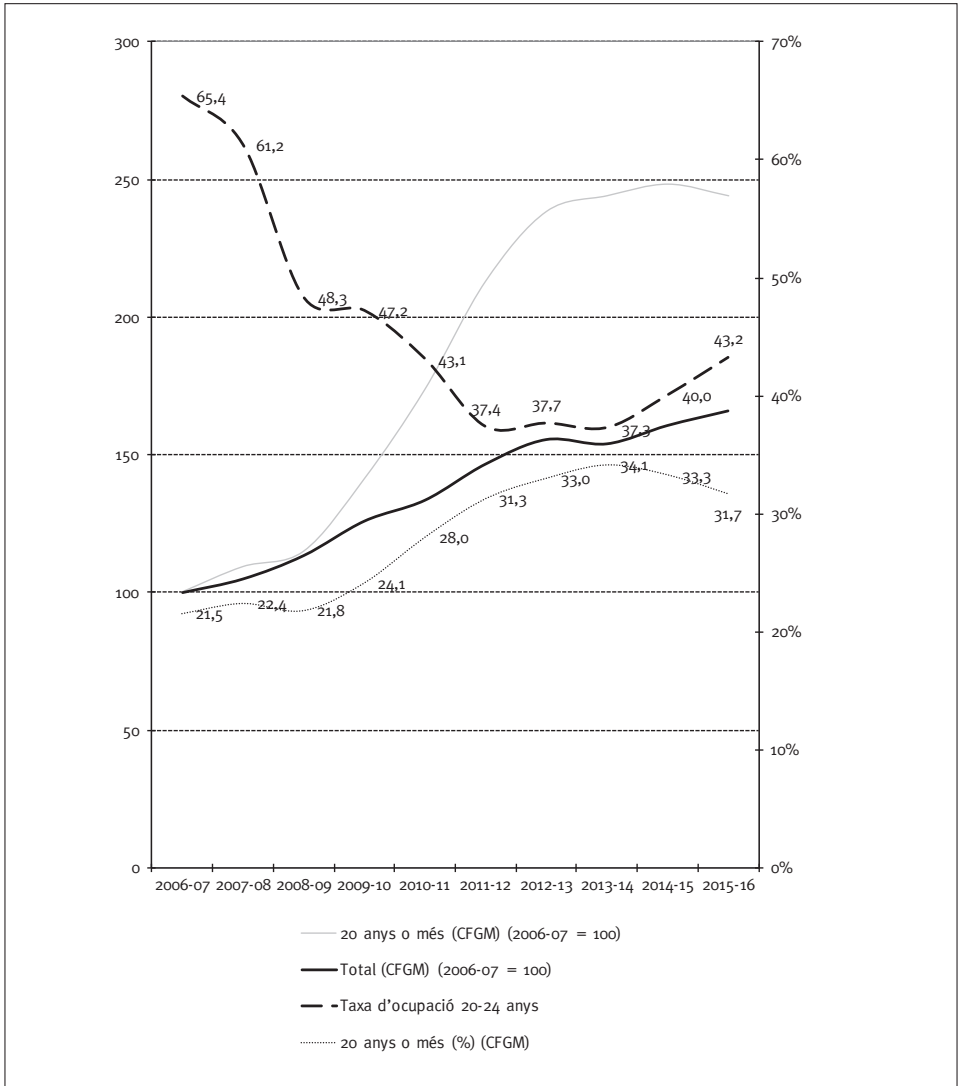

Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i de l'INE.

És especialment indicativa del retorn de la població jove al sistema educatiu l'evolució del percentatge d'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà, que s'ha incrementat del 21,8% al 34,1% entre els cursos 2008-09 i 2013-14 —12 punts percentuals— (entre guions llargs) a mesura que també es reduïa la taxa d'ocupació (vegeu el gràfic 16). L'anàlisi comparada per comunitats autònomes evidencia que existeix una associació estadísticament significativa entre el percentatge d'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà i les taxes d'ocupació de la població de 20 a 24 anys: com més elevades són les taxes d'ocupació, més baixa és la participació de la població de més de 20 anys en la formació professional (vegeu el gràfic 17).

Gràfic 16.

Evolució de l'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà a Catalunya (de 2006-07 a 2015-16)

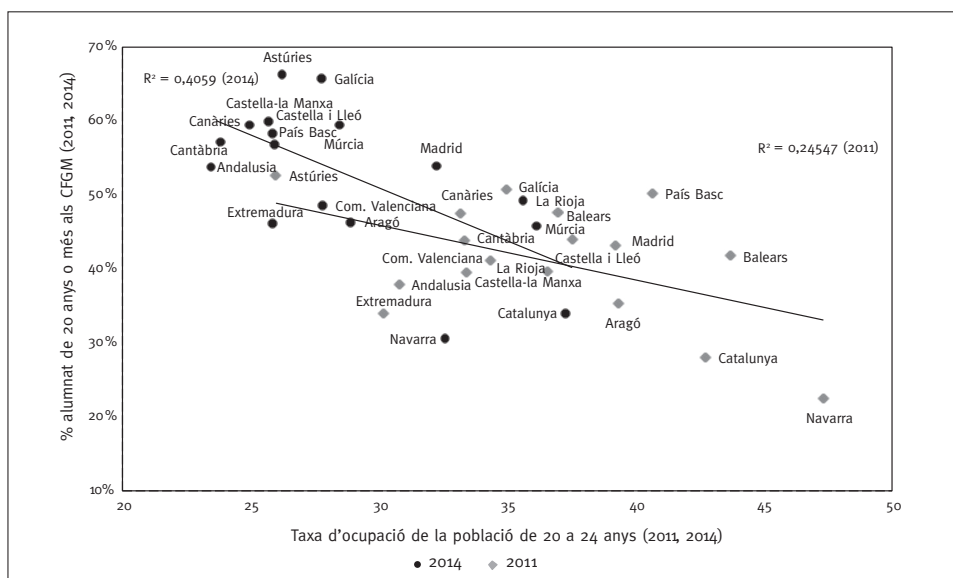

Nota: La taxa d'ocupació corresponent al curs 2015-16 és del segon trimestre de 2016. La resta de taxes d'ocupació són anuals.

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament i l'Idescat.

Gràfic 17.

Relació entre l'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà i la taxa d'ocupació de la població de 20 a 24 anys, per comunitats autònomes (2010-11 i 2013-14)

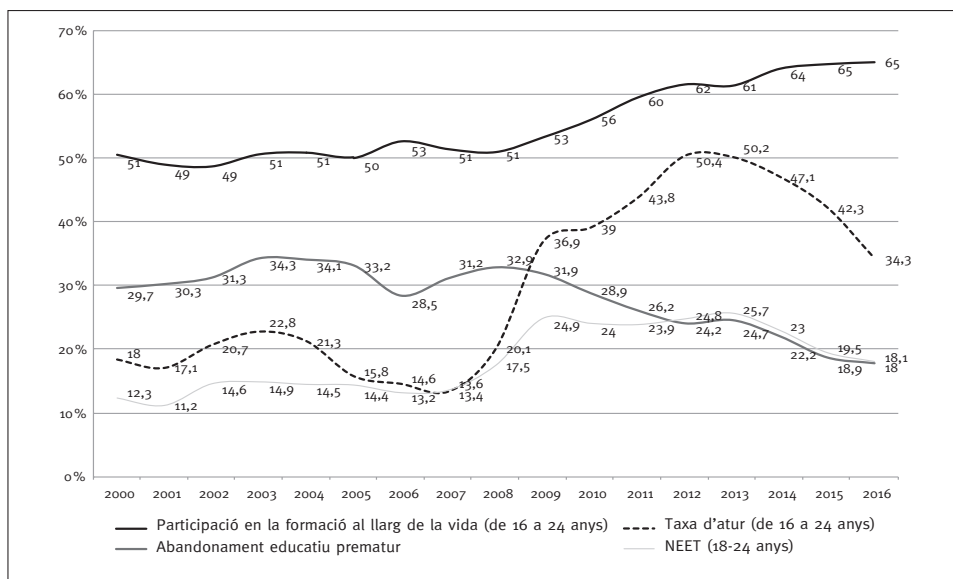
Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i l'Institut Nacional d'Estadística.

De fet, el fort increment de la taxa d'atur va provocar, en els primers anys de crisi (període 2007-2010), un fort increment, també, de la població jove que ni estudiava ni treballava, que no desenvolupava cap activitat qualificant. L'any 2007, un 13,6% dels joves de 18 a 24 anys ni estudiaven ni treballaven, mentre que l'any 2010 aquesta proporció s'havia incrementat fins al 24,1%, més de 10 punts percentuals. En la segona fase de la crisi (període 2010-2013), en canvi, tot i que l'atur ha continuat creixent, amb unes taxes d'atur juvenil superiors al 50%, aquesta taxa s'ha mantingut estancada, prop del 25%. A partir de 2013, ja amb la reducció de l'atur, el percentatge de joves de 18 a 24 anys que ni estudien ni treballen ha iniciat una tendència a decreixer:

del 25,7% del 2013 s'ha passat al 18,1% l'any 2016. La reducció de les taxes d'abandonament educatiu prematur i el retorn de la població jove al sistema educatiu expliquen que, a partir de l'any 2010, tot i que les dades d'atur continuaven empitjorant, ja no augmentés la proporció de població jove que ni estudiava ni treballava. Durant els anys de crisi econòmica, el sistema educatiu ha proporcionat als joves oportunitats de qualificació que no els proporcionava el mercat de treball (vegeu el gràfic 18).

Gràfic 18.

Evolució de la participació en la formació de la població de 16 a 24 anys a Catalunya (2000-2016)

Font: Elaboració a partir de dades de l'Idescat.

És un miratge la reducció de l'abandonament educatiu prematur? Malgrat que en el període 2013-2016, marcat per l'inici de la recuperació econòmica, la taxa d'abandonament educatiu prematur continua decreixent, sembla que també hi ha alguns indicadors que comencen a experimentar

un estancament en la seva evolució, presumiblement per aquesta millora de la situació laboral i per les facilitats d'accés al mercat de treball. De fet, les darreres dades de 2016 relacionades amb l'abandonament educatiu prematur semblen haver atenuat la tendència de disminució sostinguda en els darrers anys, amb una minoració respecte de l'any anterior inferior a un punt percentual (del 18,9% de 2015 al 18% de 2016). Caldrà valorar si aquest estancament és conjuntural o es consolida en els anys posteriors.

Hi ha altres indicadors que posen l'accent en un cert debilitament dels nivells de permanència en el sistema educatiu. Així, per exemple, la taxa d'escolarització als 17 anys ha passat del 90,6% l'any 2013 al 88,3% l'any 2015. D'altra banda, el retorn al sistema educatiu també sembla decreïxer. El percentatge d'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà, després d'un període 2008-2014 d'increment per l'efecte de l'allargament de les trajectòries escolars i del retorn a l'educació, ha decaïgut novament, del 34,1% del curs 2013-14 al 31,7% del curs 2015-16, a mesura que s'ha anat entrant en una fase de creació d'ocupació. A partir de l'any 2013, en què la taxa d'ocupació de la població jove inicia una tendència positiva, la participació de la població jove en el sistema educatiu experimenta un decreixement de més de 20 punts percentuals entre la població de 16 a 24 anys amb estudis primaris o inferiors (que no ha assolit la graduació en ESO). El percentatge de població jove amb estudis primaris o inferiors que estudia passa del 52,7% de l'any 2013 al 31,2% de l'any 2014, i al 30,6% de l'any 2015, després que durant els anys de crisi més accentuada (2008-2013) aquesta participació en la formació presentava una tendència de creixement. Finalment, el nivell d'instrucció superior de la població de 30 a 34 anys ha passat del 46,2% de l'any 2013 al 43,1% de l'any 2016.

Tot i que de moment no s'han pogut valorar en una sèrie temporal més llarga, si aquests indicadors es consolidessin en el temps indicarien l'estancament de la millora de la permanència de la població jove en el sistema educatiu, o fins i tot un retrocés, i serien l'avantsala d'una futura interrupció del procés de reducció de l'abandonament educatiu prematur.

ELS EFECTES DE LES POLÍTIQUES D'AUSTERITAT SOBRE L'OFERTA EDUCATIVA: UNA REDUCCIÓ DRÀSTICA DE LA DESPESA PÚBLICA QUE HA AFECTAT SOBRETOT EL PROFESSORAT

L'impacte més evident de la crisi econòmica sobre el sistema educatiu ha estat la reducció de la inversió en educació. Les dificultats pressupostàries de les administracions públiques —a causa de la caiguda dels ingressos ocasionada per la davallada de l'activitat econòmica i de la recaptació, i també de les polítiques d'estabilitat pressupostària aplicades des de l'any 2009 seguint el dictat de l'austeritat i consolidades a partir de la reforma constitucional de l'any 2011, amb el seu posterior desplegament amb la Llei 2/2012, de 27 d'abril, d'estabilitat pressupostària i sostenibilitat financera, i el Reial decret llei 14/2012, de 20 d'abril, de mesures urgents de racionalització de la despesa pública en l'àmbit educatiu— han afectat de manera notable la despesa pública destinada a educació. Concretament, en el període 2009-2014, la reducció del pressupost liquidat del Departament d'Ensenyament ha estat de 1.173 milions d'euros, un 21,7% menys del que s'invertia l'any 2009. Segons dades de l'estadística Gasto público en educación en España del Ministeri d'Educació, la reducció de la despesa pública en educació (no tan sols educació no universitària) a Catalunya en aquest mateix període ha estat de 1.360,2 milions d'euros, un 19,6% menys (vegeu la taula 3).

Taula 3.
Evolució dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya en educació
(2004-2015)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Pressupost liquidat Ensenyament	3.369,3	4.554,9	4.271,3	4.653,1	5.070,4	5.393,1	5.282,3
Variació respecte a l'any anterior (en %)	-	35,1	-6,2	8,9	9,0	6,4	-2,1
Pressupost inicial Ensenyament	3.376,0	3.759,3	4.177,0	4.540,2	4.881,3	5.122,0	5.317,6
Pressupost inicial Generalitat	18.710,8	21.516,9	23.924,4	26.684,6	28.243,3	29.730,8	32.518,7
Pressupost inicial sobre total (en %) (amb interessos)	18,0	17,5	17,5	17,0	17,3	17,2	16,4
Deute públic respecte al PIB	7,5	8,3	7,8	7,8	10	12,7	17,5
Saldo públic respecte al PIB	-0,4	-0,4	-0,2	-0,6	-2,5	-2,3	-4,5

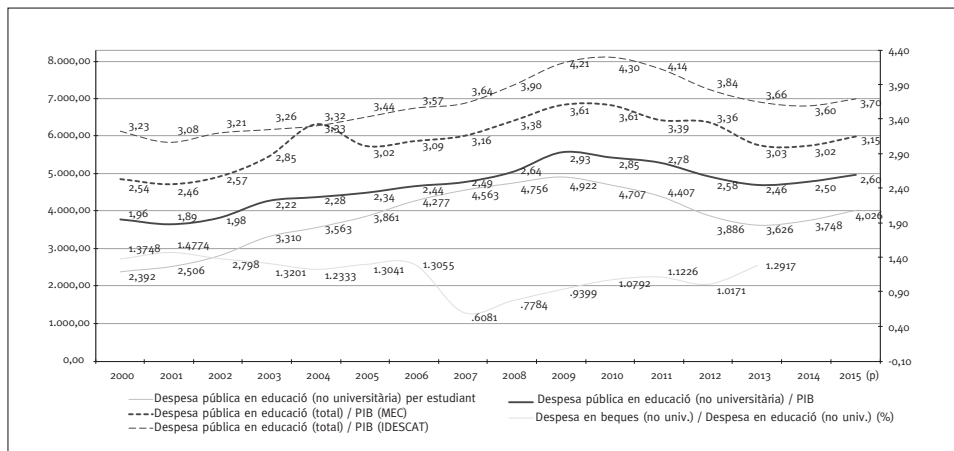
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pressupost liquidat Ensenyament	5.019,4	4.490,5	4.335,8	4.220,1	4.595,4	-	-
Variació respecte a l'any anterior (en %)	-5,0	-10,5	-3,7	-2,4	8,9	-	-
Pressupost inicial Ensenyament	4.894,3	4.611,0	4.611,0	4.157,5	4.442,6	4.442,6	4.821,1
Pressupost inicial Generalitat	32.630,0	29.727,3	29.727,3	31.862,1	32.483,1	32.483,1	34.029,7
Pressupost inicial sobre total (en %) (amb interessos)	15,0	15,5	15,5	13,0	13,7	13,7	14,2
Deute públic respecte al PIB	22	26,7	29,9	32,8	35,6	35,4	-
Saldo públic respecte al PIB	-4,1	-2,2	-2	-2,7	-2,9	-0,9	-

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Economia i del Departament d'Ensenyament.

Catalunya ha tingut una reducció de la despesa pública en educació clarament superior a la mitjana europea (on, en termes agregats, la inversió s'ha mantingut relativament estable en el període 2009-2013), i també per sobre de la mitjana espanyola (amb una reducció de la despesa en educació del 16,8% en el període 2009-2014). Aquesta contracció de la inversió pública es produeix en un context de dèficit de finançament de l'educació a Catalunya. En termes de despesa pública sobre el PIB, Catalunya hi destinava l'any 2014 el 3,6% del PIB, clarament per sota de la mitjana espanyola (4,3%) i europea (5,1%), només per sobre de països com Letònia i Romania. Per comunitats autònomes, la despesa unitària en educació no universitària de Catalunya (4.026,4 euros) només és superior a la d'Andalusia, Canàries, Comunitat Valenciana, Múrcia i Madrid (vegeu el gràfic 19 i les taules 4 i 5).

Gràfic 19.

Evolució dels indicadors de despesa pública en educació a Catalunya (2000-2014)

Nota: Les dades de despesa pública estan extretes del Ministeri d'Educació, de l'estadística Gasto público en educación en España, que conté una partida sense regionalitzar. S'hi incorpora, però, l'estimació que també fa l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació, l'Institut Nacional d'Estadística i l'Eurostat.

Taula 4.

Evulció dels indicadors de despesa pública en educació per àmbit territorial a Catalunya, Espanya i UE-28 (2000-2014)

Despesa pública en educació (no universitària) per estudiant	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
Catalunya	2.392,1	2.506,5	2.798,3	3.310,3	3.562,7	3.860,6	
Espanya	2.714,4	2.919,5	3.225,5	3.627,9	3.853,2	4.120,4	
Despesa pública en ensenyaments privats (concerts) / Despesa pública en educació (no universitària)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
Catalunya	25,2	25,6	24,7	21,0	21,2	21,0	
Espanya	15,5	16,0	15,9	14,9	15,1	15,2	
Estudiants centres concertats (no universitària) / estudiants no universitaris	2000*	2001	2002	2003	2004	2005	
Catalunya	42,1	35,4	35,2	35,0	34,4	33,1	
Espanya	31,7	24,7	25,5	25,7	25,7	25,7	
Despesa pública centres privats / estudiants en centres concertats (no universitaris)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
Catalunya	1.430,5	1.808,7	1.964,9	1.987,8	2.198,9	2.449,1	
Espanya	1.322,0	1.886,0	2.013,0	2.107,7	2.265,8	2.441,6	

Nota: Les dades de despesa pública estan extretes del Ministeri d'Educació, de l'estadística Gasto público en educación en España.

Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (p)
	4.277,3	4.562,9	4.756,3	4.922,2	4.706,8	4.406,7	3.886,1	3.626,0	3.747,7	4.026,4
	4.470,2	4.812,8	5.112,9	5.237,5	5.058,8	4.737,4	4.272,8	4.129,0	4.128,8	4.312,1
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (p)
	20,2	18,4	18,5	19,1	18,5	18,9	20,7	20,8	20,9	21,1
	15,1	14,6	14,6	15,1	15,1	15,7	16,9	17,1	17,3	16,9
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (p)
	32,5	32,1	31,0	30,1	29,4	28,7	28,4	28,3	27,8	27,9
	25,8	26,2	26,1	26,2	25,9	25,6	25,6	25,6	25,5	25,6
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (p)
	2.659,9	2.621,0	2.838,7	3.121,2	2.963,7	2.893,8	2.839,0	2.664,3	2.827,5	3.050,9
	2.621,4	2.672,8	2.862,2	3.026,2	2.943,1	2.896,9	2.818,3	2.758,1	2.800,2	2.857,3

Taula 5.

Indicadors de despesa pública de l'educació, per comunitats autònomes (2015)

Comunitats autònomes	Despesa pública en educació (no universitària) / PIB	Despesa pública en educació (universitària) / PIB	Despesa pública en educació (total) / PIB	
Andalusia	3,97	1,04	5,24	
Aragó	2,62	0,65	3,29	
Astúries	3,15	0,72	3,88	
Balears	2,89	0,30	3,19	
Canàries	3,28	0,61	3,91	
Cantàbria	3,73	0,71	4,45	
Castella i Lleó	3,06	0,77	3,84	
Castella-la Manxa	3,87	0,51	4,38	
Catalunya	2,60	0,51	3,15	
Comunitat Valenciana	3,35	0,84	4,19	
Extremadura	5,26	0,90	6,17	
Galícia	3,27	0,85	4,16	
Madrid	1,71	0,55	2,30	
Múrcia	4,04	0,73	4,79	
Navarra	3,13	0,33	3,48	
País Basc	3,38	0,60	4,09	
La Rioja	2,99	0,56	3,58	
Espanya	3,25	0,68	4,39	

Nota 1: La despesa pública universitària no incorpora el finançament privat de l'ensenyament universitari a través del pagament de matrícules. En canvi, inclou la despesa de beques per exempció de preus acadèmics.

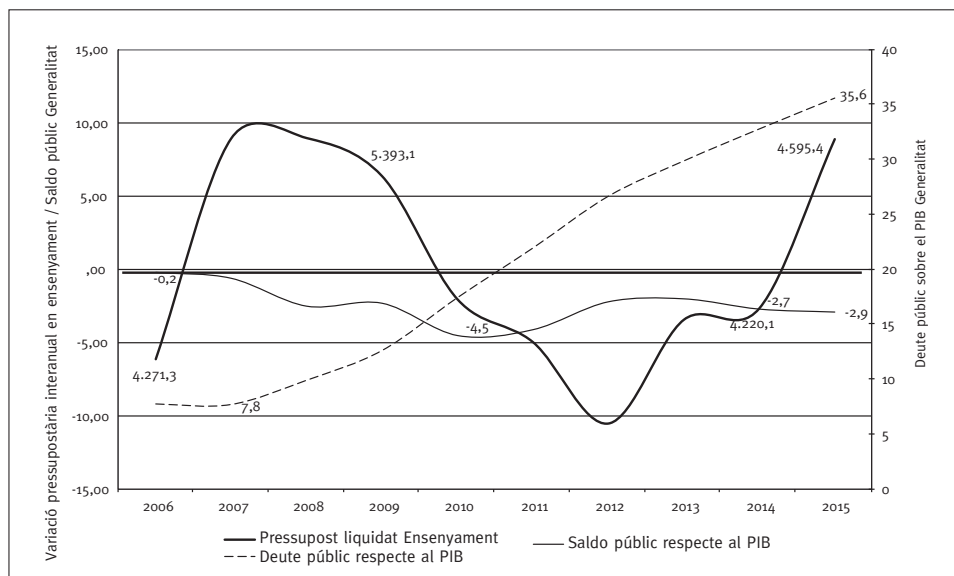
Nota 2: Les dades estan calculades en PIB base 2010.

Font: Elaboració amb dades del Ministeri d'Educació i l'Institut Nacional d'Estadística.

	Despesa pública en educació (no universitària) per estudiant	Despesa pública en ensenyaments privats (concertats) / despesa pública en educació (no universitària)	Estudiants centres concertats (no universitaris) / estudiants no universitaris	Despesa pública en centres privats / estudiants en centres concertats
	3.540,9	13,1	20,3	2.277,9
	4.134,4	17,6	25,3	2.873,8
	4.871,3	13,5	23,2	2.832,6
	4.424,6	22,2	29,8	3.288,9
	3.731,9	9,5	15,8	2.252,6
	4.880,8	18,0	27,5	3.190,6
	4.548,1	17,3	28,2	2.797,6
	3.847,8	10,3	14,9	2.670,8
	4.026,4	21,1	27,9	3.050,9
	3.955,1	19,8	26,2	2.985,9
	4.884,7	9,2	17,6	2.535,0
	4.499,7	13,0	21,8	2.675,7
	3.037,1	27,5	29,9	2.790,7
	3.868,9	18,9	24,4	2.994,3
	5.292,1	22,0	34,4	3.377,3
	6.106,5	28,3	48,1	3.595,0
	4.360,5	20,1	29,2	2.993,1
	4.312,1	16,9	25,6	2.857,3

Gràfic 20.

Evolució dels indicadors de finançament de la Generalitat de Catalunya.
2006-2015

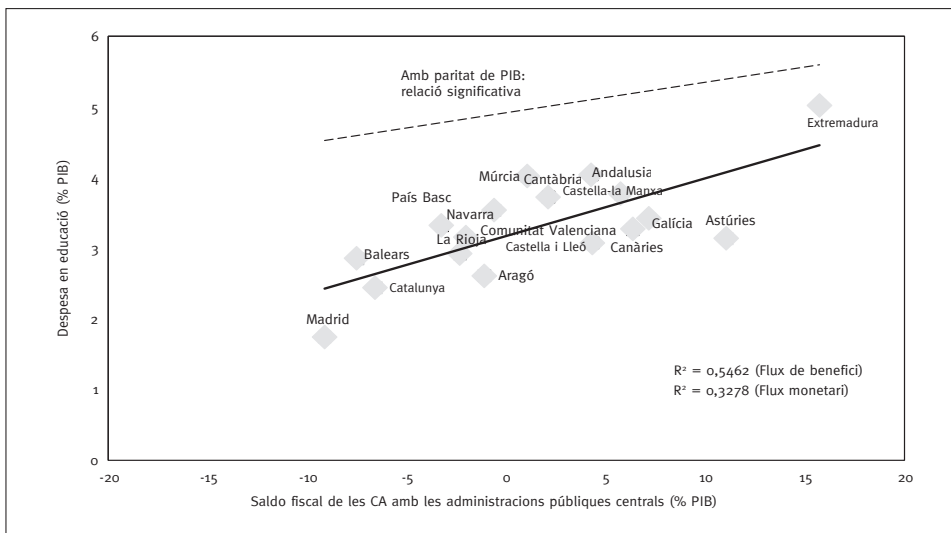

Font: Elaboració a partir de dades de l'Idescat.

Un dels factors que incideix en la baixa despesa pública en educació a Catalunya és el model de finançament autonòmic. Existeix una relació entre l'esforç inversor en educació de les comunitats autònomes i el saldo fiscal, calculat tant pel mètode de flux de benefici com de flux monetari. Les comunitats autònomes amb un dèficit fiscal més important, com pot ser el cas de Catalunya, tenen nivells de despesa inferiors, fins i tot amb paritat de PIB. Les diferències en l'esforç inversor en educació s'explica en un 54,6% per les variacions en el saldo fiscal (calculat pel mètode de flux de benefici) (vegeu el gràfic 21).

Gràfic 21.

Relació entre la despesa en educació sobre el PIB i el saldo fiscal (flux de benefici i flux monetari) amb les administracions públiques centrals sobre el PIB per comunitats autònomes (2013)

Font: Elaboració amb dades del Ministeri d'Educació i del Ministeri d'Economia i Hisenda (2008). *Las balanzas fiscales de las CC. AA. españolas con las administraciones públicas centrales 2005*, publicat a Madrid el 15 de juliol de 2008.

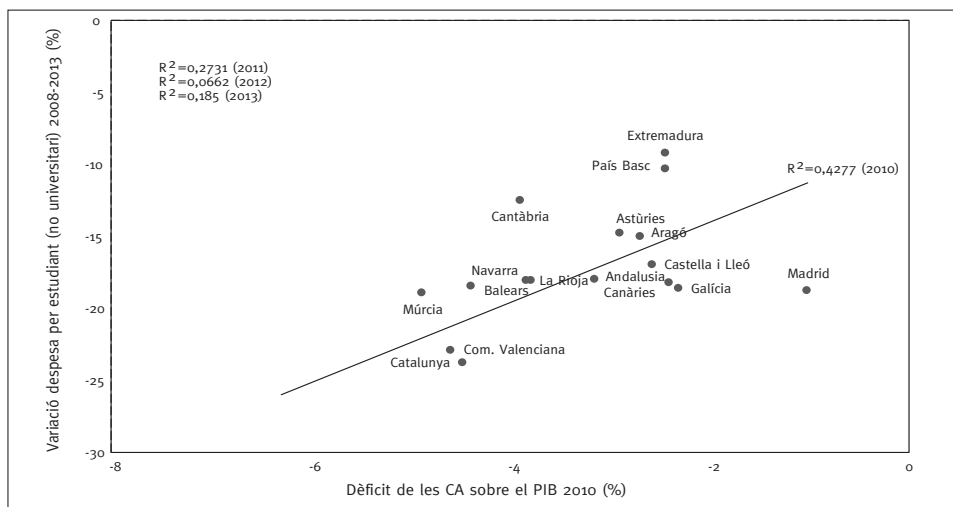
En el període 2008-2013, la reducció de la inversió en educació no ha estat necessàriament més gran en aquelles comunitats autònomes amb una reducció del PIB més elevada durant els anys de crisi. Factors com ara el finançament de les comunitats autònomes, la situació de les seves finances públiques, el posicionament dels governs envers l'austeritat o la prioritització pressupostària de l'educació han pogut tenir, presumiblement, més incidència a l'hora d'explicar la intensitat de la minoració de la inversió en educació. Així, per exemple, cal destacar l'associació existent entre intensitat de la reducció de la despesa unitària en educació i el nivell de dèficit de les comunitats autònomes: com més dèficit tenen, més restriccions pressupostàries en educació.

Aquesta relació era especialment intensa amb el nivell de dèficit de l'any 2010, just abans de l'aplicació més determinada del principi d'estabilitat pressupostària (vegeu el gràfic 22).

Val a dir que Catalunya és una de les comunitats autònomes amb un dèficit públic i un saldo fiscal més negatiu, i també amb una reducció de la despesa en educació per estudiant no universitari a preus corrents més gran (23,8%), només menys intensa que la de Castella-la Manxa, clarament per sobre de la mitjana espanyola (19,2%). Comunitats com Extremadura o el País Basc, amb una situació financera més favorable, han aplicat reduccions de la despesa unitària del voltant del 10%, menys de la meitat que en el cas català.

Gràfic 22.

Relació entre dèficit públic i variació de la despesa en educació per estudiant no universitari (a preus corrents) per comunitats autònomes (2008-2013)

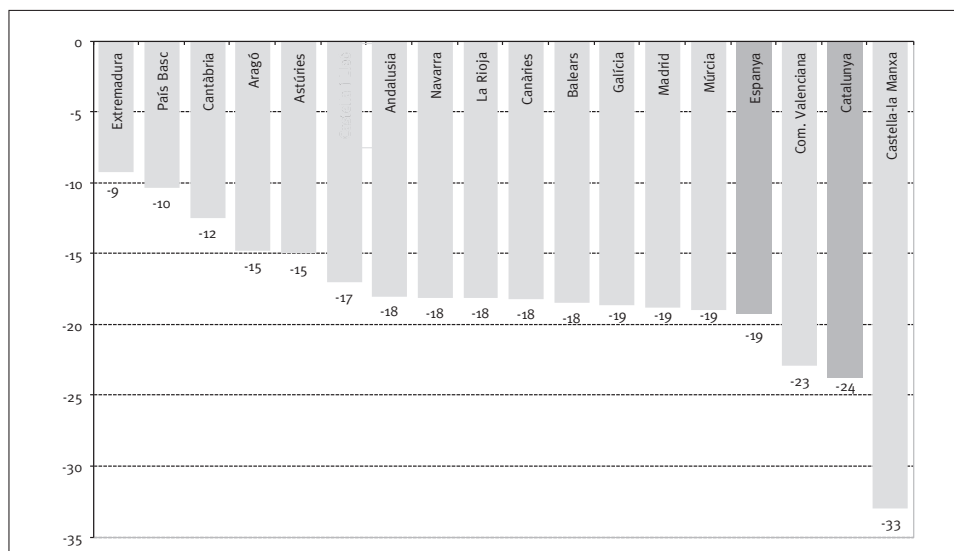

Nota: Les dades de dèficit corresponen a la capacitat o necessitat de finançament, sense comptar l'efecte de les liquidacions negatives definitives del sistema de finançament amb efecte sobre l'Objectiu d'Estabilitat Pressupostària (2010 i 2011) (Intervenció General de l'Administració de l'Estat).

Font: Elaboració amb dades del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques, el Ministeri d'Educació i l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 23.

Variació de la despesa en educació per estudiant no universitari (a preus corrents) per comunitats autònomes (2008-2013)

Font: Elaboració amb dades del Ministeri d'Educació i l'Institut Nacional d'Estadística.

Alguns dels àmbits més afectats per aquesta reducció de la despesa pública en educació han estat el del professorat (i l'impacte sobre les ràtios), la inversió en centres i l'educació infantil. Pel que fa al professorat, la supressió de la sisena hora a la majoria dels centres públics i l'increment de les hores lectives del professorat van comportar la reducció de la dotació de professorat als centres, malgrat que el nombre d'alumnat augmentava. En el sector públic, entre els cursos 2010-11 i 2012-13 es va produir un decrement de 2.651 docents i un augment de 45.467 alumnes als ensenyaments de règim general. La minoració del sou del professorat, tal com també ha passat amb els de la resta dels treballadors públics, i les restriccions imposades en la reposició i en les substitucions del personal docent i no docent, també expliquen

aquesta reducció pressupostària. En el període 2009-2014, segons dades de l'estadística de la despesa pública en educació del Ministeri d'Educació, a Catalunya la reducció de despesa de personal (capítol 1) ha estat de 638,6 milions d'euros, un 47% de la reducció total en aquest període. La reducció de la despesa de personal també ha suposat una minoració significativa (-41,5%) de la despesa en formació i perfeccionament del professorat, per un import de 21,3 milions d'euros. És molt evident l'efecte que aquestes polítiques han tingut igualment sobre les ràtios d'alumnes per professor: l'estancament de l'evolució del nombre de professorat i l'increment del nombre d'alumnat ha provocat que, entre el curs 2008-09 i el curs 2014-15, la ràtio d'alumnat per professor no hagi deixat de créixer, de l'11 al 12,4 del curs 2014-15 (vegeu la taula 6).

Pel que fa a la inversió en centres, entre els anys 2009 i 2014 les inversions del Departament d'Ensenyament (capítol 6) en els pressupostos liquidats s'han reduït un 80,9% (203,4 milions d'euros).

Taula 6.

Evolució del nombre de professorat i alumnat per titularitat de centre als ensenyaments de règim general a Catalunya (2000-2017)

Professorat	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	
Total	81.040	81.410	82.360	84.844	87.863	90.296	97.928	102.922	
Públic	49.237	49.305	50.096	52.194	54.566	56.618	63.659	68.258	
Privat	31.803	32.105	32.264	32.650	33.297	33.678	34.269	34.664	
Alumnat	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	
Total	996.897	1.000.044	1.018.214	1.041.260	1.061.640	1.081.751	1.112.151	1.161.532	
Públic	575.847	579.144	596.933	619.757	640.581	658.632	685.594	721.169	
Privat	421.050	420.900	421.281	421.503	421.059	423.119	426.557	440.363	

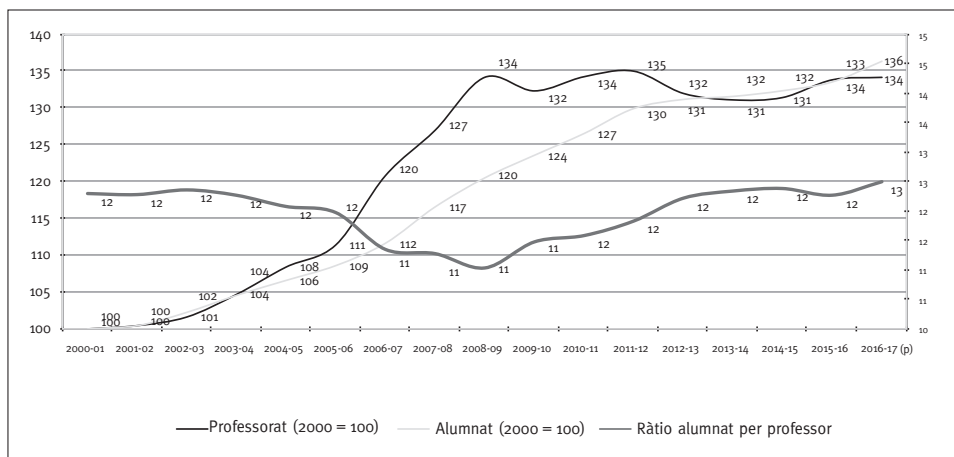
L'educació infantil de primer cicle és l'etapa educativa en què la reducció de la inversió ha estat més notòria. El Departament d'Ensenyament atorgava, en part a partir de recursos procedents del Ministeri d'Educació que va deixar de percebre (17 milions d'euros), una subvenció a les administracions locals en concepte de sosteniment de plaça pública, com també una subvenció als centres de titularitat privada d'educació infantil de primer cicle. Pel que fa a la subvenció dels centres públics, la subvenció als ajuntaments per plaça escolar, que era de 1.800 euros per plaça/curs el curs 2009-10, va passar a 875 euros per plaça/curs el curs 2012-13, amb una reducció de l'import total de la subvenció del voltant del 60% (de 85 milions d'euros l'any 2009 a 34 milions l'any 2014, actualment finançats per les diputacions catalanes). I pel que fa als centres privats, la subvenció per alumne/curs, que era de 800 euros el curs 2011-12, va passar a 300 euros per alumne/curs el curs 2013-14, amb una reducció de l'import total de la subvenció de més del 65% (de 9 milions d'euros l'any 2010 a 3 milions l'any 2015). Val a dir que el Departament d'Ensenyament també destinava

	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017 (p)
	108.760	107.263	108.825	109.439	106.988	106.274	106.533	108.485	108.756
	72.486	71.732	73.196	73.550	70.545	71.093	70.990	72.460	72.217
	36.274	35.531	35.629	35.889	36.443	35.181	35.543	36.025	36.539
	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017 (p)
	1.201.018	1.231.778	1.261.346	1.295.318	1.307.724	1.311.844	1.319.583	1.331.508	1.359.644
	756.610	788.383	818.883	851.332	864.350	866.596	870.172	876.443	893.488
	444.408	443.395	442.463	443.986	443.374	445.248	449.411	455.065	466.156

recursos a la creació de places públiques (per un import de 30 milions l'any 2010), i que actualment s'han reduït de manera molt significativa (a menys de 5 milions l'any 2014), en part pel descens de la demanda d'accés a aquesta oferta educativa, i també s'ha suprimit la subvenció als ajuntaments per a ajuts d'escolarització de 0 a 3 anys que estan en situacions socioeconòmiques desfavorides, que era de 5,9 milions d'euros l'any 2009. La reducció de la inversió en aquesta etapa educativa en el període 2009-2014 ha superat els 85 milions d'euros. Val a dir que part d'aquesta inversió ha estat compensada pels ajuntaments, encara que sigui parcialment i no en tots els casos.

Gràfic 24.

Evolució de la ràtio d'alumnat per professor d'ensenyaments de règim general i del nombre d'alumnat i professorat a Catalunya (de 2000-01 a 2016-17)

Font: Elaboració amb dades del Ministeri d'Educació.

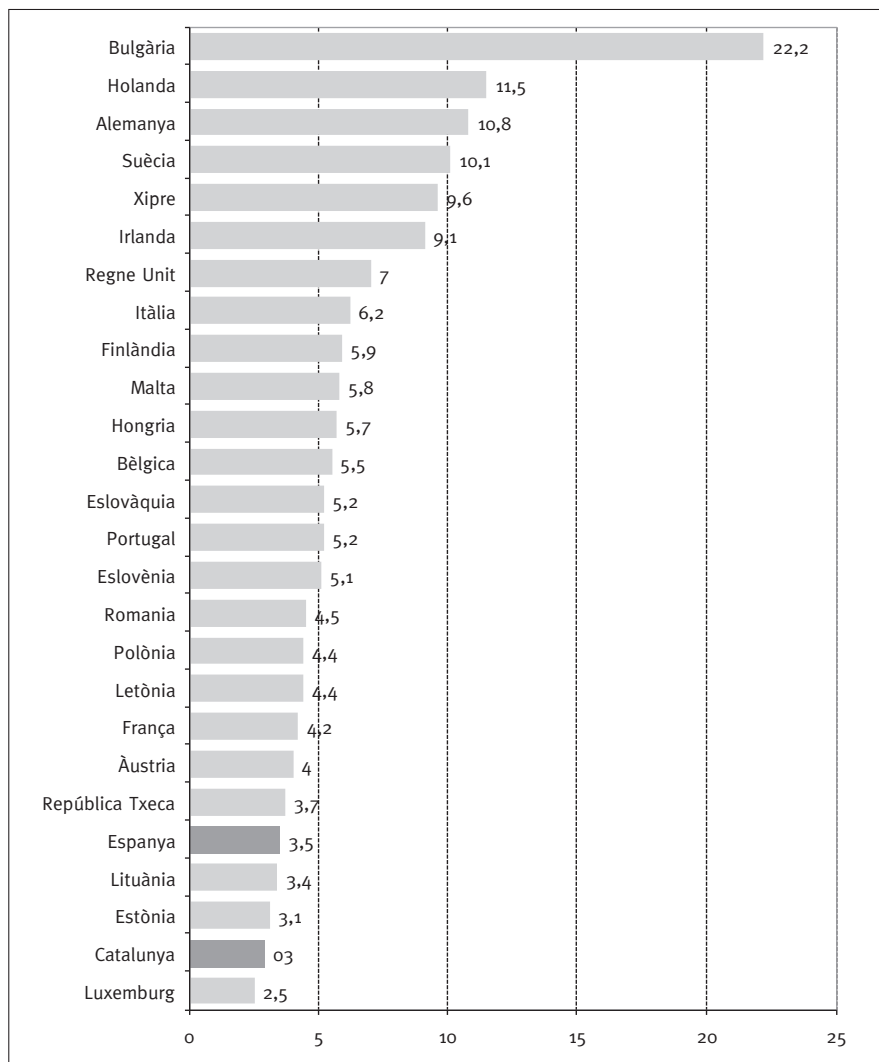
Les beques i els ajuts a l'escolaritat, especialment en la fase inicial de la crisi econòmica (període 2009-2012), s'han vist afectats per les reduccions, sobretot amb la supressió de diferents convocatòries existents fins aleshores, com ara els ajuts d'escolarització als infants de 0 a 3 anys que estan en situacions socioeconòmiques desfavorides (5,9 milions l'any

2009). Uns altres ajuts que s'han suprimit han estat els ajuts per a l'adquisició de llibres de text i les subvencions per a la reutilització de llibres de text i material curricular i de continguts digitals (19,8 milions d'euros l'any 2009, substituïts posteriorment per una subvenció als centres d'alta complexitat per a llibres de text i material didàctic i informàtic per un import de 2,5 milions d'euros l'any 2014) o les subvencions als centres privats concertats per a activitats complementàries i els contractes-programa (13,7 milions d'euros l'any 2009, substituïts posteriorment per una subvenció destinada al finançament addicional dels centres privats en entorns de característiques socioeconòmiques desfavorides per un import de 6,6 milions d'euros, menys del 50%), per posar-ne alguns exemples. La partida d'ajuts individuals de menjador escolar també es va reduir inicialment (dels 42 milions d'euros de l'any 2009 als 31,6 de l'any 2011, a causa de la supressió d'una partida extraordinària), tot i que, posteriorment, aquesta retallada es va revertir. Val a dir que altres convocatòries de beques, com passa amb els ajuts a l'estudi de caràcter general atorgats a l'alumnat dels ensenyaments postobligatoris en funció de la renda, han tingut una evolució positiva sostinguda en el temps a causa de l'empobriment de la població (dels 15.141 ajuts de l'any 2008 —20,3 milions d'euros— als 36.990 de l'any 2015 —47,1 milions—). En el cas de les beques de menjador escolar, després d'una reducció en el període 2009-2012 (de 42 a 32,7 milions d'euros), la reforma que es va produir en les condicions d'accés, amb l'establiment d'un llindar de renda a partir del qual es garantia l'ajut, també n'ha provocat una evolució positiva en el període 2012-2016 (de 32,7 a 69 milions d'euros, segons les darreres dades provisionals; de 60.759 a 98.000 beneficiaris, aproximadament).

En tot cas, des d'una perspectiva comparada, convé posar de manifest que la inversió en beques a Catalunya, tant en els ensenyaments no universitaris com en els universitaris, presenta nivells de cobertura i nivells de despesa per estudiant molt inferiors a la mitjana espanyola. El pes de la despesa en beques sobre el conjunt de la despesa en educació és més baix a Catalunya (1,3% en els ensenyaments no universitaris i 10,9% en els ensenyaments universitaris) que a tot l'Estat

Gràfic 25.

Despesa en beques en percentatge de la despesa pública total en educació per països europeus (2013)

Nota: L'Eurostat no aporta dades regionals. La dada de Catalunya correspon a la que aporta el Ministeri d'Educació per comunitats autònomes per al curs 2013-14.

Font: Elaboració a partir de dades de l'Eurostat, del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

(2,1% i 13%, respectivament). Aquests dèficits s'expliquen, en part, pels nivells més grans de riquesa a Catalunya (que penalitzen la població escolar catalana a l'hora d'accedir a les beques regulades pel Ministeri d'Educació, per exemple), però també per la debilitat de les polítiques de beques promogudes per la mateixa Administració catalana (vegeu el gràfic 25).

La despesa dels ajuntaments en educació també s'ha reduït de manera significativa, especialment a partir de l'any 2010. En el període 2010-2013, la despesa en educació dels ajuntaments, sense computar la despesa transferida pel Departament d'Ensenyament a les administracions locals, va créixer en 121,3 milions d'euros, un 20,5% menys. Si prenem com a referència els municipis catalans de més de 10.000 habitants, la despesa en educació *per capita*, que s'ha reduït un 25,3%, ha passat de 104,7 a 78,2 euros per habitant.

En definitiva, la reducció de la despesa pública en educació ha castigat especialment el professorat, però també ha afectat els alumnes, tant pel que fa a la qualitat com a la igualtat d'oportunitats en educació. El professorat ha atès, de mitjana, un nombre més elevat d'alumnat en pitjors condicions laborals (més hores lectives, menys salari, etc.). A primària, els alumnes de la majoria de centres públics disposen d'una hora menys al dia i, a secundària, es troben amb la impossibilitat d'utilitzar el servei de menjador escolar (per manca de provisió), a més de la impossibilitat d'accedir a determinades convocatòries de beques o de beneficiar-se de polítiques locals d'acompanyament a l'escolaritat desenvolupades pels ajuntaments, per citar alguns efectes de la crisi econòmica i de les mesures d'austeritat en l'experiència de l'alumnat.

S'han començat a revertir algunes retallades

De fet, d'ençà del 2010, l'any 2015 és el primer en què el pressupost inicial i també el pressupost liquidat del Departament d'Ensenyament s'han incrementat (vegeu la taula 3 i el gràfic 20). Aquesta

tendència s'ha confirmat amb el pressupost inicial del Departament d'Ensenyament de l'any 2017.

La dotació del professorat als centres escolars va tornar a augmentar en prop de 2.000 professors als ensenyaments de règim general el curs 2015-16, després d'un període d'estancament i fins i tot de decreixement (tant en valors absoluts com relatius) comprès entre els anys 2008-2015, i que s'ha tornat a repetir en el curs 2016-17 (per exemple, amb l'Acord GOV/70/2016, de 31 de maig, de mesures en matèria de personal docent dependent del Departament d'Ensenyament, de 400 noves dotacions a centres, referit anteriorment). Després de l'acord assolit entre el Departament d'Ensenyament i els sindicats, els pressupostos de l'any 2017 consideren la previsió de contractar prop 5.500 docents més per a tot el sistema, com també la recuperació de l'horari lectiu dels professors existent abans del període de restriccions pressupostàries (23 hores a primària i 18 hores a secundària).

Algunes polítiques específiques, que també havien estat objecte de restricció pressupostària i que s'havien vist perjudicades en el seu desenvolupament, han iniciat igualment un procés de canvi de tendència. És el cas, per exemple, de les beques de menjador escolar a partir del curs 2013-14, amb un increment progressiu des d'aleshores dels 32,7 milions d'euros als 69 milions aproximadament el curs 2016-17; o dels plans educatius d'entorn, que a partir del curs 2015-16 també s'han incrementat, i han passat dels 77 municipis i 96 plans en funcionament participants el curs 2014-15 als 92 municipis i 117 plans en funcionament participants el curs 2016-17.

Àmbits que també s'havien vist afectats per l'impacte de la crisi econòmica han iniciat una lleu tendència a recuperar-se. En el cas de l'educació infantil de primer cicle, per exemple, després de tres cursos de reducció del nombre d'alumnat, el curs 2015-16 aquest decreixement s'atura, i la taxa d'escolarització total i pública, a causa del decrement de la natalitat, ha iniciat una recuperació lleu d'1 punt percentual.

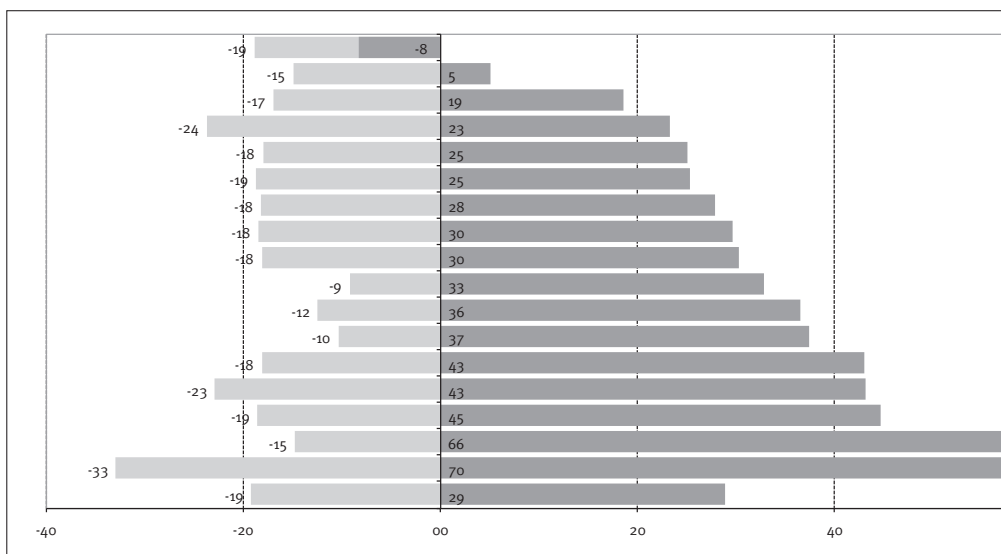
ELS EFECTES DE LES POLÍTIQUES D'AUSTERITAT SOBRE LA DESPESA DE LES FAMÍLIES EN EDUCACIÓ: L'INCREMENT DE LA DESPESA PRIVADA EN EDUCACIÓ EN UN CONTEXT DE DESIGUALTAT CREIXENT

La reducció de la despesa pública en educació contrasta amb el comportament de la despesa privada en ensenyament, a causa, en part, de l'increment del copagament d'alguns serveis educatius, en bona part per suplir l'aplicació de retallades del finançament públic que rebien abans de la crisi econòmica. És paradigmàtic l'increment dels costos d'accés a l'educació infantil de primer cicle, als cicles formatius de grau mitjà o als estudis universitaris (vegeu el gràfic 28). A tall d'exemple, l'IPC en ensenyament s'ha incrementat per sobre de la resta de factors (vegeu el gràfic 29). Això pot explicar per què, malgrat que en el període 2008-2015 la despesa mitjana de les llars s'ha reduït a Catalunya un 12,8%, la despesa de les llars en ensenyament ha crescut un 23,2% (103,5 euros). Això significa que les llars destinen a ensenyament una part més important de la seva despesa total: de l'1,29% l'any 2008 a l'1,82% l'any 2015 (vegeu la taula 7 i el gràfic 26). Cal destacar que a Catalunya la despesa de les llars en ensenyament és elevada, si es compara amb la resta de comunitats autònomes. De fet, és la segona comunitat autònoma amb una despesa de les llars en ensenyament més alta, només per darrere de Madrid, i la tercera si prenem com a referència la despesa privada per estudiant, tan sols per sota de Madrid i el País Basc. Les llars catalanes destinen l'any 2015 168,6 euros més en ensenyament i 323,6 euros més per estudiant que les llars espanyoles. El PIB *per capita*, el pes del sector concertat o la despesa pública en educació són alguns dels factors més determinants per comprendre les diferències entre comunitats en la despesa privada en ensenyament (factors que expliquen el 79%, el 54% i el 35,8%, respectivament, de les diferències entre comunitats), i també que Catalunya sigui una de les comunitats amb una despesa privada en ensenyament més elevada (vegeu el gràfic 27).

Taula 7.
Evolució dels indicadors de despesa de les llars en ensenyament a Catalunya i Espanya (2000-2016)

Percentatge de despesa en ensenyament	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Catalunya	1,60	1,43	1,59	1,44	1,33	1,24	1,28
Espanya	1,23	1,15	1,15	1,13	1,06	1,02	0,92
Despesa mitjana per llar en ensenyament	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Catalunya	342,76	316,46	350,27	330,81	324,24	313,73	423,59
Espanya	244,85	240,68	245,41	249,69	248,58	256,61	276,85
Despesa en ensenyament de les llars per estudiant (univ. i no univ.)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Catalunya	612,4	587,3	675,6	643,0	633,8	630,1	890,0
Espanya	374,3	384,2	406,4	424,1	430,2	455,2	532,2

Gràfic 26.
Variació de la despesa privada per llar en ensenyament i variació de la despesa pública en educació per estudiant, per comunitats autònomes (2008-2013 i 2008-2015)

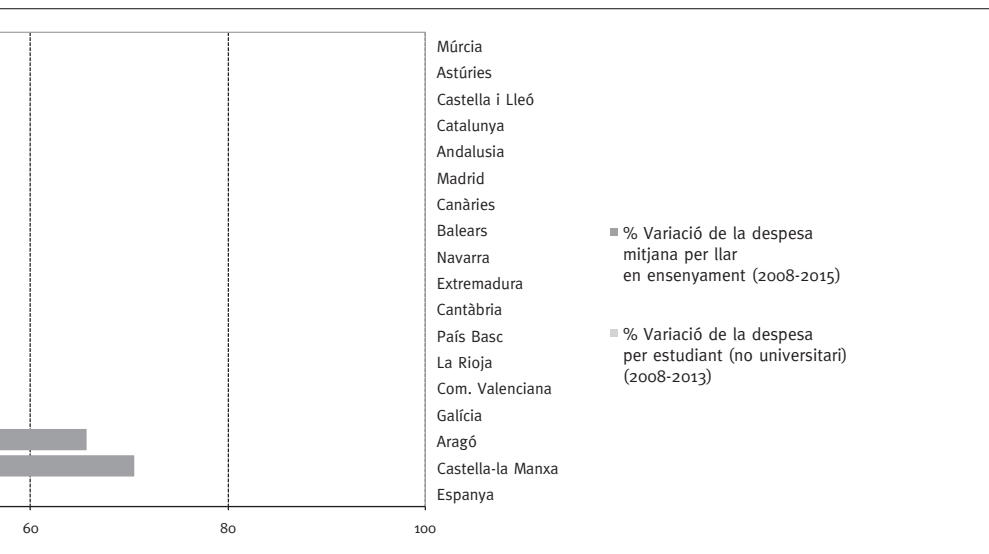

Taula 7. Nota: L'any 2006 es produeix un canvi de sèrie, de l'Enquesta contínua de pressupostos familiars i l'Enquesta de pressupostos familiars amb base 2006.

Taula 7. Font: Elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística (Encuesta de Presupuestos Familiares).

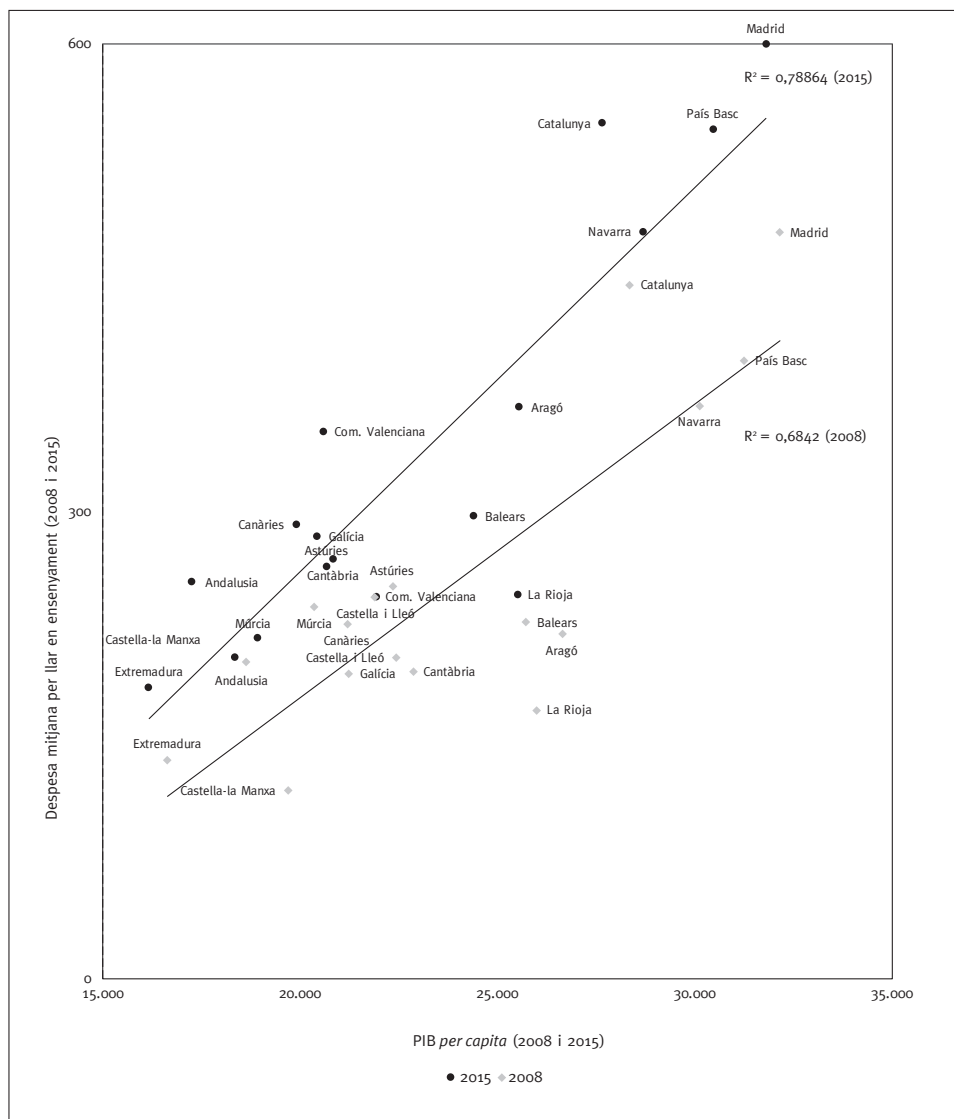
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	1,15	1,29	1,35	1,38	1,40	1,52	1,72	1,86	1,82	1,83
	0,91	0,93	0,94	1,04	1,06	1,18	1,33	1,37	1,39	1,42
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	390,02	445,36	449,78	434,51	439,1	454,18	504,61	553,68	548,81	557,84
	288,75	295,15	284,29	304,73	309,36	332,05	360,64	369,15	380,22	399,05
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	823,8	932,8	924,4	880,6	877,8	893,4	989,1	1.081,8	1.069,4	-
	564,3	596,4	569,4	605,2	608,3	648,2	702,8	719,8	745,7	-

Gràfic 26. Font: Elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Gràfic 27.

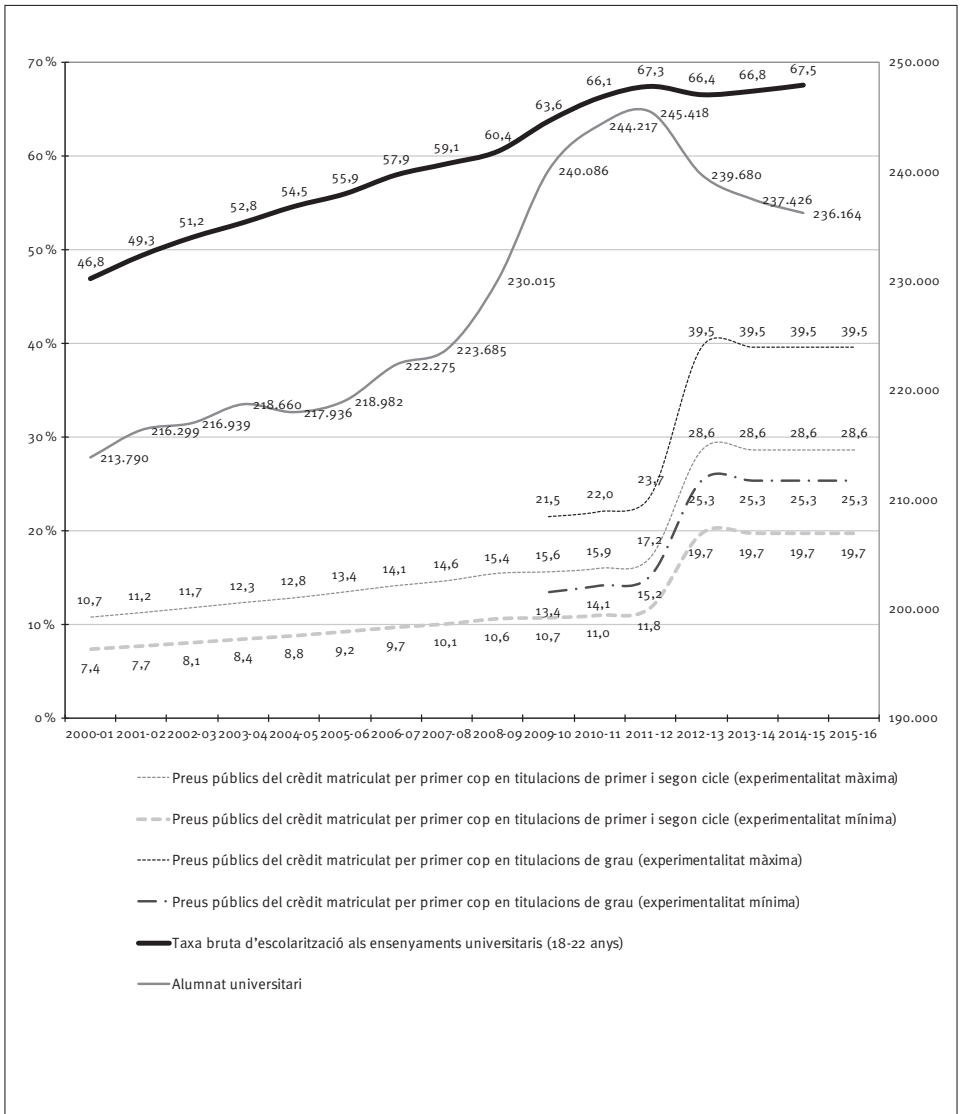
Relació entre la despesa en ensenyament de les llars per estudiant (univ. i no univ.) i el PIB *per capita*, per comunitats autònomes (2008 i 2015)

Font: Elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Gràfic 28.

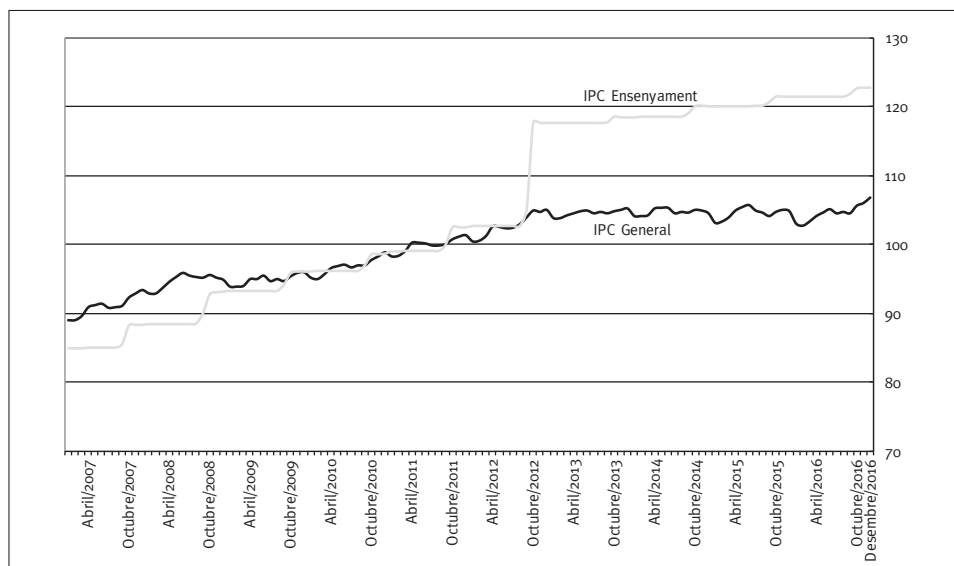
Evolució dels preus públics en els ensenyaments universitaris a Catalunya (2000-2016)

Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació.

Gràfic 29.

Evolució de l'índex de preus de consum (IPC) per àmbits a Catalunya (2007-2016)

Nota: IPC Base 2011 = a Catalunya, Espanya i UE-28 (2000-2015) 100.

Font: Elaboració a partir de dades de l'Idescat.

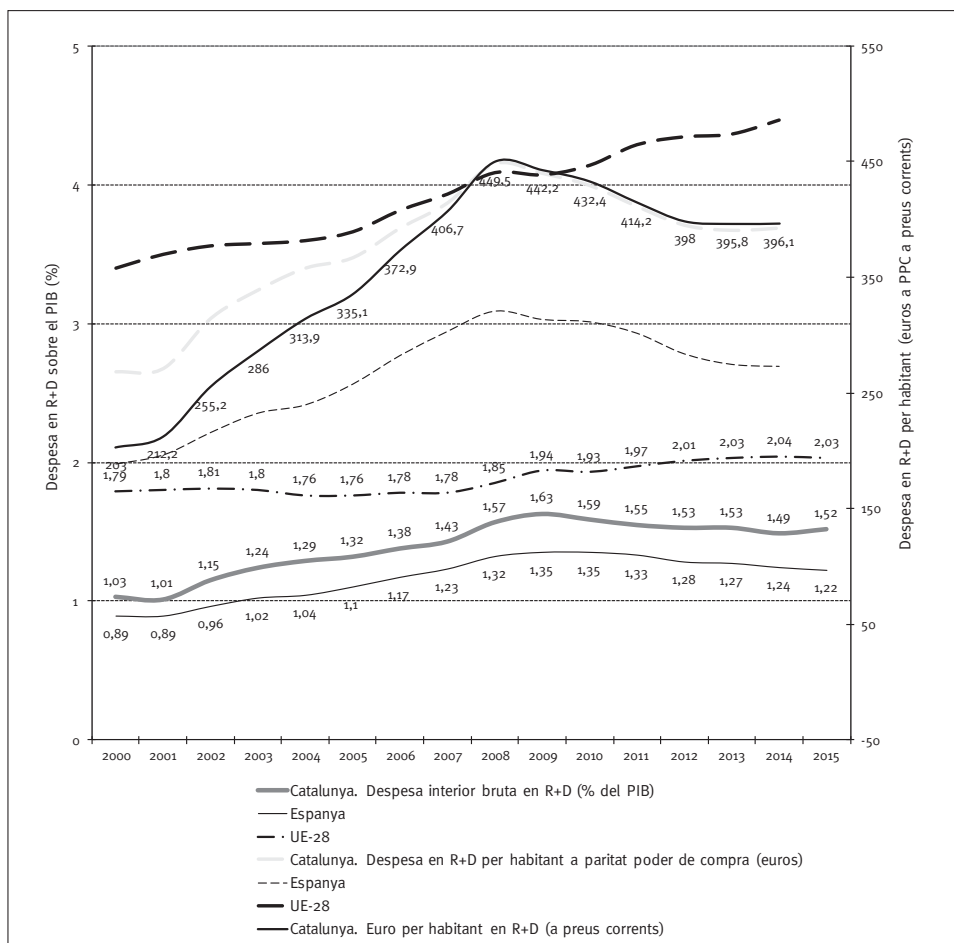
ELS EFECTES SOBRE ELS RETORNS DE L'EDUCACIÓ: EL CAS DE LA INNOVACIÓ I LA CULTURA

Hi ha alguns àmbits que generen sinergies positives amb l'educació. Els territoris amb més despesa en R+D o en cultura, per exemple, acostumen a tenir un nivell d'instrucció de la població més elevat. La innovació i la cultura fan valer la inversió en formació de la població, i fan que el seu retorn sigui més elevat, al mateix temps que la població més formada participa en els processos d'innovació i els promou i consumeix més cultura. La crisi econòmica, però, ha debilitat aquestes condicions que, amb caràcter general, acostumen a fomentar la inversió en educació de la població.

La despesa en R+D sobre el PIB ha tendit a decreïxer en el període 2009-2014, de l'1,63% de l'any 2009 a l'1,49% del 2014, i també la despesa en R+D per habitant en el període 2008-2014, de 449,5 euros el 2008 a 396,1 euros l'any 2014, un 11,9%.

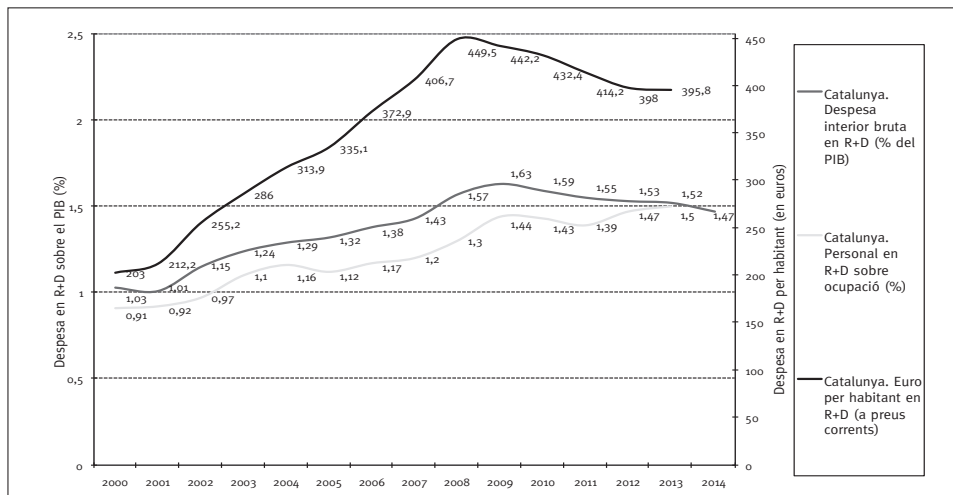
Gràfic 30.

Evolució d'indicadors sobre la despesa en R+D per àmbit territorial a Catalunya, Espanya i UE-28 (2000-2015)

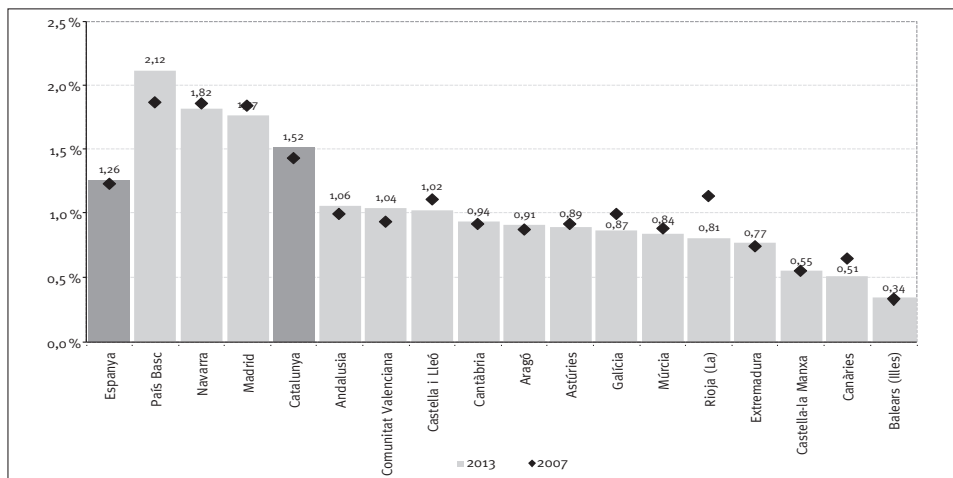
Font: Elaboració a partir de dades de l'Eurostat i l'Idescat.

Gràfic 31.
Evolució d'indicadors sobre R+D a Catalunya (2000-2014)

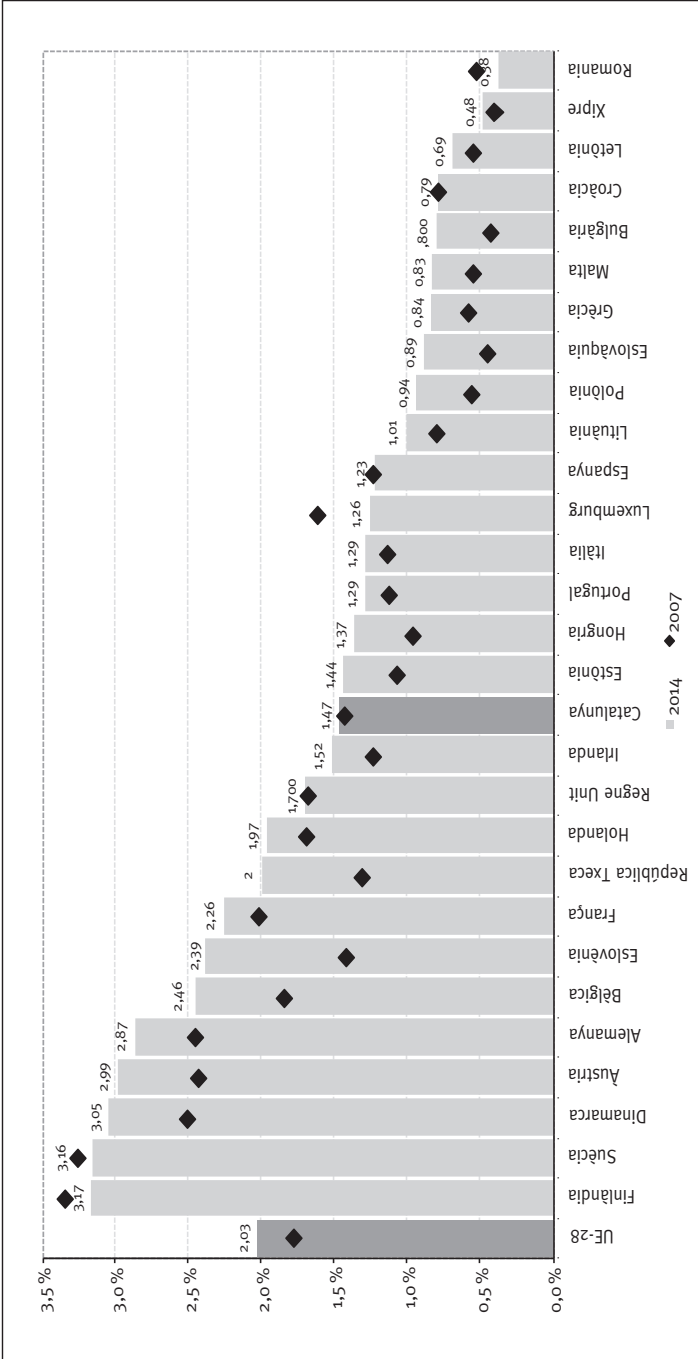
Font: Elaboració a partir de dades de l'Eurostat i l'Idescat.

Gràfic 32.
Despesa en R+D sobre el PIB per comunitats autònomes (2007 i 2013)

Font: Elaboració a partir de dades de l'Eurostat i l'Idescat.

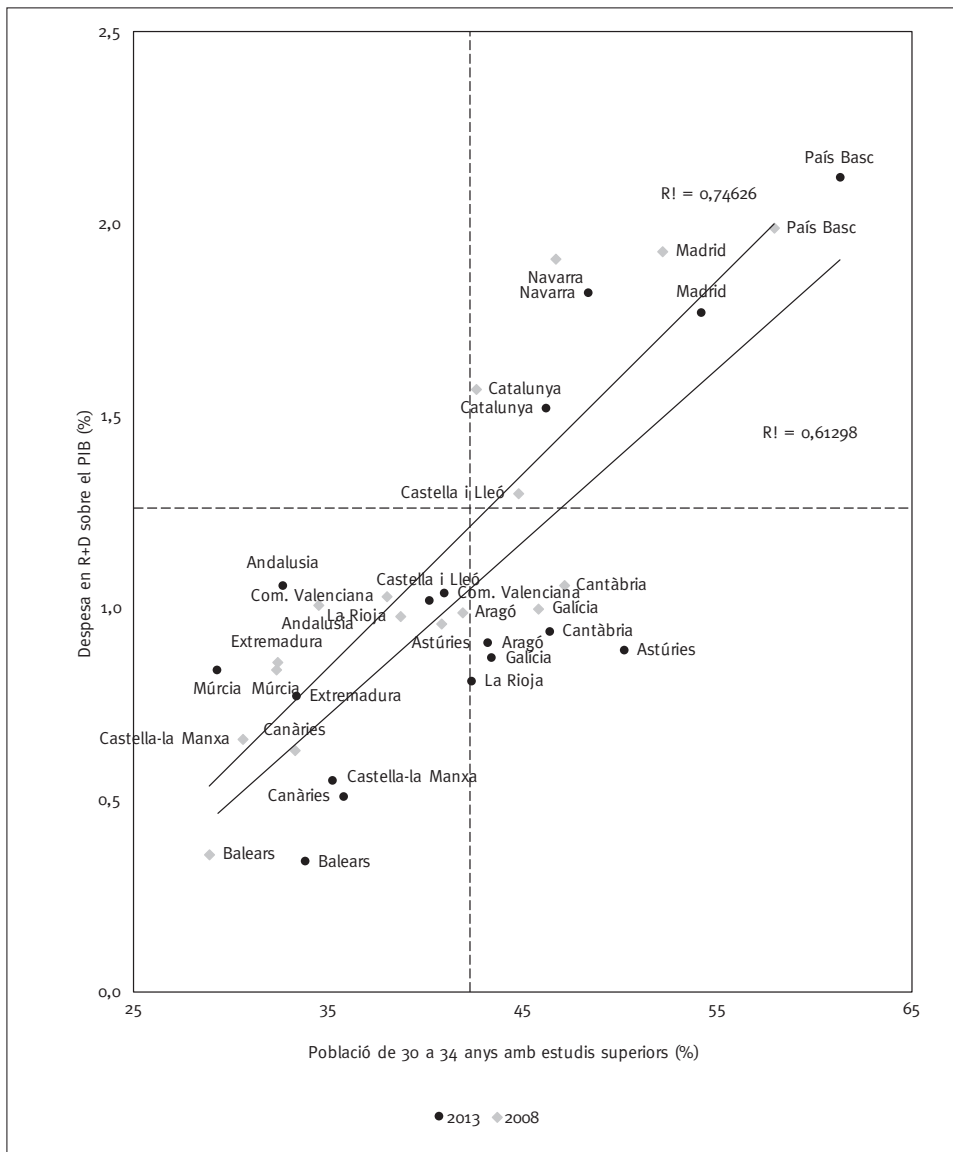
Gràfic 33.
Despesa en R+D sobre el PIB per països europeus (2007 i 2014)

Font: Elaboració a partir de dades de l'Eurostat i l'Idescat.

Gràfic 34.

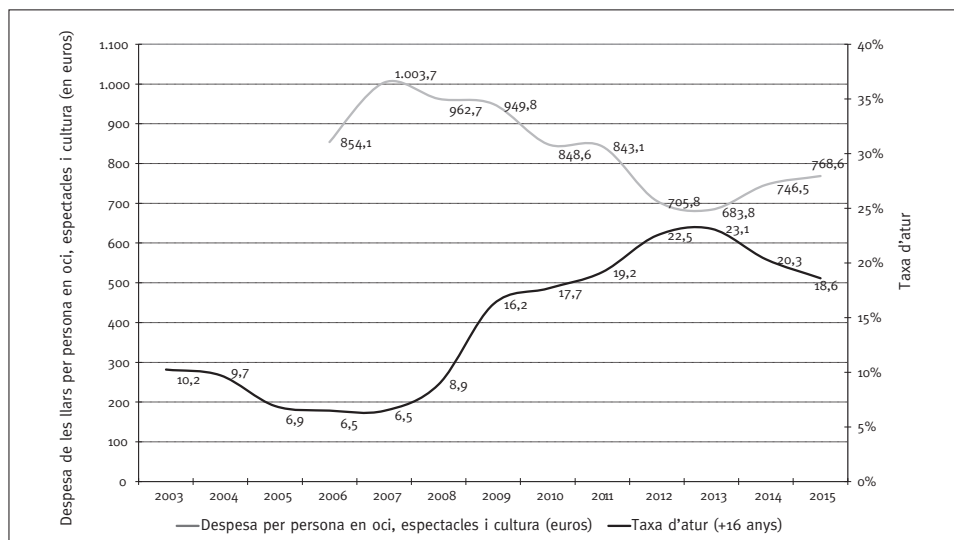
Evució de la relació entre la despesa en R+D sobre el PIB i el nivell d'instrucció de la població jove per comunitats autònomes (2008 i 2013)

Font: Elaboració a partir de dades de l'Eurostat i l'Idescat.

Gràfic 35.

Evolució de la despesa de les llars per persona en oci, espectacles i cultura i de la taxa d'atur a Catalunya (2015)

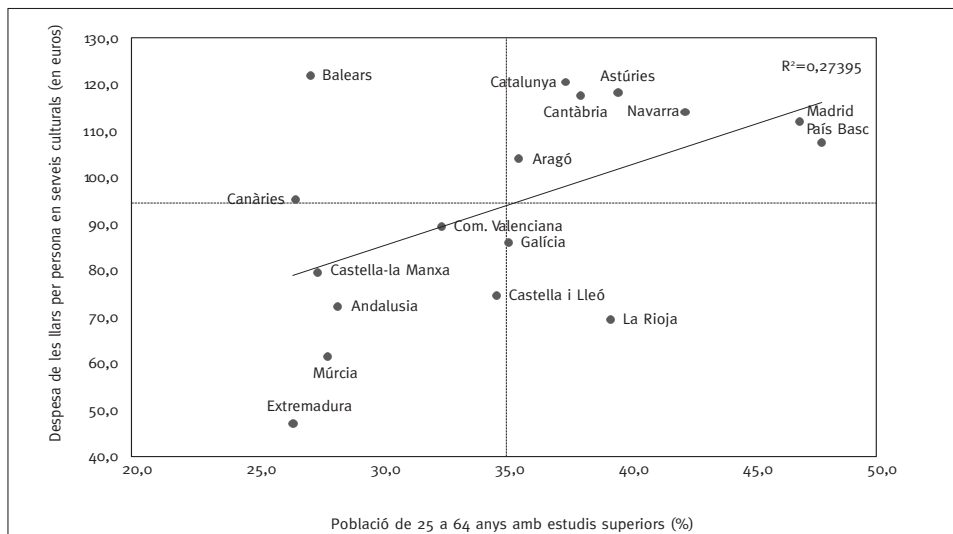

Font: Elaboració a partir de dades de l'Enquesta de pressupostos familiars i de l'Enquesta de població activa, de l'Institut Nacional d'Estadística.

De la mateixa manera, la despesa pública i privada en cultura s'ha reduït. Durant el període 2007-2013, la despesa de les llars en cultura (oci, espectacles) ha presentat una evolució negativa, amb una reducció de 319,9 euros anuals per persona, un 31,9% menys (tot i que, a partir de 2013, es capgira novament la tendència), i la despesa pública en cultura per habitant (Generalitat de Catalunya), en 22 euros, un 40,5% menys.

Gràfic 36.

Relació entre despesa de les llars per persona en serveis culturals i el nivell d'instrucció de la població, per comunitats autònomes (2015)

Font: Elaboració a partir de dades de l'Enquesta de pressupostos familiars i de l'Enquesta de població activa, de l'Institut Nacional d'Estadística.

Taula 8.

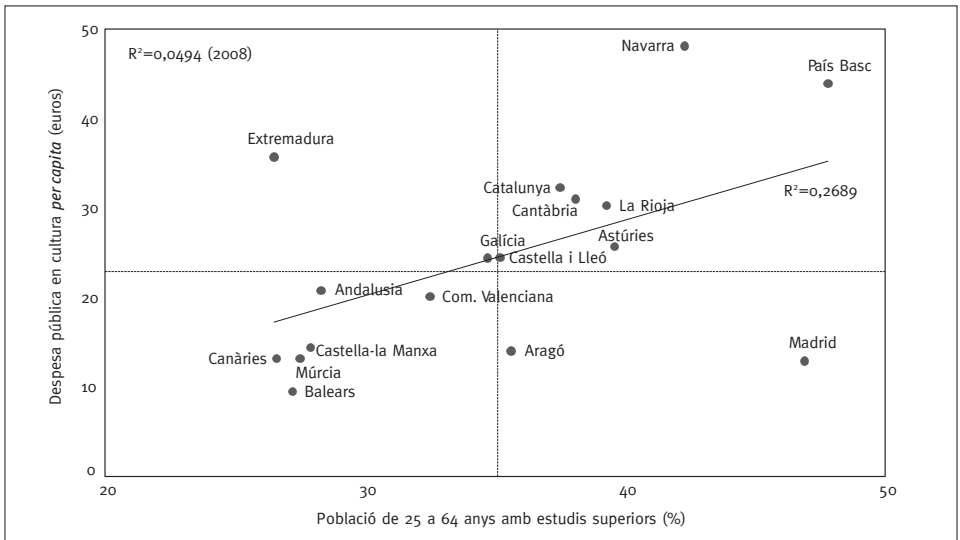
Evolució dels indicadors de despesa pública en cultura (administració autonòmica) a Catalunya i a Espanya (2000-2013)

% de la despesa pública total	2000	2001	2002	2003	2004	
Catalunya	0,99	1	1,04	1,21	1,02	
Espanya	1,18	1,19	1,04	1,09	1,07	
% del PIB	2000	2001	2002	2003	2004	
Catalunya	0,13	0,13	0,14	0,14	0,14	
Espanya	0,15	0,15	0,15	0,16	0,16	
Despesa per habitant (euros)	2000	2001	2002	2003	2004	
Catalunya	24,8	26,5	29,6	32,1	33	
Espanya	23,8	25,7	26,5	29,1	31,2	

Font: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport. Estadística de finançament i despesa pública en cultura, Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques. Estadística de

Gràfic 37.

Relació entre despesa pública en cultura (administració autonòmica) per habitant i el nivell d'instrucció de la població, per comunitats autònomes (2013 i 2015)

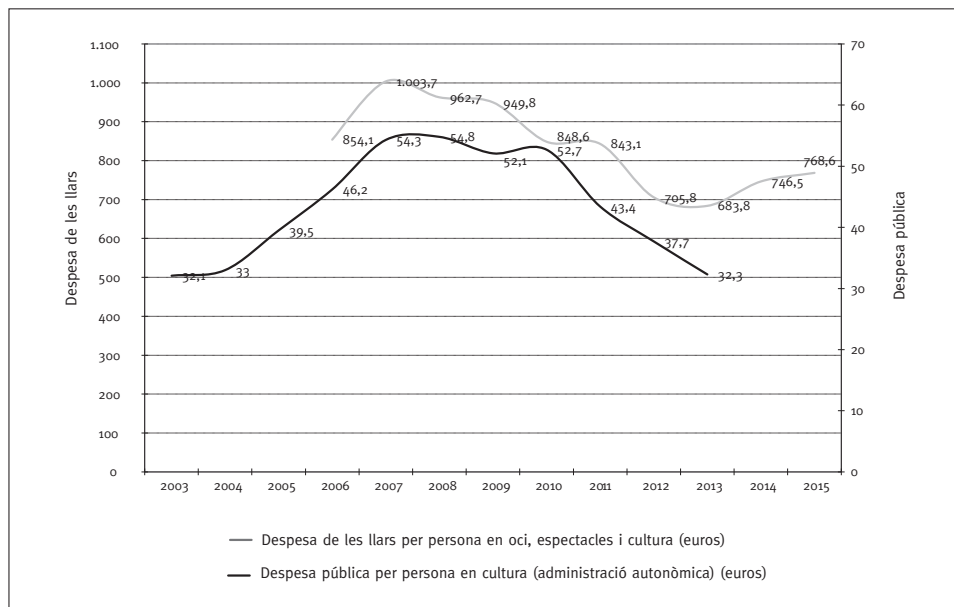
Font: Elaboració a partir de dades de l'Enquesta de població activa (2015) i del Ministeri d'Educació i Cultura (Estadística de finançament i despesa pública en cultura) i del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques (Estadística de liquidació dels pressupostos de les comunitats autònomes) (2013).

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	1,13	1,27	1,36	1,3	1,1	1,21	0,92	0,82	0,64
	1,07	1,21	1,22	1,21	1,08	0,99	0,85	0,7	0,62
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	0,16	0,18	0,2	0,2	0,2	0,19	0,16	0,14	0,12
	0,16	0,18	0,19	0,2	0,19	0,16	0,14	0,12	0,1
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	39,5	46,2	54,3	54,8	52,1	52,7	43,4	37,7	32,3
	33,9	41,1	44,1	46,6	44,3	38,1	31,8	27,2	22,9

liquidació dels pressupostos de les comunitats autònomes.

Gràfic 38.

Evolució de la despesa pública i privada en cultura a Catalunya (2003-2015)

Font: Elaboració a partir de dades de l'Enquesta de pressupostos familiars i del Ministeri d'Educació i Cultura (Estadística de finançament i despesa pública en cultura) i del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques (Estadística de liquidació dels pressupostos de les comunitats autònomes) (2013).

- 2 La resiliència del sistema educatiu en el context de crisi econòmica: més complexitat, menys recursos i pitjors resultats?

LES TRAJECTÒRIES ESCOLARS DELS ALUMNES HAN MILLORAT EN ELS DARRERS ANYS: S'HAN REDUÏT LES TAXES DE REPETICIÓ, HAN AUGMENTAT ELS ÍNDEXS DE GRADUACIÓ A L'ESO I HA MILLORAT LA PERMANÈNCIA EN EL SISTEMA EN ELS ENSENYAMENTS POSTOBLIGATORIS

L'anàlisi de l'evolució dels principals indicadors de resultats acadèmics del sistema educatiu (formació inicial) posa de manifest que des de fa més de 10 anys aquests indicadors mantenen una tendència positiva, més enllà de l'efecte composició, tendència que no ha quedat capgirada, com a mínim encara, per l'impacte de la crisi econòmica.

Les trajectòries de l'alumnat en l'educació primària i secundària han millorat de manera notable. La taxa d'idoneïtat als 15 anys i la taxa de graduació a l'ESO mantenen una tendència de creixement sostinguda en el temps des de l'any 2007. En el període 2007-2015, la taxa d'idoneïtat ha passat del 68,4% al 76,6%, mentre que la taxa de graduació a l'ESO, del 79% al 87,7%, en ambdós casos més de 8 punts percentuals més.

Els resultats de les proves de competències s'han mantingut on eren, estables, i en el cas dels resultats de PISA, han millorat lleugerament fins que s'han situat per damunt de la mitjana dels països participants

en les tres competències avaluades (comprensió lectora, matemàtica i científica) i per sobre de la mitjana espanyola en tots els casos. Això pot semblar contraintuïtiu tenint en compte l'empitjorament de les condicions d'educabilitat per efecte de la crisi i també de les polítiques que s'han traduït en una reducció significativa de la inversió pública en educació.

La millora dels resultats relacionats amb la superació de les diferents etapes escolars no ha contribuït a avançar amb la mateixa intensitat els nivells d'aprenentatge de competències de l'alumnat. Aquesta millora sostinguda en el temps dels principals indicadors relacionats amb les trajectòries escolars, però, no s'han fet notar amb la mateixa intensitat en els indicadors que avaluen els nivells d'aprenentatges a través de les proves de competències. Malgrat que les taxes d'idoneïtat als 10 anys han millorat en 1,4 punts percentuals en el període 2007-2015, les proves de 6è de primària de llengua catalana, llengua castellana, llengua anglesa i matemàtiques presenten un cert estancament en

Taula 9.

Evolució dels resultats acadèmics de l'alumnat als 15 anys a Catalunya (2000-2015)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	
Taxa d'idoneïtat als 15 anys	82,9	83,5	82,9	82,1	80,9	70,3	68,5	
% nivell 1 o inferior PISA (comprensió lectora)	-	-	-	19,2	-	-	21,2	
Taxa de graduació en ESO (sobre els matriculats)	71,5	72,8	73,2	72,1	73,1	79	77,7	
Escolarització als 17 anys	68	69,9	72,7	75	74,3	76,4	76	

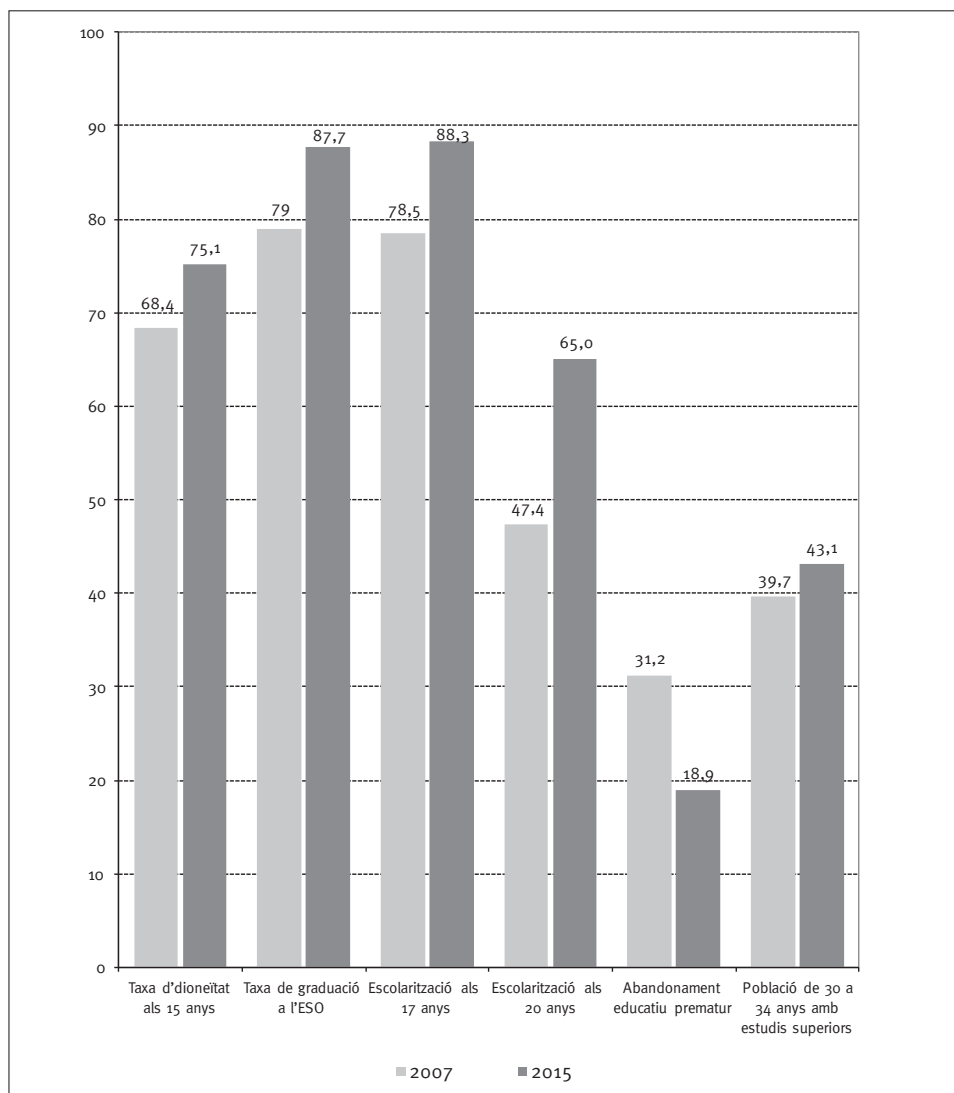
Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

els resultats obtinguts en les edicions de 2014, 2015 i 2016 (entorn dels 75 punts en el cas de les proves de llengües, i dels 80 punts a la prova de matemàtiques). El mateix succeeix amb les proves de 4t d'ESO i amb les proves PISA als 15 anys. Malgrat que la taxa d' idoneïtat als 15 anys i els índexs de graduació a l'ESO han millorat en el període 2007-2015 en més de 8 punts percentuals, les proves de 4t d'ESO en llengua catalana, llengua castellana, llengua anglesa i matemàtiques indiquen un estancament en els resultats obtinguts en les edicions de 2014, 2015 i 2016 (entorn dels 76 punts en llengües catalana i castellana, 70 punts en matemàtiques, 68 punts en llengua anglesa), i una lleu millora en el cas de les proves PISA, especialment gràcies als millors resultats obtinguts en l'edició de 2015, en què es van superar els 500 punts per primer cop en les tres competències avaluades (comprensió lectora, matemàtica i científica), i també a l'evolució positiva en les edicions de 2006, 2009, 2012 i 2015 en la competència de comprensió lectora.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	68,4	69,4	69,5	70,4	70,6	72	73,7	75,1	76,6
	-	-	13,5	-	-	15,1	-	-	15,4
	79	79,8	81,9	81,8	82,3	84,9	86,5	86,7	87,7
	78,5	80	81,4	86	86,7	87,8	90,6	87,8	88,3

Gràfic 39.

Evolució de diferents indicadors de resultats en les trajectòries escolars a Catalunya (2007 i 2015)

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament, del Ministeri d'Educació, de l'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Taula 10.
Evolució dels resultats de les proves de competències a Catalunya (2003-2015)

Proves de 6è de primària. Nivell d'assoliment de la competència	2012	2013	2014	2015	2016
Llengua catalana	-	71,1	75,5	74,5	74,5
Llengua castellana	-	73	75,4	75,7	74,1
Llengua anglesa	-	73	75,1	74,5	73,7
Matemàtiques	-	76,3	81	80	77,9
Proves de 4t d'ESO. Nivell d'assoliment de la competència	2012	2013	2014	2015	2016
Llengua catalana	72,8	76,6	77,1	76,3	76,9
Llengua castellana	73,9	76	76,4	75,2	76,5
Matemàtiques	64	68,3	69,1	69,3	71
Llengua anglesa	-	-	66,9	68,7	68,1
Científicotecnològica	-	-	-	-	67,2
Proves PISA (15 anys) Puntuació	2003	2006	2009	2012	2015
Competència en comprensió lectora	483	477	498	501	500 (ESP: 496) (UE: 494) (Mitjana OCDE: 493)
Competència matemàtica	494	488	496	493	500 (ESP: 486) (UE: 493) (Mitjana OCDE: 490)
Competència científica	502	491	497	492	504 (ESP: 493) (UE: 495) (Mitjana OCDE: 493)
Proves PISA (15 anys) Nivell 1 o inferior (%)	2003	2006	2009	2012	2015
Competència en comprensió lectora	19,2	21,2	13,5	15,1	15,4 (ESP: 16,2) (UE: 19) (Mitjana OCDE: 20,1)
Competència matemàtica	19,4	21	19,1	20	17,7 (ESP: 22,2) (UE: 22) (Mitjana OCDE: 23,4)
Competència científica	-	18,6	16,3	15,4	15,7 (ESP: 18,3) (UE: 20,5) (Mitjana OCDE: 21,2)

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament i de l'OCDE.

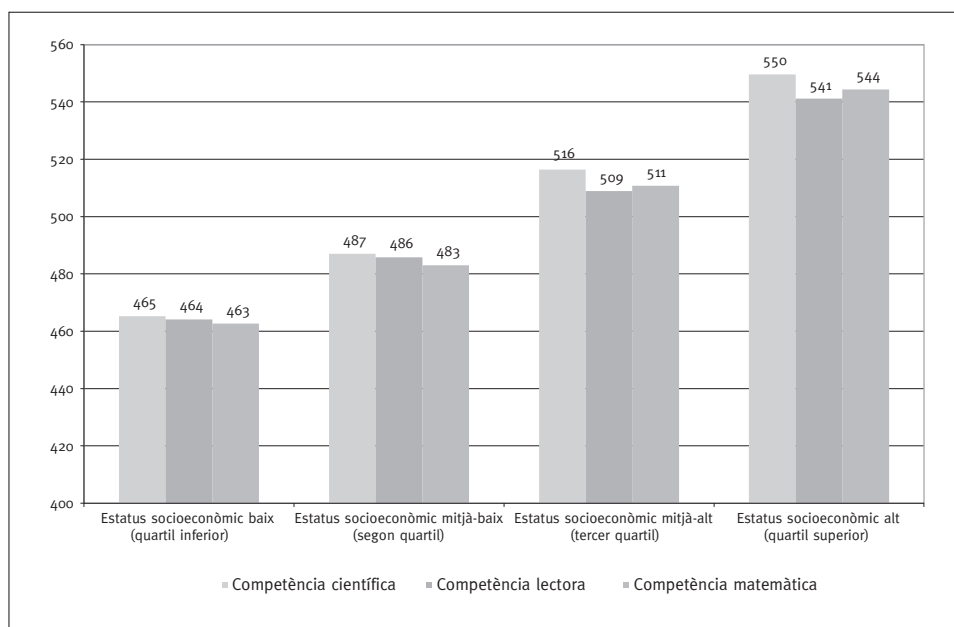
HA EMPITJORAT L'EQUITAT EN L'ASSOLIMENT D'APRENTATGES DURANT LA CRISI? ÈLS ALUMNES SOCIALMENT MENYS AFAVORITS HAN MILLORAT ELS APRENTATGES PER SOBRE DE LA MITJANA

Hi ha un dèficit d'equitat important en el sistema educatiu. A Catalunya, els infants socialment menys afavorits accedeixen més tard al sistema educatiu i l'abandonen abans, i al llarg de la seva escolaritat obtenen pitjors resultats de mitjana. Per exemple, a l'educació infantil de primer cicle hi ha 41,4 punts percentuals de diferència entre les taxes d'escolarització dels infants de 0 a 2 anys en funció del nivell d'instrucció de la mare (sense estudis - estudis superiors, segons dades censals de 2011). L'escolarització dels infants estrangers és 4 vegades més baixa en aquesta etapa que l'escolarització total dels infants (segons dades del curs 2014-15). Aquestes desigualtats es mantenen al llarg de l'escolaritat obligatòria, amb resultats desiguals en funció de l'estatus socioeconòmic en les proves de competències bàsiques, a les proves PISA o en les nivells de graduació en ESO, per exemple (vegeu el gràfic 40). Les trajectòries escolars més enllà de l'escolarització obligatòria també estan fortament condicionades per l'origen social: les diferències en les taxes d'escolarització dels joves de 15 a 19 anys, per exemple, són de 34,7 punts percentuals d'acord amb el nivell d'instrucció de la mare (sense estudis - estudis superiors, segons dades censals de 2011).

Les proves PISA de l'any 2015 constaten que Catalunya, si bé se situa en una bona posició comparada entre els països de l'OCDE, és la tercera comunitat autònoma, darrere d'Astúries i Múrcia, amb un impacte més gran del nivell socioeconòmic (ESCS) sobre els resultats: cada punt d'ESCS suposa un increment de 29 punts a les proves de competència científica, mentre que en el cas d'Espanya és de 27 punts, i en el cas de la mitjana de l'OCDE, de 39 punts.

Gràfic 40.

Puntuacions en les competències científica, lectora i matemàtica a les proves PISA 2015 en funció de l'estatus socioeconòmic de l'alumnat (ESCS) a Catalunya (2015)

Font: OCDE PISA 2015.

Un altre factor de desigualtat important és la segregació escolar, no solament perquè afecta negativament la cohesió social del sistema i les oportunitats educatives dels alumnes, sinó també perquè n'afecta el rendiment. En els darrers quinze anys, els nivells de segregació escolar a Catalunya han estat força estancats. En el cas de la segregació escolar de l'alumnat estranger, les dades facilitades pel Departament d'Ensenyament denoten una tímida millora en els últims anys (a primària, per exemple, del 51% d'alumnat estranger que hauria de canviar hipotèticament de centre per garantir una escolarització plenament equilibrada del curs 2001-02 al 47% del curs 2014-15, d'acord

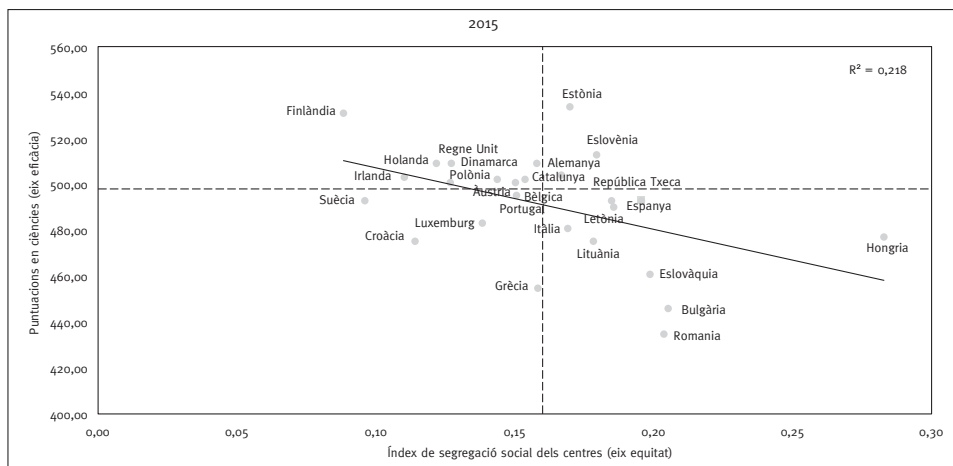
amb l'índex de dissimilitud). En el cas de la segregació de l'alumnat en funció de l'estatus socioeconòmic, l'anàlisi de les dades que ens ofereix la mostra de l'estudi PISA sobre les característiques socioeconòmiques de l'alumnat de 15 anys conclou que ha augmentat, també de manera tímida, tant pel que fa a l'alumnat d'estatus socioeconòmic baix com pel que fa a l'alumnat d'estatus socioeconòmic alt. Aquestes dades també evidencien que l'alumnat de nivell socioeconòmic alt està més segregat que l'alumnat d'estatus socioeconòmic baix.

L'anàlisi d'aquestes dades posa de manifest que la segregació escolar és un fenomen estructural del nostre sistema educatiu, i que no hi ha hagut grans variacions en els desequilibris en la composició social dels centres. Les dades també indiquen que aquests desequilibris s'expliquen cada cop més per les desigualtats internes de cada sector de titularitat, que no pas per les diferències entre sectors, que també existeixen. A primària, per exemple, la proporció de variabilitat explicada per les diferències entre sectors en la segregació de l'alumnat estranger s'ha reduït en els darrers anys, del 24% el curs 2011-12 al 18% el curs 2014-15. Si prenem com a referència l'alumnat estranger de països amb PIB baix, el curs 2015-16 el 8,3% de la seva segregació escolar s'explica per diferències entre els sectors de titularitat públic i privat, mentre que el 91,7%, per diferències dins dels sectors de titularitat.

Les dades de PISA 2015 també evidencien que els països amb sistemes educatius menys segregats tendeixen a obtenir millors resultats en les proves de competències que els països amb sistemes educatius més segregats. Les diferències en els resultats en ciències s'expliquen en un 21,9% per les diferències en els nivells de segregació escolar.

Gràfic 41.

Relació entre les puntuacions a les proves PISA (eficàcia) i els nivells de segregació social (equitat) als centres de secundària (2015)

Font: Elaboració pròpia a partir de la base de dades OCDE-PISA.

L'anàlisi de l'impacte de la concentració d'alumnat estranger als centres en els resultats de les proves de competències bàsiques de 2016 evidencia que la presència d'aquest alumnat en condiciona els resultats, d'acord amb la relació que hi ha entre composició social i resultats (un augment del 35 % de la presència d'alumnat estranger en un centre suposa una minoració de 2,4 punts a les proves de llengua catalana i de 3,4 a les proves de matemàtiques), però també que existeix un llindar de concentració d'alumnat estranger a partir del qual aquesta concentració esdevé perjudicial per al rendiment del centre; als centres d'alta complexitat, on es produeix especialment aquest impacte, en el cas de les proves de català, aquest percentatge de concentració és del 36-37% aproximadament, mentre que en el cas de les proves de matemàtiques se situa en el 40-41% d'alumnat de nacionalitat estrangera (vegeu la taula 11 i els gràfics 42 i 43).

Taula 11.

Variació de les puntuacions —efectes marginals— en català i matemàtiques segons la presència d'alumnat estranger, condicionada pel nivell de complexitat del centre, en el curs 2015-16

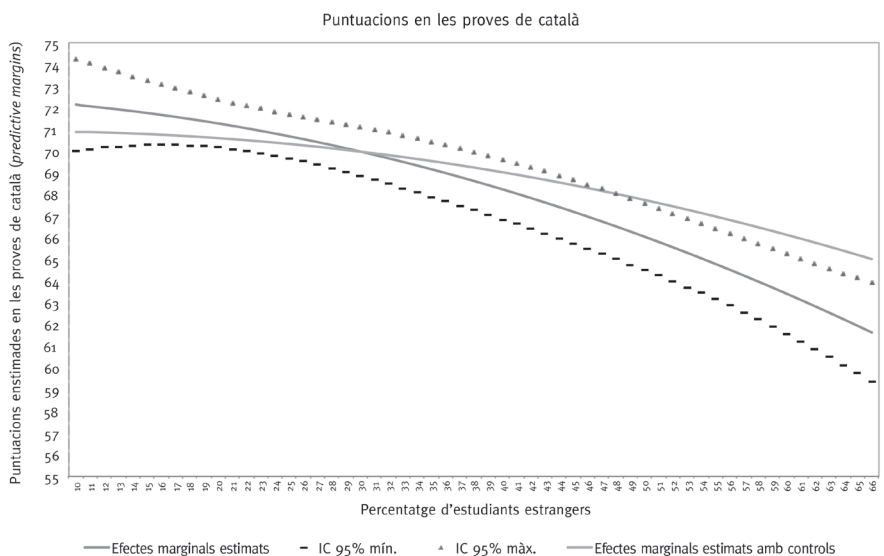
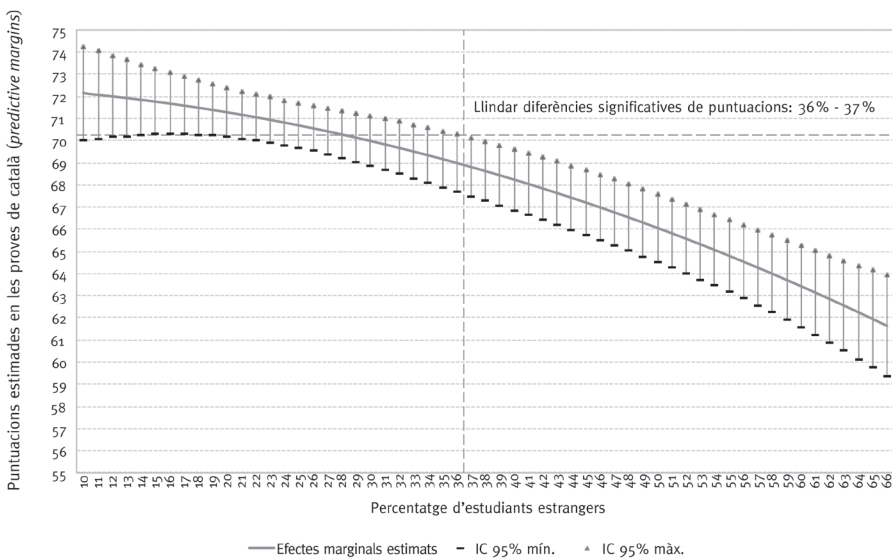
		Presència d'alumnat estranger					
		Proves de català			Proves de matemàtiques		
		Augment del 15%	Augment del 25%	Augment del 35%	Augment del 15%	Augment del 25%	Augment del 35%
Tots els centres	Brut	-0,72	-1,19	-2,39	-1,02	-1,70	-3,40
	Controls [1]	-0,15	-0,25	-0,49	-0,13	-0,22	-0,44
Centres amb complexitat alta	Brut	-0,97	-1,62	-3,24	-0,87	-1,44	-2,88
	Controls [2]	-0,24	-0,40	-0,81	-0,11	-0,18	-0,35
Centres amb complexitat mitjana	Brut	-0,39	-0,64	-1,29	-0,40	-0,67	-1,33
	Controls [2]	0,02	0,04	0,07	0,07	0,12	0,24
Centres amb complexitat baixa	Brut	-0,28	-0,46	-0,93	-0,44	-0,74	-1,47
	Controls [2]	-0,07	-0,11	-0,22	-0,16	-0,27	-0,53

Nota: Cada fila per onada és un model de regressió no lineal (*nonlinear least-squares estimation*). A les caselles es mostren els efectes marginals relatius a l'augment percentual de la presència d'alumnat estranger. Errors estàndard clusteritzats per centre. [1] Control de la titularitat dels centres, dels nivells de complexitat i dels estudiants repetidors. [2] Control de la titularitat dels centres i dels estudiants repetidors.

Font: Elaboració de Gerard Ferrer-Esteban (*L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2016*) a partir de dades del Departament (competències).

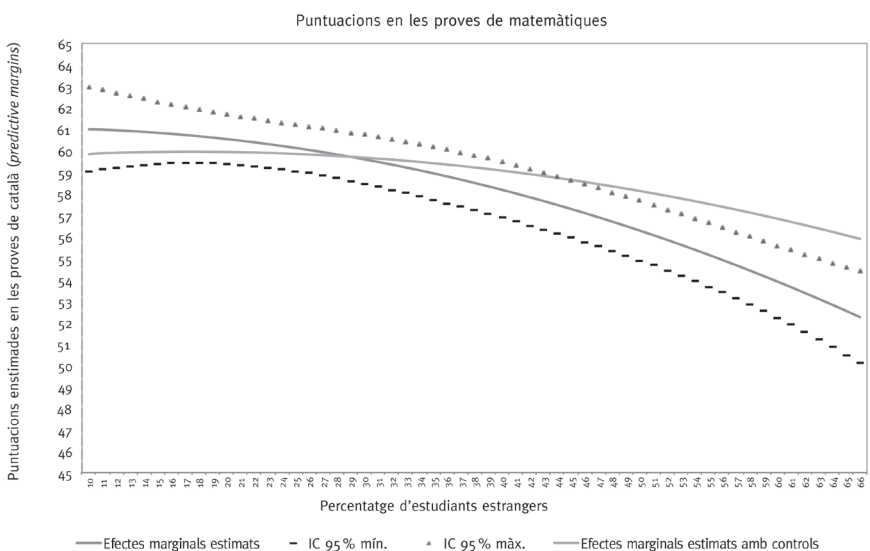
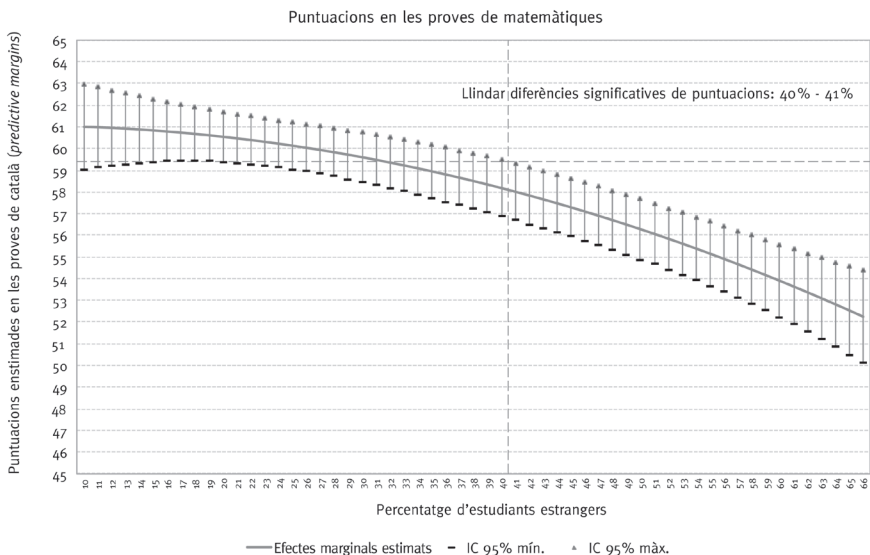
Gràfic 42.

Puntuacions de català i segregació de l'alumnat estranger en centres d'alta complexitat, curs 2015-16

Gràfic 43.

Puntuacions en matemàtiques i segregació de l'alumnat estranger en centres d'alta complexitat, en el curs 2015-16

Gràfic 42. Nota: Els valors corresponen als efectes marginals calculats a partir de models de regressió multinivell amb les puntuacions en català com a funció del percentatge d'estudiants estrangers i del percentatge d'estudiants estrangers al quadrat (relació quadràtica), amb i sense controls de factors observats. Els controls considerats són en l'àmbit de centre (titularitat i situació del centre) i en l'àmbit individual (país de procedència de l'alumnat estranger segons el nivell de riquesa, repetidor...). Errors estàndard clusteritzats per centre.

Font: Elaboració de Gerard Ferrer-Esteban (Anuari 2016) a partir de dades del Departament (competències).

Gràfic 43. Nota: Els valors corresponen als efectes marginals calculats a partir de models de regressió multinivell amb les puntuacions en matemàtiques com a funció del percentatge d'estudiants estrangers i del percentatge d'estudiants estrangers al quadrat (relació quadràtica), amb i sense controls de factors observats. Els controls considerats són en l'àmbit de centre (titularitat i situació del centre) i en l'àmbit individual (país de procedència de l'alumnat estranger segons el nivell de riquesa, repetidor...). Errors estàndard clusteritzats per centre.

Font: Elaboració de Gerard Ferrer-Esteban (Anuari 2016) a partir de dades del Departament (competències).

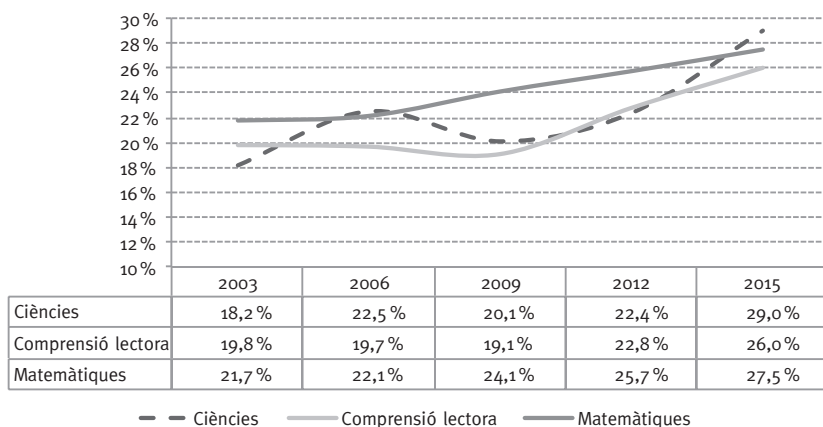
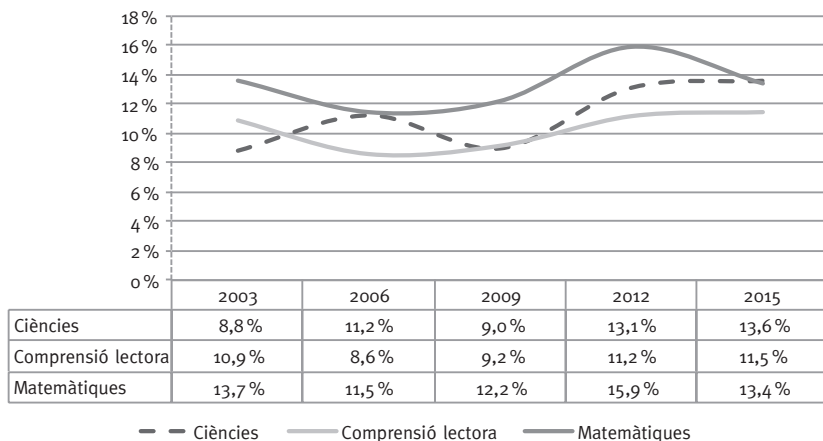
No hi ha evidència prou consolidada, però, d'un empitjorament de l'equitat en l'adquisició dels aprenentatges d'ençà de l'inici de la crisi.

D'una banda, l'examen de les dades de les diferents onades de PISA evidencia que hi ha una tendència creixent pel que fa a la incidència de l'estatus socioeconòmic en els resultats en les tres competències avaluades, tant si es valora en funció de la variància en les puntuacions explicada per l'estatus socioeconòmic (ESCS) com, sobretot, en funció de la variació de puntuació per l'increment d'una unitat d'ESCS. Així, per exemple, en el cas de la competència científica, l'any 2003 l'ESCS explicava el 8,8% de la variància en les puntuacions, i per cada unitat d'ESCS s'incrementaven 18,2 punts, mentre que l'any 2015 aquests valors s'incrementaven fins al 13,6% i els 29 punts, respectivament (vegeu el gràfic 44).

Val a dir, però, que pel que fa estrictament als nivells d'aprenentatges, no es pot afirmar taxativament, com a mínim encara, que la crisi econòmica hagi generat ja un impacte estructural sobre l'increment de les

Gràfic 44.

Evulció del percentatge de variància en les puntuacions dels alumnes a les proves PISA explicat per l'estatus socioeconòmic (ESCS) i diferència de puntuació per cada increment d'una unitat d'ESCS a Catalunya (2003-2015)

Nota: Per tal d'analitzar tendències, s'ha utilitzat l'índex ESCS proporcionat per l'OCDE, recalculat per a les onades compreses entre el 2003 i el 2012 tenint com a base l'onada PISA 2015. Això fa que els resultats relatius a la diferència de puntuacions quan s'incrementa una unitat l'índex ESCS variïn respecte dels resultats publicats en els informes oficials de l'OCDE relatius a cada onada. S'ha calculat replicant els pesos i utilitzant tots els valors plausibles de les competències analitzades.

Font: Elaboració a partir de dades de l'OCDE.

desigualtats en els resultats (en termes globals), per bé que els experts també assenyalen que aquest impacte acostuma a ser més diferit en el temps. De fet, les puntuacions de l'alumnat amb ESCS baix mantenen una tendència positiva en les diferents edicions de les proves PISA en les tres competències avaluades, i les diferències de puntuacions entre l'alumnat amb ESCS baix i alt s'han mantingut estables al llarg del temps. En canvi, les diferències de puntuacions entre l'alumnat amb ESCS mitjà i alt sí que s'incrementen, específicament perquè l'alumnat amb ESCS mitjà és el que presenta un comportament més negatiu, des d'una perspectiva evolutiva. A més, els resultats de les proves PISA, independentment de l'estatus socioeconòmic, semblen indicar que les desigualtats educatives no s'incrementen. Els resultats d'aquestes proves no mostren un increment del percentatge d'alumnat de 15 anys que assolix un nivell baix (nivell 1 o inferior) en les competències en comprensió lectora, matemàtica i científica en les edicions de 2006, 2009, 2012 i 2015. Si bé hi ha petites oscil·lacions en aquests resultats que no indiquen tendències clares, val a dir que, en relació amb l'edició de 2006, just abans de la crisi econòmica, els resultats en les tres competències són més positius en l'edició de 2015. En aquesta mateixa línia, la diferència de resultats a les proves PISA entre percentils extrems (P5 i P95), tendeix a mantenir-se o bé a reduir-se, segons la competència que es valori.

Taula 12.

Evolució de les puntuacions a les proves PISA en funció de l'estatus socioeconòmic (ESCS) a Catalunya (2003-2015)

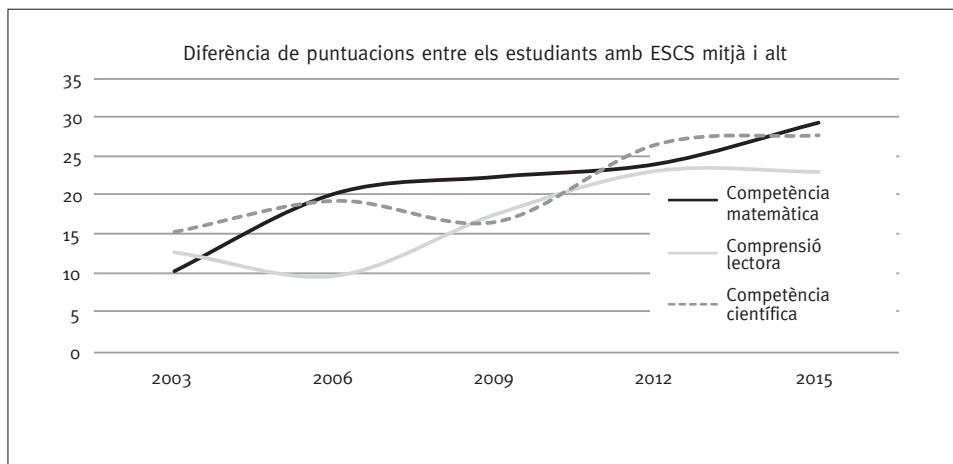
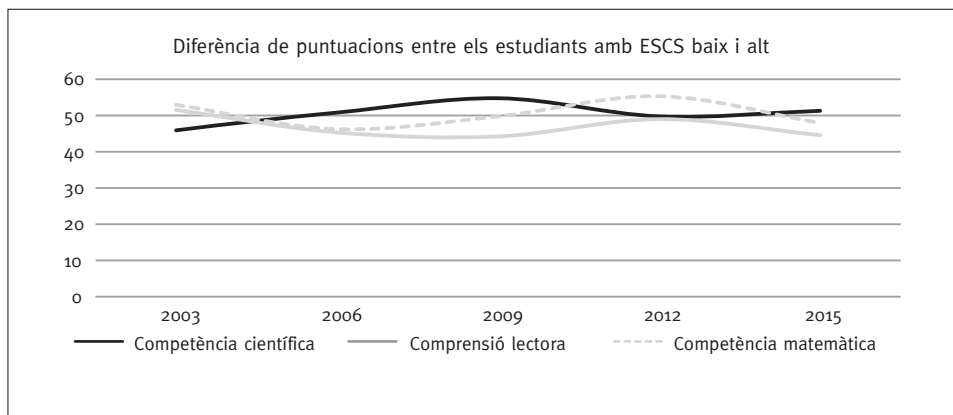
Competència científica	Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS baix (percentil 33)	Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS mitjà	Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS alt (percentil 66)	Diferència de puntuacions entre els estudiants amb ESCS baix i alt	Diferència de puntuacions entre els estudiants amb ESCS mitjà i alt
2003	464	499	510	46	10
2006	451	481	501	51	20
2009	459	491	514	55	22
2012	455	480	504	50	24
2015	465	487	516	51	29
Variació 2003-2015	+1	-12	+7	+5	+19
Comprensió lectora	Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS baix (percentil 33)	Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS mitjà	Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS alt (percentil 66)	Diferència de puntuacions entre els estudiants amb ESCS baix i alt	Diferència de puntuacions entre els estudiants amb ESCS mitjà i alt
2003	441	480	493	52	13
2006	439	475	484	46	10
2009	464	491	508	45	18
2012	463	489	512	49	23
2015	464	486	509	45	23
Variació 2003-2015	+23	6	+16	-7	+10
Competència matemàtica	Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS baix (percentil 33)	Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS mitjà	Puntuacions segons el nivell socioeconòmic. Estudiants amb ESCS alt (percentil 66)	Diferència de puntuacions entre els estudiants amb ESCS baix i alt	Diferència de puntuacions entre els estudiants amb ESCS mitjà i alt
2003	451	488	503	53	15
2006	449	476	496	46	19
2009	454	487	504	50	17
2012	450	479	505	55	27
2015	463	483	511	48	28
Variació 2003-2015	+12	-5	+7	-5	+12

Nota: Per tal d'analitzar tendències s'ha utilitzat l'índex ESCS proporcionat per l'OCDE, recalculat per a les onades compreses entre el 2003 i el 2012 tenint com a base l'onada PISA 2015. S'ha calculat replicant els pesos i utilitzant tots els valors plausibles de les competències analitzades.

Font: Elaboració a partir de dades de l'OCDE.

Gràfic 45.

Evolució de les puntuacions a les proves PISA en funció de l'estatus socioeconòmic (ESCS) a Catalunya (2003-2015)

Font: Elaboració a partir de dades de l'OCDE.

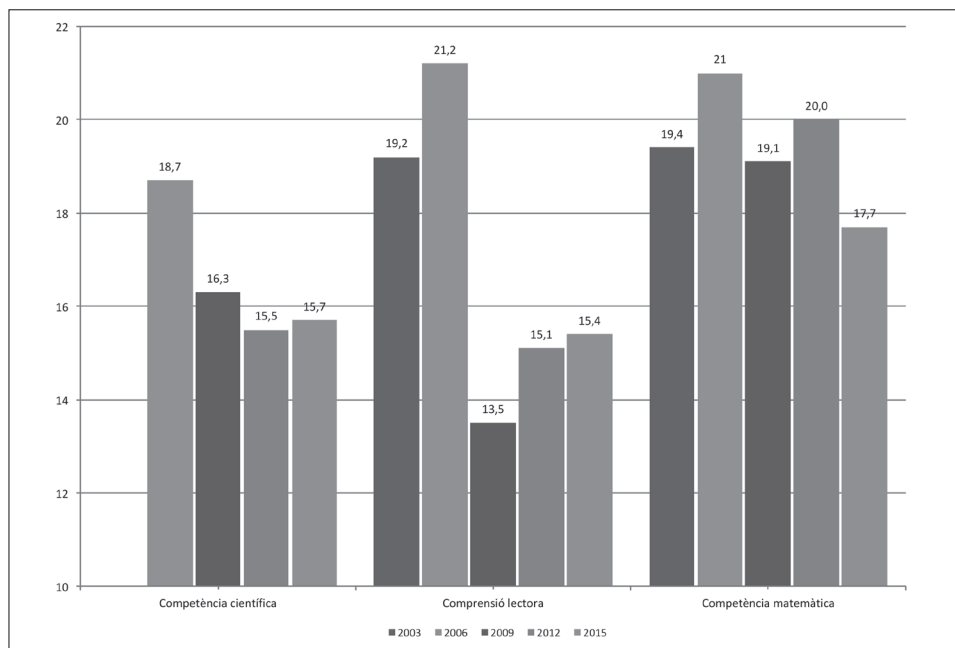
Taula 13. Evolució de les puntuacions a les proves PISA, de la diferència entre percentils i del percentatge d'alumnat amb nivell baix i alt a Catalunya (2003-2015)

Competència científica	Mitjana	Percentil 5è	Percentil 10è	Percentil 90è	Percentil 95è	Diferència P95-P5	Nivell baix (1 o menys)	Nivell alt (5 o més)
2003	502	348	385	618	647	299	-	-
2006	491	338	370	603	631	293	18,7	4,6
2009	497	345	380	606	631	287	16,3	4,7
2012	492	355	388	594	620	265	15,5	3,4
2015	504	350	383	618	644	294	15,7	6,7
Comprensió lectora	Mitjana	Percentil 5è	Percentil 10è	Percentil 90è	Percentil 95è	Diferència P95-P5	Nivell baix (1 o menys)	Nivell alt (5 o més)
2003	483	323	364	594	621	298	19,2	4,3
2006	477	319	360	586	610	291	21,2	3,1
2009	498	345	388	597	618	273	13,5	3,6
2012	501	346	383	612	640	294	15,1	7,3
2015	500	345	381	607	633	288	15,4	6,2
Competència matemàtica	Mitjana	Percentil 5è	Percentil 10è	Percentil 90è	Percentil 95è	Diferència P95-P5	Nivell baix (1 o menys)	Nivell alt (5 o més)
2003	494	349	381	608	640	291	19,4	10,2
2006	488	336	372	597	626	289	21	8,1
2009	496	338	377	609	636	298	19,1	10,4
2012	493	352	380	602	630	278	20,0	8,7
2015	500	354	388	608	635	281	17,7	10,2

Font: Elaboració a partir de dades de l'OCDE.

Gràfic 46.

Evolució del percentatge d'alumnat amb nivell baix a les proves PISA a Catalunya (2003-2015)

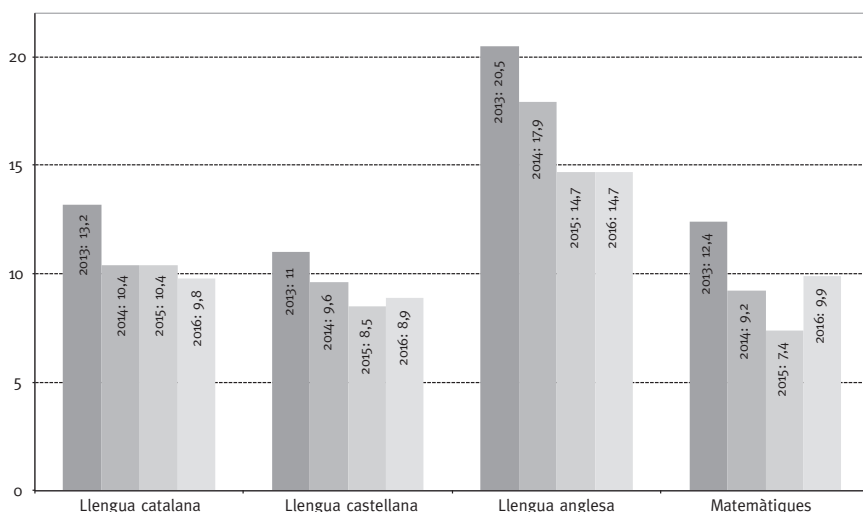
Font: Elaboració a partir de dades de l'OCDE.

Més enllà dels resultats de PISA, les diferències en els resultats de les proves de competències bàsiques a 6è de primària entre centres d'alta complexitat i centres de baixa complexitat han tendit a decreïxer en les quatre competències avaluades i de manera sostinguda en les quatre darreres edicions (2013, 2014, 2015 i 2016). Només amb alguna petita excepció, edició rere edició de les proves, les diferències entre aquests centres s'han anat reduint. Per exemple, si l'any 2013 hi havia 13,2 punts de diferència en llengua catalana i 12,4 punts en matemàtiques, l'any 2016 n'hi ha 9,8 i 9,9, respectivament. El mateix succeeix amb les proves de competències bàsiques a 4t d'ESO, que també han tendit a reduir-se progressivament en les cinc darreres edicions (2012,

2013, 2014, 2015 i 2016). Així, per exemple, si l'any 2012 les diferències entre centres d'alta complexitat i baixa complexitat eren de 14,3 punts en llengua catalana i de 25,1 punts en matemàtiques, l'any 2016 eren d'11,9 i 16,1 punts, respectivament.

Gràfic 47.

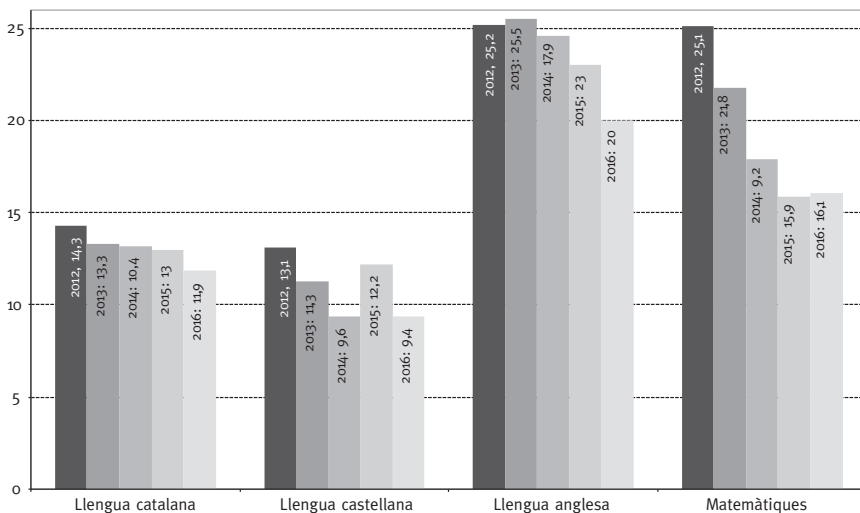
Evolució de la diferència en els resultats en les proves de competències bàsiques a 6è de primària entre el nivell de complexitat del centre (baix-alt) a Catalunya (2013-2016)

Font: CSASE (2016), «L'avaluació de sisè d'educació primària 2016» (*Quaderns d'avaluació*, núm. 35); CSASE (2015), «L'avaluació de sisè d'educació primària 2015» (*Quaderns d'avaluació*, núm. 32); CSASE (2014), «L'avaluació de sisè d'educació primària 2014» (*Quaderns d'avaluació*, núm. 29); CSASE (2013), «L'avaluació de sisè d'educació primària 2013» (*Quaderns d'avaluació*, núm. 26).

Gràfic 48.

Evolució de la diferència en els resultats en les proves de competències bàsiques a 4t d'ESO entre el nivell de complexitat del centre (baix-alt) a Catalunya (2012-2016)

Font: CSASE (2016), «L'avaluació de quart d'ESO 2016» (*Quaderns d'avaluació*, núm. 34); CSASE (2015), «L'avaluació de quart d'ESO 2015» (*Quaderns d'avaluació*, núm. 31); CSASE (2014), «L'avaluació de quart d'ESO 2014» (*Quaderns d'avaluació*, núm. 28); CSASE (2013), «L'avaluació de quart d'ESO 2013» (*Quaderns d'avaluació*, núm. 25); CSASE (2012), «L'avaluació de quart d'ESO 2012» (*Quaderns d'avaluació*, núm. 2).

Aquesta reducció de les diferències entre centres d'alta i baixa complexitat també s'ha reduït a tots els centres. En el període 2014-2016, la variància dels resultats entre centres en les proves de competències bàsiques a 6è de primària i 4t d'ESO ha mantingut una tendència a reduir-se en les quatre competències avaluades (llengua catalana, llengua castellana, llengua anglesa i matemàtiques), només amb alguna excepció (llengua anglesa a primària, que s'ha incrementat, i matemàtiques a secundària, que s'ha mantingut estancat). La variància de resultats a les proves s'explica cada cop menys per les diferències de

resultats entre centres. Això significa que, tot i que encara existeixen diferències en els resultats entre centres, i que aquestes diferències s'expliquen fonamentalment per la seva composició social, els centres presenten uns resultats cada cop més semblants.

La millora de resultats educatius del sistema es fonamenta, en bona mesura, en la millora més gran del rendiment de l'alumnat socialment menys afavorit. En el cas de les proves de competències de 6è de primària, per exemple, l'evolució més positiva dels nivells d'assoliment en les proves es produeix als centres d'alta complexitat. Entre els cursos 2012-13 i 2015-16, en el cas dels centres d'alta complexitat, el nivell baix d'assoliment de la competència de llengua catalana s'ha reduït del 31,6% al 26% (amb una mitjana que ha passat del 62,6 al 68,3), mentre que als centres de baixa complexitat, del 7,1% al 8,1% (amb una mitjana que ha passat del 75,8 al 78,1). Aquest procés es produeix en totes les competències avaluades. En el cas de les proves de competències bàsiques de 4t d'ESO, el procés és similar. En llengua catalana, per exemple, als centres d'alta complexitat el nivell baix d'assoliment s'ha reduït del 25,9% al 22,7% (amb una mitjana que ha passat del 68,1 al 69,6), mentre que als centres de baixa complexitat, del 3,9% al 4% (amb una mitjana que ha passat del 81,4 al 81,5). En aquesta mateixa direcció, les dades de les proves PISA 2015 posen de manifest que, en comparació amb l'edició de 2006, l'alumnat amb un nivell socioeconòmic baix (ESCS percentil 33) experimenta una evolució positiva en els resultats, i més que en el cas de l'alumnat amb nivell socioeconòmic mitjà o alt en les tres competències avaluades. Si ho comparem amb l'edició de 2003, aquesta mateixa situació també es dona, només amb l'excepció de la competència científica (en què l'evolució dels resultats de l'alumnat amb nivell socioeconòmic baix és més positiva que entre l'alumnat de nivell socioeconòmic mitjà, però no entre l'alumnat de nivell socioeconòmic alt).

En termes generals es pot afirmar, doncs, que malgrat que les diferències de resultats entre centres s'han anat reduint, és també evident

que el pes de l'extracció socioeconòmica dels alumnes sobre els resultats individuals ha augmentat notablement. Els dos resultats poden semblar contradictoris a primera vista, però no ho són perquè parlen de dues coses ben diferents: l'equitat en el comportament del sistema ha millorat, però el pes de les inequitats que ja pesen sobre els individus quan arriben a l'escola no ha parat de créixer durant la crisi.

HIPÒTESIS PER EXPLICAR LA MILLORA DE RESULTATS EN EL CONTEXT DE CRISI: ENTRE LA RESILIÈNCIA DEL SISTEMA I DEL PROFESSORAT, L'ÈXIT DE POLÍTIQUES COMPENSATÒRIES I UNS EFECTES QUE (POTSER) CRISTAL·LITZARAN MÉS ENDAVANT

Hi ha quatre possibles hipòtesis per explicar la manca d'efectes perceptibles de la crisi sobre els resultats, no necessàriament excloents i probablement simultànies quant als efectes. El balanç del comportament del sistema durant la crisi és complex: hi ha aspectes que són netament positius i d'altres, en canvi, clarament negatius. Uns i altres no es compensen, però demostren que el comportament del sistema no és únicament i exclusiva funció de la crisi o de la reducció dels recursos destinats a l'educació. Tot i que l'impacte és evident en alguns casos, com ara l'augment de les taxes de participació en la formació inicial o de la seva reducció en el cas, per exemple, de l'educació infantil de primer cicle, no ho és tant en altres aspectes com ara en els resultats de l'aprenentatge o l'equitat del sistema. Com explicar aquesta paradoxa?

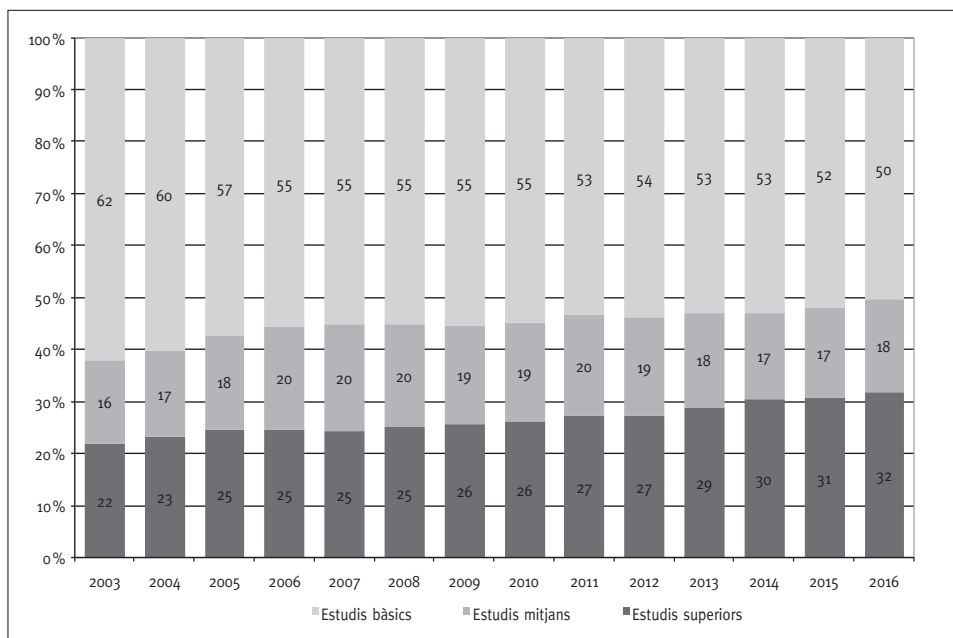
La primera hipòtesi és que és massa d'hora per percebre cap efecte significatiu de la crisi sobre els resultats; en realitat, caldria esperar que les primeres generacions nascudes durant la crisi, les condicions d'educabilitat de les quals han empitjorat, completessin tota l'escolaritat obligatòria per mesurar-ne els efectes. Això voldria dir esperar

fins a l'any 2024, suposant que les condicions no milloressin en aquests anys, cosa que és difícil que no es produeixi. Evidentment, seria també tardanament que es notarien els efectes acumulats de la desinversió en educació produïda durant el període de la crisi i com a resultat de les polítiques d'ajustament pressupostari.

La segona hipòtesi és que l'augment significatiu del nivell educatiu de la població a Catalunya durant la crisi, per bé que pugui semblar paradoxal, ha tingut un efecte molt positiu sobre els resultats de l'educació escolar. Les dades són eloqüents: el nivell d'instrucció dels progenitors és el factor predictor més significatiu de l'èxit educatiu de l'alumnat, de manera que com més capital instructiu té la família, millors resultats acadèmics obtenen els infants. Una població amb més capital instructiu té més facilitats per promoure bons resultats en les generacions futures. En el cas de Catalunya, en el període 2007-2016 la població de 25 anys o més amb dèficit formatiu (estudis bàsics o menys) s'ha reduït al voltant d'un 10%, quasi 5 punts percentuals, del 55% al 50,2%, mentre que la població amb estudis superiors s'ha incrementat 7 punts percentuals, del 24,5% al 31,9%. Si es pren com a referència la població d'edats amb més probabilitat de tenir infants en edat d'escolarització (la població de 35 a 55 anys), aquesta transformació de l'estructura formativa encara és més significativa: mentre que l'any 2007 el 46,4% d'aquesta població tenia estudis bàsics, l'any 2016 aquesta proporció ha decregut més de 10 punts percentuals, fins al 35,4%, i mentre que la població amb estudis superiors en aquesta franja d'edat era del 28,6% l'any 2007, aquesta proporció ha crescut 13 punts percentuals, fins al 41,8% l'any 2016.

Gràfic 49.

Evolució del nivell d'instrucció de la població de 25 anys o més a Catalunya (2003-2016)

Font: Elaboració a partir de dades de l'Enquesta de població activa, extreptes de l'Idescat.

La tercera hipòtesi, perfectament compatible amb les anteriors, és que els previsibles efectes negatius han estat compensats per un millor funcionament intern del sistema escolar i, particularment, de l'actuació professional docent; és a dir, que el sistema i el professorat són resilient. Les pitjors condicions d'educabilitat dels alumnes i de desplegament de la provisió per efecte de la reducció de la inversió pública en educació, que han afectat notablement les condicions laborals del professorat, han estat contrarestades per una prestació professional d'aquest mateix professorat encara més eficient que abans de la crisi. Les raons que poden explicar per què el professorat ha reaccionat així

probablement són múltiples, però se'n podrien aventurar dues: la primera és la consciència de responsabilitat social del professorat, que podria haver reaccionat de forma voluntariosa (en un context ple d'incentius negatius, començant per les retallades salarials) i compensatòria en ser conscients de primera mà de les conseqüències de la crisi sobre les famílies, els infants i els joves; la segona és el resultat acumulat d'una sèrie de polítiques públiques que, iniciades ja abans de la crisi, podrien haver propiciat una millora de la qualitat de la prestació educativa, incloent una pressió avaluadora externa més gran (per mitjà de les continuades proves de competències bàsiques, complementades amb auditories pedagògiques) i programes específics de suport a la millora en àrees considerades prioritàries pel Departament d'Ensenyament i singularment per mitjà del Pla per a la reducció del fracàs escolar a Catalunya, 2012-2018, l'esforç de creació de places de formació professional (en quinze anys s'han doblat les places de formació inicial) i el suport als centres d'alta complexitat.

Finalment, també cal considerar que la crisi econòmica ha generat un empobriment de bona part de la població, però també un empitjorament de les condicions materials i socials de la població que està en risc de pobresa, un increment de la intensitat de la pobresa. Tal com s'ha exposat anteriorment, la bretxa de la pobresa s'ha incrementat en els darrers anys, com també ho ha fet la proporció de població que està en situació de privació material severa. Mentre que l'empobriment afecta una majoria de la societat, la població que pateix amb més severitat la pobresa en representa una part significativa, però més reduïda. Segons dades de 2015 de l'Enquesta de condicions de vida, la població de menys de 16 anys que està en aquesta situació és l'11,1%. És plausible pensar que aquest impacte social de la crisi a dues intensitats també genera un impacte diferenciat en el comportament educatiu dels infants. Les dades, per ara, ens indiquen que el sistema educatiu ha sabut absorbir, com a mínim fins a l'actualitat, i amb caràcter general, l'impacte social de la crisi econòmica en les condicions de vida de l'alumnat. Això explicaria la millora global dels

indicadors de resultats educatius, malgrat la crisi econòmica. Les dades, però, no ens permeten analitzar de manera més acurada l'impacte real de la crisi entre la població infantil que l'ha patit de manera més dramàtica. El pes demogràfic relativament reduït d'aquesta població podria fer que, en cas que aquest impacte sobre els resultats existís, no es detectés en els valors agregats. En aquest sentit, no és incompatible pensar que aquesta millora global dels resultats del sistema educatiu es produeixi al mateix temps que l'alumnat en situació de pobresa extrema en pateixi els efectes negatius sobre les seves trajectòries escolars. Més enllà dels impactes amb caràcter general, els professionals de l'ensenyament han denunciat com la crisi econòmica ha perjudicat les trajectòries escolars d'infants en situació de pobresa.

- 3 Davant d'un cicle de recuperació econòmica, quina hauria de ser l'agenda educativa?

Després dels dos períodes de recessió de l'economia catalana (2008-2010 i 2011-2013), a finals de 2013, els principals indicadors macroeconòmics van iniciar un canvi de tendència, tot deixant enrere el comportament negatiu més propi del context de crisi econòmica i apuntant ja, progressivament, cap a l'inici d'un període de recuperació econòmica. El quart trimestre de 2013 l'economia catalana es va situar novament en un creixement positiu, que s'ha mantingut i consolidat d'aleshores ençà. Val a dir que els anys 2015 i 2016 el creixement del PIB s'ha situat per sobre del 3%. En aquest context, cal posar de manifest l'oportunitat que la resolució de la crisi representa per replantejar algunes característiques del funcionament del sistema educatiu per tal de fer-lo més eficient i més equitatiu. Les propostes i recomanacions que segueixen intenten, precisament, oferir pistes per a una reflexió profunda sobre els colls d'ampolla que fan del sistema educatiu català un sistema certament resiliènt però al mateix temps amb molt recorregut de millora pel que fa als resultats i, sobretot, a l'equitat.

El punt de partida: recuperar i millorar la inversió pública en educació. Moltes veus voldrien que, un cop superada l'època de la confiança absoluta en la bondat de les polítiques d'austeritat, es concedís la màxima prioritat a l'educació per recuperar la inversió pública en educació als nivells del 2008-09 i, tan aviat com sigui possible, augmentar-la per situar-se en nivells comparables als d'altres països amb un nivell de riquesa i desenvolupament equiparables, notablement en el

context europeu. I el fet és que des de l'any 2015 es comencen a notar ja els efectes de les decisions pressupostàries que afecten el Departament d'Ensenyament i que permetran, per exemple, recuperar progressivament les condicions laborals del professorat que tenien abans de la crisi. Però cal anar més enllà del pur retrobament dels nivells d'inversió anteriors a la crisi, perquè Catalunya no tenia tampoc abans del 2008 una inversió pública en educació commensurada amb el nivell de riquesa del país. Els reptes pendents difícilment seran ben adreçats si el país no augmenta l'esforç pressupostari dedicat a l'educació fins que se situï, almenys, en la mitjana de la Unió Europea. El diferencial positiu que això suposa és molt impressionant i obre un ventall molt gran de possibilitats. Passar d'una inversió pública en educació com a percentatge del PIB català del 2,8% actual a situar-se al voltant de la mitjana de l'Europa dels 28, que era del 5,25% incloent educació superior i del 3,99% sense educació superior, seria un salt quantitatiu que, ben gestionat, podria tenir una repercussió immediata sobre la qualitat i sobre l'equitat.

TRES ESCENARIS POSSIBLES PER AL FINANÇAMENT DE L'EDUCACIÓ

Davant d'un previsible augment de la inversió en educació, emergeixen tres escenaris alternatius possibles:

- Retorn als nivells de finançament públic de l'educació d'abans de la crisi amb uns criteris d'inversió idèntics. L'oportunitat de la recuperació econòmica es traduiria en un retrobament progressiu de les condicions de finançament del sistema anteriors a la crisi, amb una reversió de les retallades aplicades des del curs 2009-10 principalment en les condicions laborals dels docents, però també en altres àmbits educatius (educació infantil de primer cicle, infraestructures, etc.). El volum de finançament perdut entre els anys 2009 i 2014 (i que cal recuperar) és de 1.173 milions d'euros

a preus corrents i de 1.515 milions d'euros a preus constants. D'aquests, d'acord amb les dades del pressupost liquidat de 2015, ja se n'han recuperat al voltant de 375. La pressió dels diferents actors, i en particular dels docents, que han vist com empitjoraven les seves condicions de finançament en els darrers anys, empeny cap a aquesta direcció. Previsiblement, pels indicis que ara hi ha, aquest és un escenari probable, i el més fàcil de posar en pràctica des de la perspectiva de la governabilitat del sistema educatiu, però que desaprofita l'oportunitat que la progressiva recuperació de la inversió pública en educació crea per canviar, reforçar o millorar, segons escaigui, algunes orientacions polítiques del sistema. Es tracta, en definitiva, d'un escenari conservador que tornarà a deixar les coses tal com estaven i, per tant, també els problemes ja endèmics vinculats a la inequitat del sistema, que la crisi haurà agreujat, i que continuaran sense rebre una resposta plenament satisfactòria.

- Retorn als nivells de finançament públic de l'educació d'abans de la crisi amb alguns canvis en els criteris d'inversió per centrar-los en l'abordatge de les inequitats. Aquest Anuari ha posat reiteradament de manifest algunes de les polítiques públiques que haurien de ser reconsiderades per respondre als reptes relacionats amb les inequitats educatives i que, inevitablement, demanarien un esforç d'inversió més elevat. En són exemples clars el finançament de les beques, dels centres d'alta complexitat, del primer cicle d'educació infantil, dels concerts dels centres corresponsables amb l'escolarització equilibrada d'alumnat, del suport a l'educació inclusiva, etc. El volum de finançament que s'hauria de recuperar seria exactament el mateix que en l'escenari anterior, entre els 1.000 i 1.500 milions d'euros. Aquest és un escenari més complex que el d'abans, no tan sols per les resistències dels actors que no acceptarien de no tornar a l'*statu quo* anterior a la crisi, sinó també per les dificultats d'incorporar canvis significatius sense poder tocar altres elements del sistema en què la contribució

financera pública pogués redefinir-se o reduir-se per alliberar així recursos addicionals, que es podrien reinvertir d'acord amb altres paràmetres. Cal afegir, a més, que una bona part de la despesa en educació existent abans de la crisi i també en l'actualitat és captiva dels salaris del professorat, i que la necessitat d'incrementar la despesa en professorat i en personal de suport als centres continua essent peremptòria, d'acord amb la necessitat d'atendre adequadament el creixement de la demanda d'educació i els canvis derivats de l'evolució demogràfica. Simplement pel canvi demogràfic, que ha comportat un decrement del nombre d'alumnat a l'educació infantil de segon cicle i un creixement del de l'educació secundària obligatòria, cal tenir present que el cost del professorat de secundària és més elevat que el d'educació infantil i primària. Una part significativa d'aquest increment, doncs, aniria a cobrir l'augment d'alumnat i els canvis en l'estructura de la demografia educativa. A més, malgrat que la inversió en professorat no augmentés, possiblement no s'aconseguirien alliberar els recursos suficients que calen per abordar amb plenes garanties alguns dels reptes que té plantejats el nostre sistema educatiu. Es tracta, en definitiva, d'un escenari amb una capacitat limitada d'incorporar canvis significatius, més enllà dels que ja imposarien, de tota manera, el creixement i la variació de la demanda d'educació.

- Augment del finançament públic de l'educació fins a arribar a nivells equiparables a la mitjana europea, amb uns criteris d'inversió diferents (centrats en l'abordatge de les inequitats). Aquest Anuari, com d'altres edicions anteriors, ha reiterat que hi ha un veritable abisme entre els nivells de finançament públic de l'educació en la mitjana dels països de la Unió Europea i el de Catalunya. Aquest escenari planteja, doncs, anar més enllà del pur retrobament dels nivells d'inversió anteriors a la crisi perquè Catalunya no tenia tampoc abans del 2008 una inversió pública en educació commensurada amb el nivell de riquesa del país. La

distància que separa Catalunya en inversió en educació (no superior) d'aquesta mitjana se situa en valors que acostumen a oscil·lar entre 1 i 1,5 punts del percentatge del PIB (en funció de l'any de referència, de si es regionalitza la despesa del Ministeri, etc.). Les darreres xifres disponibles de la Unió Europea (2015) estimen una mitjana del 4,2% del PIB invertit en educació no superior. D'acord amb les darreres dades del PIB de 2015 per a Catalunya, el 4,2% del PIB correspon a un import de 8.500 milions d'euros. Tot i que altres administracions també inverteixen en educació no superior, cal tenir present que el pressupost liquidat del Departament d'Ensenyament l'any 2009 era de 5.393,1 milions d'euros (al voltant dels 6.000 milions d'euros si es computa la despesa d'altres administracions), que el del 2014 va créixer fins als 4.220,1 milions d'euros (al voltant de 5.000 milions si es computa la despesa d'altres administracions), i que el del 2015 s'ha incrementat fins als 4.595,4 milions d'euros. Incrementar entre 1 i 1,5 punts el percentatge del PIB el pressupost del Departament d'Ensenyament hauria suposat l'any 2015 disposar d'una xifra pressupostària en una forquilla que oscil·laria entre els 2.000 (1 punt de puja) i els 3.000 (1,5 punts) milions d'euros addicionals. És a dir, al voltant d'un 50% més respecte de la quantitat que actualment s'inverteix. Cal tenir present que, a partir de l'any 2014, l'economia catalana va iniciar una fase de creixement del PIB, del 2,3% el 2014 i del 3,5% els anys 2015 i 2016. Si es manté els propers anys, aquest ritme de creixement suposaria incrementar al voltant de 100 milions d'euros anuals addicionals aquesta partida pressupostària (per mantenir l'esforç de la inversió en educació). En tot cas, aquest escenari permet albirar un ventall de polítiques públiques més ampli, que incorpora més recursos per abordar els reptes que el sistema necessita, amb opcions de plantejar millores substancials en l'equitat i la qualitat de l'educació. Aquest és, doncs, l'escenari que es proposa desenvolupar. Com que la perspectiva d'aquest augment pot semblar, d'entrada, excessivament optimista, una possible alternativa seria

fixar-se com a objectiu assolir el nivell de finançament que ara correspon a la mitjana espanyola. En aquest cas, que sembla més abordable políticament i factible financerament en un horitzó temporal a mitjà termini, es tractaria d'arribar al 3,5 % del PIB. Això significaria quedar-se a mig camí respecte de la mitjana europea, amb una puja de 0,6 punts. Però tot i així, la quantitat és extremadament elevada, i se situaria entorn dels 1.200 milions d'euros anuals, aproximadament un 25 % més respecte del volum actual d'inversió pública en educació a Catalunya.

Cap a la normalització del finançament públic de l'educació a Catalunya

La situació de crisi no pot fer oblidar que Catalunya té uns mecanismes de finançament de les polítiques públiques mitjançats per l'Estat. El nivell de riquesa del territori i l'elevada pressió fiscal no es tradueixen en una disponibilitat commensurada de recursos per al finançament de les polítiques públiques; més aviat al contrari, els actuals mecanismes de finançament dels pressupostos de la Generalitat per part de l'Estat la penalitzen i li retornen força menys del que es recapta per mitjà dels impostos al territori. De fet, només Navarra i el País Basc, gràcies al seu peculiar concert fiscal, s'escapen de la norma de finançament que comunitats autònomes com Catalunya reben de l'Estat, situació que no els permet que la despesa pública s'equipari amb la d'altres territoris europeus amb un nivell de riquesa semblant. Aquest és el cas de les dotacions destinades a cobrir també el servei públic d'educació: un país amb el nivell de riquesa de Catalunya hauria de poder tenir un nivell de despesa pública en educació equiparable, si més no, amb la mitjana europea en consideració al seu PIB *per capita*.

Tot i que queda fora dels límits d'aquest Anuari suggerir de quina manera es podria aconseguir capgirar aquesta situació, cal destacar l'estreta relació entre la baixa despesa pública en educació i el tracte fiscal que Catalunya rep de l'Estat. S'ha d'afegir, alhora, la possibilitat

que la Generalitat reequilibri internament la prioritat que s'atorga a l'educació en els seus pressupostos, tot i reconèixer també la dificultat que suposaria aconseguir l'equivalent a la distància que actualment separa el percentatge del PIB que a Catalunya s'inverteix en educació de la mitjana europea a través de reduir despeses d'altres àmbits de l'actuació pública, molts dels quals, i singularment els àmbits de les polítiques sanitàries i socials, estan igualment infradotats. De la mateixa manera, resulta també difícil pensar que un augment de la pressió fiscal a Catalunya, ja elevada en comparació amb altres comunitats, per la via d'impostos directes o indirectes recaptats per la Generalitat, pogués comportar aquest avenç en la inversió en educació. És, senzillament, una quantitat molt gran que prioritàriament hauria de procedir d'un canvi substancial en els mecanismes de finançament de la Generalitat. Sense aquest canvi substancial, l'alternativa és continuar amb uns nivells de despesa inferiors a la mitjana europea.

Del quant al com de la despesa pública en educació

En matèria d'inversió en educació és tan important el quant com el com. S'ha repetit molts cops que als països desenvolupats no hi ha una correlació lineal entre la despesa en educació per alumne i els resultats de l'aprenentatge, ni en termes de qualitat ni tampoc d'equitat. Per tant, es conclou que el que fa la diferència són els criteris que s'utilitzen per distribuir els recursos, les polítiques; el com, en definitiva. En el cas de Catalunya, la importància de la discussió entorn dels criteris amb els quals es distribueixen els recursos és molt important tant en el vector de la qualitat com en el de l'equitat del sistema.

Aquesta consideració és més pertinent encara quan s'inicia un moment en què, com s'ha indicat anteriorment, la inèrcia del sistema tendirà a promoure que la progressiva recuperació econòmica serveixi per arribar a situar les coses exactament on eren just abans de la crisi, econòmicament i financerament parlant, en matèria educativa. Això seria perdre una magnífica oportunitat política per reconsiderar amb

quins criteris es finança l'educació a Catalunya, en particular en relació amb l'impacte que té sobre l'equitat del sistema.

Però fins i tot en un escenari de mera recuperació dels nivells d'inversió pública anteriors a la crisi, s'ha de mesurar molt bé la repercussió de les opcions de reinversió. Les pàgines que segueixen mostren, en aquest sentit, quins criteris s'haurien de considerar tant per aprofitar l'avinentsa de la recuperació econòmica com, al mateix temps, per fer avançar el sistema cap a una equitat més gran, en un intent de respondre als reptes pendents del sistema i als impactes de la crisi, directes i indirectes, sobre l'educació.

ELS REPTES DAVANT L'ESCENARI DE RECUPERACIÓ ECONÒMICA

La persistència de les desigualtats educatives. Abans i després de la crisi econòmica, el sistema educatiu ha estat, està i estarà sotmès a desigualtats educatives estructurals significatives. Com ja s'ha dit, els infants socialment menys afavorits accedeixen més tard al sistema educatiu i l'abandonen abans, i al llarg de la seva escolaritat obtenen de mitjana pitjors resultats. A aquestes desigualtats estructurals, però, caldrà afegir la necessitat de gestionar per part del sistema educatiu l'impacte social generat per la crisi econòmica. Aquest impacte s'ha reflectit fonamentalment en un increment de la vulnerabilitat de part de la població infantil, que deixa efectes sobre l'educabilitat de l'alumnat que ha estat afectat per la crisi econòmica. La lluita contra les desigualtats educatives ha d'estar en el centre de l'agenda política, entre d'altres motius, perquè el marge de millora de l'èxit educatiu dels grups socials més desfavorits és més gran, i és a través de la millora dels seus resultats que el sistema educatiu pot incrementar els nivells d'eficàcia i, per tant, també d'excel·lència.

La lluita de la reducció de l'abandonament prematur. La millora de l'accés a l'ocupació genera incerteses sobre l'abandonament educatiu

prematur. La millora de les xifres d'abandonament educatiu prematur, com s'ha dit, està molt associada, en part, a les dificultats creixents d'accés al mercat de treball durant la crisi econòmica per part de la població amb més dificultats de vinculació amb l'educació, que en èpoques de bonança econòmica abandonava prematurament el sistema educatiu. La millora de la conjuntura econòmica amb un context de creació d'ocupació, doncs, planteja el repte que les oportunitats més grans d'accés al mercat de treball no interfereixin en les trajectòries escolars de l'alumnat i que el sistema educatiu continuï reduint l'abandonament educatiu prematur.

La crisi del retorn de la inversió en educació en un context de subocupació. L'increment d'instrucció de la població, combinat amb una estructura de qualificació de l'ocupació que no experimenta una transformació equivalent, provocarà que la subocupació sigui cada cop més present entre la població ocupada. Aquesta subocupació també estarà relacionada amb la qualitat de les condicions d'ocupació que ofereix el mercat de treball. Des de la perspectiva estrictament del sistema educatiu, les dificultats d'inserció laboral de la població amb estudis superiors a ocupacions d'una qualificació equivalent poden endarrerir-ne l'accés al mercat de treball, però també debilitar el caràcter instrumental de l'educació.

La recuperació té un impacte més positiu entre la població amb més formació

Les dades relacionades amb el comportament del mercat de treball, si bé assenyalen una reducció de l'atur més pronunciada en el període 2013-2016 entre la població amb estudis bàsics que amb estudis superiors, tant pel que fa a la taxa com en valors absoluts, fonamentalment expliquen aquest comportament per la pèrdua d'activitat de la població amb estudis bàsics (214.200 actius menys) i l'increment d'activitat de la població amb estudis superiors (116.800 actius més). De fet, la taxa d'ocupació en el període 2013-2016 creix més entre la població amb estudis superiors (+3,2 punts) que entre la població amb estudis bàsics (+0,8 punts), i la població ocupada amb estudis superiors creix (+178.100 ocupats) i la població que treballa amb estudis bàsics decreix (-36.500). La població amb estudis superiors, doncs, manté un comportament laboral més positiu que la població amb estudis bàsics.

El comportament dels indicadors laborals de la població amb estudis superiors té a veure, en part, amb el fet que l'ocupació de professionals i tècnics qualificats s'ha incrementat en el període 2013-2016 un 11,3%, lleugerament per sobre de la mitjana (7%). El comportament dels indicadors laborals de la població amb estudis bàsics, en canvi, té més a veure amb el retorn de molts joves amb dèficit formatiu al sistema educatiu, i també amb el retorn de població immigrada als països d'origen o l'increment del nivell d'instrucció de la població (que fa créixer tant la població total, com la població activa i ocupada amb estudis bàsics).

L'increment del nivell d'instrucció de la població però també de la sobrequalificació/subocupació

Ara bé, també comença a ser com més va més evident el fenomen de la sobrequalificació/subocupació. Un dels canvis estructurals més rellevants relacionats amb l'educació té a veure amb l'increment del capital instructiu de la població. Mentre que l'any 2003 el 22,1% de la po-

blació de 25 a 64 anys tenia estudis superiors i el 62%, estudis bàsics, l'any 2016 aquesta proporció ha passat a ser de 31,9% en el cas d'estudis superiors, 9 punts percentuals més, i de 50,2% en el cas d'estudis bàsics, 12 punts percentuals menys. Aquest comportament ha estat encara més accentuat en el cas de la població ocupada, especialment arran de l'impacte de la crisi econòmica. Mentre que l'any 2003 el 30,9% de la població ocupada tenia estudis superiors i el 48%, estudis bàsics, l'any 2016 aquesta proporció ha passat a ser de 44,4% en el cas dels estudis superiors, 14 punts percentuals més, i de 32,4% en el cas d'estudis bàsics, 15 punts percentuals menys.

Tot i que en el període 2007-2010 es va reduir més l'ocupació de baixa qualificació (-156.500) que l'ocupació d'alta qualificació (-25.800), i que en el període 2013-2016 de recuperació econòmica creix més l'ocupació d'alta qualificació (+79.600) que l'ocupació de baixa qualificació (+36.500), val a dir que no es pot parlar encara que l'estructura de qualificació de l'ocupació estigui experimentant un canvi estructural d'aquesta intensitat. Tenim una estructura de qualificació de l'ocupació amb un pes molt important de l'ocupació de qualificació mitjana (47,4%), però en canvi tenim una estructura de formació de la població fortament polaritzada, amb un pes encara baix de la població amb un nivell d'estudis mitjans (17,3% en el cas de la població de 25 anys o més, o del 23% en el cas de la població de 25 a 34 anys). Cal destacar, a més, que el pes de la formació superior entre la població de 25 a 34 anys és més elevat (43,7%) que entre la població adulta en general (30,9%). L'estructura formativa transita progressivament des d'un escenari amb predomini del dèficit formatiu (que encara afecta el 51,9% de la població de 25 a 64 anys) cap a un escenari amb predomini del nivell d'instrucció superior (que ja afecta el 43,7% de la població jove de 25 a 34 anys).

Arran dels desajustos entre estructura formativa i ocupacional, com es pot promoure un sistema educatiu amb més possibilitats de garantir el retorn de la inversió de la població en educació?

QUÈ ENS ENSENYEN LES EVIDÈNCIES INTERNACIONALS?

La recerca comparativa internacional, com també les dades d'aquest mateix Anuari, permeten sintetitzar algunes evidències que han de ser considerades com a punt de partida per establir criteris d'inversió en educació en un escenari de recuperació econòmica.

La millora de resultats educatius del sistema és funció, en bona mesura, de la millora dels aprenentatges de l'alumnat socialment menys afavorit. La recerca internacional, particularment a partir dels estudis PISA, demostra que les millores significatives que s'han produït han estat sempre el resultat d'una millor atenció als alumnes en situació de desavantatge. La millora dels resultats a Catalunya, fins i tot en un context de crisi, s'explica en bona part per les millores experimentades als centres d'alta complexitat. L'anàlisi de les dades PISA 2015 ha posat de manifest, al mateix temps, la rellevància que la participació en l'educació infantil té com a predictor dels resultats escolars. En aquest sentit, en canvi, la situació de Catalunya demana una inversió més gran en la primera etapa, al costat d'altres polítiques socials adreçades igualment a la reducció de la vulnerabilitat social i de la pobresa infantil.

La qualitat de la provisió escolar és funció directa de les competències professionals dels docents. Es pot detallar de moltes maneres diferents, però les capacitats docents, i la qualitat de les condicions en què poden desenvolupar-les en la pràctica, continuen sent la millor garantia del progrés escolar. La qüestió pendent és si els mecanismes de formació inicial i de carrera docent, que ja han estat examinats en altres edicions de l'Anuari, són òptimes. La recuperació econòmica que s'albira ha de permetre recuperar les condicions salarials i de treball dels docents anteriors a la crisi, però també, en una perspectiva de creixement de la despesa pública en educació, és una oportunitat per replantejar el cicle de la professionalització docent: des de la formació inicial i la selecció,

fins al desenvolupament professional i la perspectiva de carrera. Invertir més recursos en professorat sense reformar aquest cicle de professionalització comportaria la consolidació d'un model exhaurit.

La segregació escolar és un fre a la millora de l'èxit educatiu i de la cohesió social del país. Catalunya es caracteritza, tant en el context internacional com en relació amb altres comunitats autònomes, per un elevat nivell de segregació escolar que es mostra de maneres diferents en funció de l'origen immigrant i de l'estatus socioeconòmic dels alumnes. En un context de recuperació econòmica, la lluita contra la segregació escolar s'hauria de considerar prioritària.

El dret a l'educació és incompatible amb un ensenyament bàsic que no és realment gratuït. En un context de desigualtat social més gran, com és l'actual, cal revisar les garanties de gratuïtat real de l'ensenyament, en el sector públic però especialment també en el sector concertat. Els desequilibris en les quotes d'escolarització als diferents centres públics i concertats, d'una banda, i l'existència de quotes voluntàries que es paguen de manera «obligatòria» als centres concertats, de l'altra, determinen l'existència de desequilibris importants en la composició social dels centres. Per titularitat, per exemple, el curs 2014-2015 el sector públic escolaritza a l'educació primària més del doble (2,4) d'alumnat estranger, en proporció, que el sector privat. Sense incrementar la corresponsabilitat i les garanties de gratuïtat de l'accés al sector concertat, les decisions que afectin la provisió pública o privada poden tenir efectes sobre l'equitat en l'admissió d'alumnat.

El nivell d'educació de la població adulta és un dels determinants més clars dels resultats escolars. La millora dels resultats escolars a Catalunya, com ha succeït en altres indrets, no és aliena a l'increment del nivell educatiu de la població general, que actuaria com a efecte locomotor sobre l'escolarització, exigint-ne més i millor, i al mateix temps, augmentant la qualitat i la quantitat del suport per a l'aprenentatge

que reben els infants. És necessari adonar-se que, a banda dels valors intrínsecs per als individus, per a la societat i per a l'economia, l'educació dels adults i, en general, les polítiques adreçades a millorar el nivell educatiu de la població adulta, tenen un impacte positiu sobre els resultats de l'escolarització.

Una part dels bons resultats dels nivells d'escolarització postobligatòria podrien amagar un efecte de substitució. Hi hauria un cert risc d'ingenuïtat si es pensés que la millora d'aquests nivells i, per tant, la reducció de l'abandonament prematur és ja un guany consolidat del sistema. Més aviat, cal estar alerta de quin serà el comportament de la demanda el moment en què la recuperació econòmica demani ocupació amb nivells baixos de qualificació, i pensar a posar en pràctica sistemes que incentivin la permanència en el sistema educatiu i formatiu més enllà de l'obligatorietat escolar.

LES PRIORITATS PER A UN ESCENARI DE RECUPERACIÓ

criteris d'inversió per promoure un sistema educatiu més equitatiu

Trencar la linealitat del finançament públic dels serveis educatius i condicionar la inversió a les necessitats educatives i a la corresponsabilitat amb l'equitat del sistema per facilitar polítiques de redistribució. Cal condicionar les subvencions i la dotació dels recursos a les característiques socials dels centres i dels territoris. Les subvencions als ajuntaments han de dependre de la composició social del municipi i el finançament dels centres, de les característiques de l'alumnat que atenen. En aquesta línia, cal seguir mantenint i reforçant totes les intervencions i programes de millora que tenen com a objectiu el tractament diferencial dels centres d'alta complexitat com una estratègia encertada per millorar els resultats quant a sistema i oferir millors oportunitats educatives als alumnes que parteixen en desavantatge.

Garantir la gratuïtat real dels ensenyaments obligatoris (i secundaris postobligatoris) i combatre les desigualtats d'oportunitats. La recuperació econòmica és una oportunitat per reconsiderar els mecanismes de finançament de les escoles concertades, i per vincular aquests mecanismes a la seva corresponsabilitat en l'escolarització equilibrada d'alumnat. L'experiència internacional demostra que la pluralitat de projectes educatius no té per què estar renyida ni amb la bondat dels resultats ni tampoc amb l'equitat, amb la condició que els projectes no siguin segregadors per naturalesa i que els mecanismes de finançament ho impedeixin. La situació actual a Catalunya no troba equiparació en cap altre país europeu i suposarà, si continua així, un impediment a la realització del dret a l'educació. Ara hi haurà l'oportunitat d'aconseguir una gratuïtat real de totes les escoles i de maldar, al mateix temps, per la desaparició de la segregació escolar.

Repensar l'educació infantil, el lleure i la formació d'adults com a àmbit estratègic per combatre les desigualtats educatives a través de polítiques de redistribució. Catalunya necessita un plantejament que afavoreixi polítiques redistributives, que ataquin les causes estructurals de la desigualtat, per tal que l'esforç redistributiu posterior sigui inferior, a fi de compensar les desigualtats socials ja consolidades. I és en aquest sentit que convé recordar que la inversió en escolarització no necessàriament suposa invertir en èxit escolar, i que per a aquest èxit escolar, cal reforçar les condicions d'educabilitat de l'alumnat. Amb aquests propòsits, prenen importància les polítiques relacionades amb la promoció de l'ocupació, amb les garanties de renda i amb la lluita contra la pobresa, que afavoreixen que els infants tinguin unes condicions materials de vida més adequades, i més oportunitats socials i educatives a l'abast, però també aquelles polítiques educatives que tenen un impacte directe sobre l'educabilitat dels infants socialment menys afavorits, com ara l'educació infantil de primer cicle, el lleure educatiu i la formació d'adults. Cal considerar, doncs, l'etapa inicial de l'educació infantil com una etapa prioritària en la qual es juguen tant la batalla

de l'equitat, des de la perspectiva de les polítiques redistributives, com la de la qualitat dels resultats.

Criteris d'inversió per fer un sistema educatiu amb més capacitat de combatre l'abandonament educatiu prematur

Universalitzar els ensenyaments secundaris postobligatoris i invertir en formació professional com a àmbit estratègic clau. Aquesta és una línia en què cal acreditar els progressos fets durant els darrers anys, però s'ha de preveure amb anticipació que el moment en què el mercat laboral torni a demanar llocs de treball sense qualificació molts joves se sentiran cridats a abandonar la formació. Lluitar contra aquesta temptació natural requereix crear incentius a la formació, flexibilitzar-ne les modalitats i crear mecanismes d'acreditació de les qualificacions basades en l'experiència professional que indueixin a continuar formant-se. Cal seguir avançant en la consolidació d'aquests mecanismes d'acreditació i en el desenvolupament de la formació professional dual, amb un vincle més fort entre sistema educatiu i sistema productiu.

Invertir més en programes d'acompanyament a l'escolaritat. Abans que l'abandonament educatiu prematur es produeixi, el sistema educatiu ha de disposar de mecanismes de detecció primerenca de les dificultats d'escolarització al llarg de l'escolaritat i també amb programes d'intervenció per consolidar els aprenentatges dels alumnes. Els darrers anys, s'han posat en funcionament iniciatives com ara el Servei Escolar Personalitzat a primària o el Programa Intensiu de Millora a secundària que van en aquesta direcció, així com actuacions en el marc dels plans educatius d'entorn (tallers d'estudi assistit, entre d'altres), que tenen aquest objectiu. Aquests programes, majoritàriament en el si dels centres escolars, s'han de complementar amb altres actuacions orientades a empoderar les famílies dels alumnes amb més dificultats per poder acompanyar els fills i filles al llarg de l'escolaritat.

criteris d'inversió per promoure un sistema educatiu amb més possibilitats de garantir el retorn de la inversió de la població en educació

Potenciar la inversió en innovació per transformar el model productiu.

La millor manera d'incrementar el retorn de la inversió en educació és disposar d'un sistema productiu que ofereixi oportunitats d'ocupació qualificada que permetin, entre d'altres, optimitzar l'aprofitament de les competències adquirides en el sistema educatiu.

Invertir en educació per acompanyar la recuperació econòmica i el canvi de model productiu. Cal insistir, com es demostra a l'Anuari, que la inversió en educació genera efectes directes i indirectes positius sobre la producció, la renda i l'ocupació. És des d'aquesta perspectiva que les mesures d'austeritat adoptades en el període 2011-2014 han generat una pèrdua de producció de més de 1.200 milions d'euros, una pèrdua de renda de més de 1.000 milions d'euros i una pèrdua de més de 18.000 llocs de treball. En canvi, assolir en el futur uns nivells de despesa pública en educació equiparables a la mitjana europea (al voltant del 5 % del PIB) suposaria generar efectes directes i indirectes sobre la producció de quasi 10.000 milions d'euros, sobre la renda de quasi 8.000 milions d'euros i de generació d'ocupació de més de 140.000 llocs de treball.

criteris d'inversió per construir un sistema educatiu que atengui les necessitats d'escolarització amb un compromís més gran amb el dret a l'educació en condicions d'equitat i qualitat

Governar la programació de l'oferta amb criteris d'equitat, més enllà del seguiment de la demanda. La programació de l'oferta és un instrument fonamental per combatre la segregació escolar. Quan es programa l'oferta fonamentalment en funció dels criteris de demanda, la

segregació escolar acostuma a incrementar-se, perquè es consolida la demanda dels centres escolars socialment més prestigiats i sol·licitats, es facilita la «fugida» dels centres socialment estigmatitzats i se'n debilita la demanda. Les decisions al voltant de la programació de l'oferta han d'estar fonamentades en criteris d'equitat.

Governar la programació de l'oferta per enfortir el Servei d'Educació de Catalunya (i superar la doble xarxa) i condicionar-la a la corresponsabilitat amb l'escolarització equilibrada d'alumnat. Més que determinar si l'oferta que s'ha de crear o suprimir ha de ser de titularitat pública o privada, és més important valorar el seu compromís amb l'equitat del sistema educatiu i amb la cohesió social. Els centres socialment més corresponsables, siguin públics o privats, han de rebre un tractament més favorable a l'hora de programar l'oferta, tant quan se suprimeixen places com quan se'n creen. Els centres que integren el Servei d'Educació de Catalunya han d'estar compromesos amb l'escolarització equilibrada d'alumnat (tal com estableix la LEC), i condicionar la programació de l'oferta a aquest compromís enforteix la integració d'aquest servei com a sistema únic i debilita la configuració de la doble xarxa.

APROXIMACIÓ ORIENTATIVA A POSSIBLES OPCIONS D'INVERSIÓ PRIORITZADES

Universalitzar l'accés a l'educació infantil de primer cicle, prioritzant els infants en risc d'exclusió

El Departament valora que el cost d'una plaça de llar d'infants és de 3.420 euros per alumne i any (sense computar els serveis complementaris). Actualment, el Departament d'Ensenyament, a través de les diputacions, sufraga 875 euros per alumne per al manteniment de les places, mentre que la part restant recau en els ajuntaments i les famílies.

Si prenem com a referència la taxa de risc de pobresa per als infants a Catalunya (27,9% el 2015), hi hauria entorn de 60.000 infants menors de 3 anys que pateixen aquest risc. El cost de garantir l'accés gratuït a 60.000 infants a l'oferta d'educació infantil de primer cicle seria de 205 milions d'euros anuals (import que no tindria en compte el cost de creació de places requerides addicionalment).

Cal recordar que el curs 2015-16 l'educació infantil de primer cicle té 79.027 alumnes, 49.946 en el sector públic, i que aquesta oferta pública se sufraga a partir de les aportacions de les famílies, dels ajuntaments i, en una proporció menor, també del Departament d'Ensenyament. L'any 2014, el Departament d'Ensenyament (a través del conveni signat amb les diputacions) va destinar 34 milions d'euros als ajuntaments per al sosteniment de les places públiques de titularitat municipal (més 4,8 milions per a la creació de places). L'any 2009, aquesta xifra va assolir els 85 milions d'euros (més 28,8 milions per a la creació de places). Actualment, els ajuntaments destinen al voltant del 50% del cost de la plaça. Prenent com a referència el cost per plaça referit anteriorment (que no té en compte els serveis complementaris), els ajuntaments destinarien, com a mínim, 85 milions d'euros al sosteniment de les llars d'infants de la seva titularitat.

Garantir la gratuïtat efectiva de l'ensenyament obligatori

No existeixen xifres oficials que determinin l'import de les quotes que sufraguen les famílies amb fills escolaritzats. L'informe del Síndic *La segregació escolar a Catalunya (II): les condicions d'escolarització* analitza les quotes que sufraguen les famílies a 8 escoles públiques de la ciutat de Barcelona en concepte de material escolar, sortides i activitats, colònies escolars i AMPA, sense computar el servei de menjador escolar, que de mitjana solen estar sobre els 400 euros per alumne/any. En el supòsit que aquest fos l'import mitjà real que assumeixen les famílies en l'escolarització dels fills, caldria invertir 266 milions d'euros per cobrir els costos d'escolarització (exclòs el servei de menjador escolar) de

l'alumnat escolaritzat en el sector públic en els ensenyaments d'educació infantil de segon cicle, d'educació primària i d'educació secundària obligatòria, o 404 milions d'euros si hi incloem també l'alumnat escolaritzat en el sector concertat (sense comptar el cost de les activitats complementàries). Si aquest suport es limités a l'alumnat en situació de risc de pobresa (el 27,9% del total, segons dades de 2015), aquesta partida es reduiria fins als 112 milions d'euros.

En relació amb la gratuïtat de l'ensenyament en el cas de l'alumnat del sector concertat, hom pot fer menció també, com a exemple, a la despesa destinada als contractes-programa, que van ser suprimits per les mesures d'austeritat aplicades anys enrere. El Departament d'Ensenyament va destinar 6,4 milions d'euros fins l'any 2011 a contractes-programa amb 27 centres concertats amb una composició social desafavorida, a fi de garantir la plena gratuïtat de l'ensenyament per al conjunt dels alumnes afectats. Aquest ha estat un instrument adequat per combatre la segregació escolar als municipis on han funcionat. El curs 2015-16 Catalunya tenia 615 centres concertats que impartien ensenyaments de primària. Traslladar al conjunt de centres concertats les condicions dels contractes-programa que va subscriure el Departament d'Ensenyament fins l'any 2011 equivaldria a un import aproximat que podria situar-se al voltant dels 146 milions d'euros. L'increment del finançament dels centres concertats hauria d'estar acompanyat d'un increment de la seva corresponsabilitat en l'escolarització equilibrada d'alumnat.

Millorar la personalització de l'ensenyament, l'acompanyament en l'escolaritat i les competències docents, especialment durant l'ensenyament obligatori

Les ràtios d'alumnat per professor a Catalunya són equivalents a la mitjana europea però tenim, en canvi, unes ràtios d'alumnat per unitat comparativament elevades. El sistema és encara poc flexible per atendre de manera personalitzada la diversitat d'alumnat escolaritzat. Cal

dissenyar mesures organitzatives que garanteixin dins de cada centre una inversió de recursos més elevada en aquells alumnes amb més dificultats d'escolarització. Aquesta mesura hauria de comportar una dotació més gran de professionals docents i especialment de suport a cadascun dels centres, però també explorar altres estratègies que contribueixin a proporcionar més atenció individualitzada a qui més ho necessita. En els darrers anys el Departament d'Ensenyament ha desenvolupat mesures de suport com el SEP o el PIM, que van en aquesta direcció, però existeix un marge important de millora.

El cost d'un mestre del sector públic és de 44.300 euros, mentre que el cost d'un professor de secundària és de 48.500 euros (fent el càlcul a partir d'una antiguitat de cinc triennis i dos estadis). Contratar un mestre més per cada tres grups d'educació infantil de segon cicle i de primària en el sector públic i concertat suposaria un cost de 442 milions d'euros, aproximadament. Afegir un professor per cada tres grups de secundària obligatòria, 172 milions.

Alhora, cal recordar que la millora de la qualitat i la reducció de les inequitats no solament depenen de mesures de finançament, i que les garanties d'un acompanyament apropiat de l'alumnat dins de l'aula no tan sols depèn del nivell de dotació de recursos. La millora de la capacitat dels professionals per atendre les necessitats educatives específiques de l'alumnat és, també, una necessitat que cal abordar. Alguns dels programes que ja existeixen demostren, efectivament, que la inversió en el desenvolupament docent, en el sentit més ampli del terme, sempre té un gran retorn. Però hi ha algunes condicions que encara no es troben a Catalunya, la més significativa de les quals és una carrera docent que reconegui diferents nivells d'expertesa, que atorgui responsabilitats professionals diferents sense necessitat de canviar de centre i que consideri incentius significatius per als docents, sobretot en termes de facilitar recursos per a la innovació per estudiar noves metodologies i distribucions del treball docent que facilitin, tant com sigui possible, que puguin incorporar-se activitats individualitzades o en petit

grup amb els alumnes. Això permetria individualitzar les necessitats específiques d'alumnes en situació de desavantatge o, senzillament, necessitats d'un reforç personalitzat.

Com altres àmbits, les polítiques adreçades a generar condicions de treball diferents, i més encara, una carrera docent, són difícils de quantificar. Sembla raonable, però, pensar que repercutir el mateix augment que se suggereix, entorn d'un 25% de la despesa actual, seria un bon punt de partida.

Augmentar els recursos destinats als centres d'alta complexitat

Actualment els centres d'alta complexitat ja disposen d'un tractament diferenciat que ha començat a donar fruits. A banda d'incrementar les dotacions econòmiques adreçades a aquests centres per facilitar, per exemple, ràtios globals d'alumnes per docent més reduïdes, cal promoure que el professorat d'aquests centres disposi d'uns nivells més alts d'autonomia curricular, del suport tècnic, pedagògic i financer apropiat per tal d'endegar programes d'innovació que contribueixin efectivament a la millora dels aprenentatges dels alumnes i, sobretot, d'incentius (de carrera, però també de condicions de treball) que permetin atraure docents altament qualificats i al mateix temps motivats per treballar en aquests centres, amb una perspectiva de compromís com a mínim a mitjà termini.

És molt difícil quantificar el que això podria suposar, però certament exigiria com a mínim que els recursos que ara s'hi dediquen, mesurats, per exemple, com a contribució addicional per alumne, equivalguessin a un 30% de la inversió per alumne en un centre ordinari.

Universalitzar l'accés i la compleció dels ensenyaments secundaris postobligatoris

Per situar la taxa d'abandonament de Catalunya (18% l'any 2016) en la mitjana europea (10,8%), caldria reduir un 40% la població de 18 a 24 anys que no estudia i que no ha assolit ensenyaments de batxillerat o cicles formatius de grau mitjà. Això significa 36.159 joves de 18 a 24 anys menys que es trobin en aquesta situació, d'acord amb les dades de 2016. Amb prop de 5.000 joves menys per a cada cohort d'edat de mitjana, la taxa d'abandonament educatiu prematur seria equivalent a la mitjana europea.

L'any 2015, el Departament d'Ensenyament va destinar 1.775 milions d'euros als ensenyaments de secundària, amb un cost aproximat per alumne de 3.500 euros (comptant-hi l'ESO). Segons les dades de l'Eurostat per a tot l'Estat però específiques dels ensenyaments secundaris postobligatoris de 2014, el cost per alumne (a temps complet) és de 5.429,6 euros. Si prenem aquesta xifra com a referència, una inversió propera als 196,3 milions d'euros podria garantir una provisió suficient d'oferta als ensenyaments secundaris postobligatoris.

El curs 2015-16 el batxillerat tenia 89.125 alumnes i els CFGM, 60.068. Cal tenir present que la ràtio d'alumne graduat per alumne matriculat a segon curs és de 0,8 al batxillerat i de 0,7 al CFGM, i la ràtio d'alumne graduat per alumne matriculat a primer curs és de 0,7 al batxillerat i de 0,4 al CFGM. Tenint present que aquests ensenyaments tenen dos anys de durada, i en el supòsit que aquesta ràtio d'alumnat graduat per alumne matriculat es mantingués, un augment sostingut en el temps de prop de 15.000 alumnes permetria generar anualment prop dels 5.000 graduats necessaris per equiparar les xifres d'assoliment dels ensenyaments secundaris postobligatoris a la mitjana europea.

INFORMES BREUS

- 1 **Les desigualtats educatives a Catalunya: PISA 2003**
Ferran Ferrer (dir.), Gerard Ferrer i José Luis Castel
- 2 **El paper crucial del professorat. Atraure, preparar i mantenir professors de qualitat**
OCDE. Polítiques d'Educació i de Formació
- 3 **El procés de normalització d'estrangers 2005. Balanç i perspectives**
María Helena Bedoya Muriel i Eduard Solé Alamarja
- 4 **Itineraris de formació i inserció laboral dels joves a Catalunya**
Rafael Merino i Maribel Garcia
- 5 **Els imams de Catalunya: rols, expectatives i propostes de formació**
Jordi Moreras
- 6 **Sisena hora: una oportunitat o una dificultat per avançar?**
Joaquín Garín, Isabel Sánchez i Jesús Viñas
- 7 **Joves i política**
Núria Valls i Andrea Borison
- 8 **Els sistemes educatius als països d'origen de l'alumnat immigrant. Una aproximació**
Miquel Àngel Alegre, Ricard Benito i Sheila González
- 9 **Els plans educatius d'entorn: debats, balanç i reptes**
Miquel Àngel Alegre i Jordi Collet
- 10 **Formació i professionalització del professorat de secundària a Catalunya**
Gemma Tribó
- 11 **La desafecció política a Catalunya. Una mirada qualitativa**
Ismael Blanco i Pau Mas
- 12 **Històries d'immigració: la comprensió dels patrons de rendiment escolar dels joves immigrants nousvinguts**
Carola Suárez-Orozco i Marcelo Suárez-Orozco
- 13 **L'educació catalana a la premsa**
Jaume Carbonell i Sebarroja i Antoni Tort i Bardolet
- 14 **Simbologies en l'espai públic. Els debats sobre l'ús del hijab a Europa**
Jordi Moreras
- 15 **Actituds, comportament polític i xarxes organitzatives dels immigrants a la ciutat de Barcelona**
Laura Morales i Eva Anduiza (directores), Laia Jorba, Josep San Martín i Amparo González
- 16 **Les responsabilitats legals en les activitats educatives realitzades més enllà del temps lectiu**
Neus Soriano, Ramon Plandiura i Eva Izquierdo
- 17 **El salari de reserva de les dones desocupades a Catalunya**
Dídac Queralt Jiménez
- 18 **Models educatius familiars a Catalunya**
Javier Elzo Imaz (coordinador), María Teresa Laespada Martínez i Ana Martínez Pampliega
- 19 **L'escola del segle XXI. Una mirada des de la societat civil**
Mireia Cívís i Zaragoza, Jordi Riera i Romaní, Annabel Fontanet i Caparrós i Elena S. Ojando i Pons
- 20 **Les persones en situació de sense llar de Barcelona: perfils, estat de salut i atenció sanitària**
Joan Uribe i Sara Alonso
- 21 **Crònica de la Llei d'Educació de Catalunya**
Ramon Farré Roure

- 22 De l'acollida a la ciutadania: la formació de la població adulta immigrada
Xavier Aranda, Miquel Casanovas, Alfons Formariz (coordinador) i Pep Vidal
- 23 El reagrupament familiar a Catalunya, una aproximació qualitativa
Rosalina Alcalde, Andreu Domingo, Diana López, Jordi Bayona i Amparo González
- 24 Trajectòries sociolaborals de la població immigrada. Factors explicatius
Sarai Samper i Raquel Moreno (D-CAS, Col·lectiu d'Analistes Socials)
- 25 L'opinió dels catalans sobre la immigració
Mónica Méndez Lago
- 26 Continuar o abandonar. L'alumnat estranger a l'educació secundària
Carles Serra i Josep Miquel Palaudàries
- 27 Impacte de la crisi econòmica en la immigració internacional a Catalunya l'any 2008
Andreu Domingo i Albert Sabater
- 28 De l'aula d'acollida a l'aula ordinària. Orientacions per a la transició
Ricard Benito Pérez i Sheila González Motos
- 29 Educació i ascens social a Catalunya
Xavier Martínez Celorrio i Antoni Marín Saldo
- 30 Mercat de treball i polítiques actives d'ocupació
Maria Caprile Elola-Olaso i Jordi Potrony Hernando
- 31 Els patis de les escoles: espais d'oportunitats educatives
IPA Espanya, Associació Internacional pel Dret dels Infants a Jugar
Imma Marín (directora), Cris Molins, Maite Martínez, Esther Hierro i Xavier Aragay
- 32 Canvis a curt termini en la identificació nacional a Catalunya
María José Hierro Hernández
- 33 Les llengües a Catalunya, 2001-2005
Albert Fabà i Mireia Llaberia
- 34 Conciliar per educar
Esther Sánchez Torres. Amb les aportacions de Cristina Brullet, Dolors Comas
d'Argemir, Miquel Martínez i Sara Pons
- 35 Famílies, escola i èxit. Millorar els vincles per millorar els resultats
Jordi Collet i Antoni Tort (coordinadors)
- 36 Nous comportaments residencials a les llars catalanes
Cristina López Villanueva
- 37 Competències lectores i èxit escolar
Aurora Rincón Bonet
- 38 Les escoles *magnet*. Una aposta per l'excel·lència i l'equitat
Aina Tarabini (coordinadora)
- 39 Educació avui. Indicadors i propostes de l'Anuari 2011
Bernat Albaigés i Miquel Martínez
- 40 A les tres a casa? L'impacte social i educatiu de la jornada escolar contínua
Elena Sintés Pascual
- 41 Crisi, desigualtats i benestar vulnerable. Anàlisi longitudinal del PaD (2003-2009)
Xavier Martínez Celorrio i Antoni Marín Saldo
- 42 Educació, competències i mercat de treball. Els reptes de Catalunya a partir
de l'estratègia de l'OCDE
Queralta Capsada (coordinadora), Kathrin Hoeckel i Luis Ortiz
- 43 Esport i valors. Avaluació del programa FutbolNet a Catalunya, 2012-2013
Albert Julià Cano i Maria Prat Grau
- 44 Més que un gra de sorra. Les Associacions de Mares i Pares d'Alumnes (AMPA) a Catalunya
Marta Comas (directora), Sandra Escapa, Carlos Abellán i Ana Alcantud
- 45 L'agenda de la política educativa a Catalunya: una anàlisi de les opcions de govern
(2011-2013)
Xavier Bonal i Antoni Verger

- 46 **Liderar per aprendre. Del diàleg entre la recerca i la pràctica**
David Istance, Louise Stoll, Anna Jolonch, Màrius Martínez i Joan Badia
- 47 **Educació avui. Indicadors i propostes de l'Anuari 2013**
Bernat Albaigés Blasi i Miquel Martínez Martín
- 48 **Consells escolars i participació de les famílies a l'escola. Una lectura marcada per la LOMCE**
Marta Comas Sàbat (directora), Carlos Abellán Cano i Ramon Plandiura Vilacís
- 49 **Com participen mares i pares a l'escola? Diversitat familiar i d'implicació en educació**
Marta Comas Sàbat (directora), Sandra Escapa Solanas i Carlos Abellán Cano
- 50 **Polítiques educatives locals. El paper dels municipis en el nou context competencial i econòmic**
Florencia Kliczkowski (coordinadora), Bernat Albaigés Blasi i Ramon Plandiura Vilacís
- 51 **Llibre Blanc de la participació de les famílies a l'escola**
Marta Comas Sàbat (directora), Carlos Abellán Cano, Ana Alcantud Torrent i Sandra Escapa Solanas
- 52 **Nous lideratges en moments de canvi. Reflexions sobre lideratge i transformació social**
Marc Parés, Carola Castellà i Joan Subirats (coordinadors)
- 53 **Com les notes condicionen les expectatives educatives de l'alumnat**
Queralt Capsada (coordinadora), Alba Castejón, Guillermo Montt, Aina Tarabini i Adrián Zancejo
- 54 **Un model de formació professional dual per Catalunya? Reptes en el disseny i implementació de la reforma**
Òscar Valiente (coordinador), Rosario Scandurra, Adrián Zancajo i Chris Brown
- 55 **L'avaluació de l'educació als països de l'OCDE. Reptes per a Catalunya**
Miquel Àngel Alegre (coordinador), Paulo Santiago i Eugeni García Alegre
- 56 **Després de l'ESO què puc fer? Diagnosi i propostes per a l'orientació educativa de 12 a 16 anys**
Màrius Martínez (director), Laura Arnau. Amb la col·laboració de Marta Sabaté
- 57 **A criar fills se n'aprèn? Una anàlisi de programes que enforteixen les capacitats parentals**
Sílvia Blanch Gelabert i Gemma Badia Muniente
- 58 **Aprenentatge mòbil. Com incorporar els dispositius mòbils a l'aprenentatge?**
Mercè Gisbert Cervera (coordinadora), Miquel Àngel Prats Fernández, Nati Cabrera Lanzo
- 59 **Educació a temps complet. Cap a un model d'educació compartida**
Elena Sintés Pascual
- 60 **Equitat i resultats educatius a Catalunya. Una mirada a partir de PISA 2012**
Xavier Bonal i Sarró (director), Alba Castejón i Company, Adrián Zancajo i Silla, José Luis Castel i Baldellou
- 61 **Les beques a examen. Repensar el sistema d'ajudes a l'estudi**
Xavier Martínez-Celorrío
- 62 **Via Universitària: ser estudiant universitari avui**
Antonio Ariño Villarroya, Elena Sintés Pascual
- 63 **Una agenda per transformar l'educació a Catalunya. Propostes de l'Anuari 2015**
Josep M. Vilalta
- 65 **L'escola no és per a tu: el rol dels centres educatius en l'abandonament escolar**
Aina Tarabini
- 66 **De l'escola bressol a les polítiques de primera infància: l'educació i cura de la primera infància a Catalunya**
Jaume Blasco

Quins han estat els efectes de la crisi econòmica sobre l'educació a Catalunya? En un context de recuperació, quines haurien de ser les prioritats per a la reinversió educativa?

Després de gairebé un decenni des de l'inici de la crisi econòmica, Bernat Albaigés i Francesc Pedró han dirigit un ambiciós estudi sobre l'impacte que aquesta crisi ha tingut en l'educació a Catalunya.

Aquest Informe breu resumeix les principals idees i propostes contingudes a l'estudi en qüestió, *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2016*, en què s'ofereix una radiografia actualitzada i quantificada de l'educació al país alhora que es plantegen escenaris i propostes per afrontar el futur.

Informes breus #67

L'estat de l'educació a Catalunya

Balanç de la crisi i agenda política per a un cicle
de recuperació econòmica. Anuari 2016

Bernat Albaigés
i Francesc Pedró

ISBN: 978-84-947888-1-9

